

Etter festen

En kriminologisk studie av russens tanker om festrelatert voldtekt og holdningskampanjer mot voldtekt i russetiden.

Caroline Carlsen

MASTEROPPGAVE I KRIMINOLOGI

Institutt for kriminologi og rettssosiologi

Juridisk fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

VÅREN 2023

© Caroline Carlsen

2023

Etter festen. En kriminologisk studie av russerne 2022 sine tanker om festrelatert voldtekt og holdningskampanjer mot voldtekt i russetiden.

<https://www.duo.uio.no/>

«med en gang man finner
tonen med noen så forventes
det liksom at man skal gå og pule».

Tittel: Etter festen

Undertittel: En kriminologisk studie av rusnen 2022 sine tanker om festrelatert voldtekt og holdningskampanjer mot voldtekt i russetiden.

Forfatter: Caroline Carlsen

Veileder: Heidi Mork Lomell

Levert ved: Institutt for kriminologi og rettssosiologi (UiO), mai 2023

Sammendrag

Denne avhandlingens tema berører russens tanker om festrelatert voldtekt og holdningskampanjer med mål om å forebygge festrelatert voldtekt i russetiden. Hvert år skjer det voldtekter i forbindelse med russetiden. En fersk undersøkelse fra 2022 har kartlagt at rusnen selv er bekymret for overgrep i forbindelse med russefeiringen. Gjennom intervjuer med seks informanter som var russ i 2022, har jeg undersøkt hvordan de snakket om skillet mellom sex og voldtekt i russetiden. Ved å undersøke hvordan rusnen snakker om festrelatert voldtekt får man et inntrykk av hvordan rusnen selv definerer begrepet, og hvor grensen mellom sex og voldtekt går. Det gir kunnskap som vil være nyttig å ha i forbindelse med å utvikle effektive forebyggingstiltak. Intervjuene utgjør hovedtyngden av oppgavens empiri, samtidig som også noe empirisk materiale knyttet til holdningskampanjene *Har du lyst* og *Kjernekar* utgjør en mindre del. Kampanjene brukes for å snakke om allerede eksisterende forebyggingstiltak knyttet til festrelatert voldtekt, og hvorvidt rusnen tror kampanjene har ønsket effekt. Russens tanker og oppfatninger analyseres i lys av et teoretisk rammeverk bestående av kjønnsperspektiver, kulturell kriminologi og kontroll.

Funnene viser blant annet at forventninger knyttet til fest, rus og sex kan påvirke om grensene for voldtekt forskyves under russetiden eller ikke. Videre viser analysen at flertallet av guttene snakker om sex og voldtekt fra et gjerningspersonperspektiv, mens flertallet av jentene snakker fra et offerperspektiv. Et annet sentralt funn var at informantene hadde ulik tilnærming til hvordan de forklarte voldtekt, noen av informantene forklarte voldtekten basert på faktorer knyttet til person, mens andre begrunnet voldtekten med utgangspunkt i faktorer knyttet til situasjonen. Det kommer også frem at flertallet av informantene peker mot faktorer ved situasjonen (f. eks alkohol, press) for å forklare voldtekt i russetiden, samtidig er det likevel den «lovbryterorienterte» holdningskampanjen som treffer informantene best.

Forord

Etter fem år som kriminologistudent er den største milepælen endelig nådd, jeg har skrevet ferdig masteroppgaven!

Det er flere som fortjener en takk.

Først må jeg takke informantene som har bidratt i forskningsprosjektet. Unge voksne, som akkurat hadde vært russ, satt av tid for å dele deres kunnskap og erfaring med meg. Til tross for at oppgavens tema kunne virke både skremmende og ubehagelig å snakke om, møtte informantene opp og delte velvillig både erfaringer, tanker og refleksjoner knyttet til temaet.

En stor takk til veilederen min, Heidi Mork Lomell, for ditt engasjement og din tillit. Du er veldig dyktig i faget! Dine gode innspill har bidratt til at jeg i større grad har måttet reflektere rundt valgene mine i forbindelse med prosjektet, samtidig har jeg hele tiden opplevd at du har hatt tillit til både meg og valgene mine. I tillegg har du et utrolig smittende humør som, selv for en sliten masterstudent, vil være umulig å ikke bli glad av.

Takk til familie og venner som gjennom hele prosessen har vært velvillige lyttende ører når ideene har spiret, uten dere hadde det vært vanskelig å la kreativiteten blomstre. Takk mamma og pappa for at dere er rause med skryt, slik at jeg aldri trenger å betvile deres stolthet! Takk Amanda (min ferske niese) for baby-kos og avkobling gjennom en ellers litt stressende prosess.

Takk til samboeren min, Tim Are, for at du har holdt ut med et kaos-hode, de siste årene. Du er unik!

Avslutningsvis går den største takken til storesøsteren min, Camilla, som både har lest korrektur, diskutert oppgavens innhold og form, motivert meg og vært en trygg støttespiller gjennom hele masterprosessen. Uten deg ved min side, ville dette vært utrolig mye tyngre å gjennomføre.

Igjen, tusen takk! Uten dere ville dette vært en helt annerledes reise.

Oslo, mai 2023

Caroline Carlsen

INNHOLDSFORTEGNELSE

1	INTRODUKSJON	1
1.1	Aktualitet og bidrag	2
1.2	Problemstilling	3
1.3	Oppgavens oppbygning	3
2	BAKGRUNN	5
2.1	Unge voksnes festvaner	5
2.2	Voldtekt og festrelatert voldtekt	7
2.3	Holdninger og holdningskampanjer	8
3	TEORETISKE PERSPEKTIVER	11
3.1	Kjønnsperspektiver	11
3.1.1	Maskulinitet	12
3.2	Kulturell kriminologi	13
3.3	Kontroll	15
3.3.1	Kriminalitetskontroll	16
4	METODE	19
4.1	Datainnsamling	19
4.1.1	Rekruttering og utvalg	19
4.1.2	Intervjuguide	21
4.1.3	Intervjusituasjonen	22
4.1.4	Transkribering	24
4.1.5	Dataanalyse	24
4.2	Etiske refleksjoner	25
5	FESTRELATERT VOLDTEKT I RUSSETIDEN	27
5.1	Forventninger til russetiden	27
5.1.1	Økte forventninger knyttet til rus under russetiden	29
5.1.2	Endrede forventninger til sex under russetiden	31
5.1.3	Russesanger og russeknuter som glorifiserer sex og dop	33
5.2	Grensen mellom sex og voldtekt	36
5.2.1	Sex uten samtykke er voldtekt	37
5.2.2	Rusen kan skyve grenser	42
5.2.3	Gutter på jakt etter sex	46
5.3	Oppsummering	50

6	HOLDNINGSKAMPANJER MED MÅL OM Å FOREBYGGE FESTRELATERT VOLDTEKT	51
6.1	Holdningskampanjene: «Har du lyst» og «Kjernekar».	51
6.2	Russens kjennskap til holdningskampanjene	53
6.3	Holdningskampanjenes utforming	55
6.3.1	Budskap	55
6.3.2	Retoriske virkemidler	59
6.4	Holdningskampanjenes effekt	62
6.4.1	Kan man forebygge annerledes?	65
6.5	Oppsummering	67
7	DISKUSJON	69
7.1	Sex versus voldtekt i russetiden	69
7.2	Gjerningspersonperspektiv versus offerperspektiv	72
7.3	Kontrollorienterte forebyggingstiltak versus lovbryterorienterte forebyggingstiltak	75
7.3.1	Kan man forebygge annerledes?	78
8	AVSLUTNING	80
8.1	Videre forskning	81
	REFERANSER	82
	VEDLEGG	89
	Vedlegg 1 (Godkjennelse fra NSD, nå Sikt)	89
	Vedlegg 2 (Informasjonsskriv)	91
	Vedlegg 3 (Intervjuguide)	94

1 Introduksjon

«Annenhver russ er bekymret for overgrep» (Av-og-til, 2022; Hütt, 2022).

Avgangselevene på videregående skoler markerer årlig at de er i ferd med å fullføre 13 års skolegang gjennom en russefeiring fra slutten av april og fram til 17. mai (Fjær, m. fler, 2016). Under russefeiringen går elevene med like dresser eller bukser i ulike farger knyttet til linjen de har gått på videregående. Russefeiringen blir ofte beskrevet som en måned med unntakstilstand hvor fest, alkohol og flørting anses som sentrale deler av feiringen (Fjær og Pedersen, 2015). Fjær og Pedersen (2015) har gjennom intervjuer med unge voksne blant annet kartlagt at forventningene til andres atferd kan være noe annerledes i russetiden enn ellers. I 2022 gikk russefeiringen som normalt for første gang etter koronapandemien, og det var flere russ som var bekymret for hvordan feiringen skulle bli ifølge den ferske undersøkelsen til alkoholvettorganisasjonen Av-og-til (Av-og-til, 2022). Mer fest, økt bruk av illegale rusmidler og press fra jevnaldrende er faktorer russen selv trekker frem (Hütt, 2022).

Vi har kunnskap om at det skjer voldtekter i forbindelse med russetiden hvert år, og Kripos oppfordrer stadig russen til å passe på og bry seg om hverandre (Klausen, 2018; Thjømøe, 2016; NTB, 2019). Grensen for voldtekt kan være mer utydelig i russetiden enn ellers, og det kan blant annet henge sammen med at settinger preget av høyt alkoholkonsum bidrar til at det blir mer utfordrende å oppfatte grensene (Stefansen og Smette, 2006). Det er likevel alarmerende at en av to russ svarer at de er bekymret for overgrep i russetiden (Av-og-til, 2022). Dersom man ser på statistikken, er det tydelig at voldtekt i forbindelse med fest er et problem. I 2019 utgjorde festrelatert voldtekt 43,3 % av alle anmeldte voldtekter av personer over 14 år, mens overfallsvoldtekter utgjorde 4,8 % av anmeldte voldtekter samme året (Kripos, 2020). Festrelatert voldtekt er et komplekst fenomen. Kjennetegnene knyttet til festrelatert voldtekt er at voldtekten skjer i situasjoner hvor det ofte er forventninger om fest og alkoholkonsum, hvor gjerningsperson og offer også gjerne er unge (Kripos, 2020). Russetiden som kontekst er for mange en setting preget av forventninger til både fest og høyt alkoholkonsum, hvor deltakerne er relativt unge – ofte mellom 18 og 20 år. Det er med andre ord ikke overraskende at voldtekt i forbindelse med fest også finner sted under russefeiringen.

1.1 Aktualitet og bidrag

Voldtekt har lenge vært et aktuelt tema både i forskning, media og i samfunnet generelt. Ser man på statistikk knyttet til voldtekt er det tydelig at festrelatert voldtekt er et samfunnsproblem i Norge. Jevnt over utgjør kategorien mellom 38-48% av alle anmeldte voldtekter (Kripos, 2020). Tidligere forskning har kartlagt at unge har annerledes forventninger til egen og andres atferd under russetiden enn ellers (Fjær og Pedersen, 2015). Russetiden er en tid som preges av mye alkohol, fest og flørting, og både russeknuter og russesanger dreier seg hovedsakelig om dette (med noen unntak). I kontekster preget av høyt alkoholkonsum og fest, som for eksempel russetiden, vil deltakerne være utsatt for festrelatert voldtekt. Det kan blant annet være at grensene for hva som anses som tillatt seksuell atferd ikke er like tydelig under russetiden som ellers. Fjær og Pedersen (2015) har blant annet etablert kunnskap om at flere har forventninger om å ha sex under russetiden. Slike forventninger får ofte et stort fokus også i russesanger, som for eksempel Sjeiken 2015:

«Jeg drikker meg full, til smaken av gull. Spør meg hva jeg vil ha, svarer et knull (...) I kveld er det lov å være drita, vil du være med meg hjem hvis jeg sjenker deg på sprit da? I kveld er det lov å være hore» (TIX, 2015).

I forbindelse med russetiden har det de siste ti årene vært rettet stor oppmerksomhet mot festrelatert voldtekt, grenser for sex og forebygging, blant annet gjennom holdningskampanjene *Har du lyst* og *Kjernekar*. Tanken med å benytte holdningskampanjer er at man ved å endre unges holdninger også kan endre atferden til målgruppen (Nyborg, 2017). Denne forebyggingsmetoden, som er en form for proaktiv kontroll, bunner i et ønske om å benytte eksisterende kunnskaper, erfaringer og/eller prediksjoner knyttet til temaet for å forebygge fremtidige hendelser (Ugelvik, 2019; Gilling, 1997). Det positive med å benytte holdningskampanjer, altså den proaktive kontrollen, er at det ikke krever at det har skjedd en fullbyrdet handling før man reagerer. Regjeringen (2019) peker på at både voldtektsstatistikken og kunnskapsmangel blant unge indikerer at det bør arbeides holdningsskapende rettet mot unge, med særlig fokus på respekt for egne og andres grenser. Uten å snakke med målgruppen kan det imidlertid være noe utfordrende å vurdere hvorvidt holdningskampanjene har den effekten man ønsker, og det er en av grunnene til at jeg ønsker å gjøre akkurat dette i mitt prosjekt. Samtidig tenker jeg at man må få en forståelse av hvordan voldtekt *faktisk* forstås av målgruppen.

I den forbindelse har jeg under prosjektet vært interessert i å undersøke hvilke forventninger unge voksne som var russ i 2022 hadde til russetiden, og deres tanker om sex og voldtekt – med særlig fokus på hvor grensen går. Jeg ønsket også å kartlegge russens kjennskap til holdningskampanjene som har mål om å forebygge festrelatert voldtekt, og hva slags effekt de tror kampanjene har. De fikk også spørsmål om de trodde det kunne være andre måter som ville være mer hensiktsmessig å benytte for å treffe med forebyggingen. Gjennom en tematisk analyse ønsker jeg å få mer kunnskap om hvordan russeren forstår skillet mellom sex og voldtekt i russetiden, hvorvidt allerede eksisterende forebyggingstiltak (altså holdningskampanjer) treffer målgruppen, og om det eventuelt ville vært andre metoder som hadde vært mer hensiktsmessig å benytte.

1.2 Problemstilling

Voldtekt er et fenomen som berører samfunnet på en negativ måte og som offentligheten vier stor oppmerksomhet. Å forebygge voldtekt, blant annet festrelatert voldtekt, vil dermed være viktig både for befolkningen i sin helhet, samtidig som også enkeltpersoner berøres av det. Med dette som bakgrunn har oppgavens problemstilling en samfunnsmessig verdi, fordi problemstillingen er relevant for et problemfenomen som angår befolkningen (Thagaard, 2003; Grønmo, 2004). Oppgavens problemstilling er følgende:

«Hvordan forstår russeren 2022 skillet mellom sex og voldtekt i russetiden, og hvordan vurderer de eksisterende holdningskampanjer mot festrelatert voldtekt?»

1.3 Oppgavens oppbygning

Oppgaven består av åtte kapitler. Innledningsvis i kapittel to vil det redegjøres for bakgrunn og tidligere forskning. Her vil jeg rette fokus mot hvordan mennesker fungerer i gruppe og unge voksnes festvaner. Videre vil jeg redegjøre for utviklingen innenfor voldtektsfeltet i Norge, særlig knyttet til det festrelaterte aspektet, før jeg til slutt tar for meg holdninger og holdningskampanjer. Hensikten er å sette min studie i kontekst, samtidig som det også viser studiens relevans. I kapittel tre vil oppgavens teoretiske rammeverk presenteres, som overordnet involverer kjønnsperspektiver, kulturell kriminologi og kriminalitetskontroll. Kapittel fire benyttes til å redegjøre for mine metodiske valg. Jeg har benyttet semistrukturerte intervjuer som metode for å innhente data, og både fremgangsmåte og gjennomføring beskrives

og begrunnes i dette kapittelet. Videre skal jeg presentere analyseteknikkene og vise til etiske refleksjoner og utfordringer.

Kapittel fem og seks utgjør oppgavens todelte analyse, hvor kapittel fem i hovedsak er knyttet opp mot første del av oppgavens problemstilling: «Hvordan forstår russetiden 2022 skillet mellom sex og voldtekt i russetiden?», mens kapittel seks er knyttet opp mot den siste delen av oppgavens problemstilling: «Hvordan vurderer de eksisterende holdningskampanjer mot festrelatert voldtekt?». I begge analysekapitlene er hovedfokuset å analysere datamaterialet og knytte det opp mot tidligere forskning. Funnene blir deretter knyttet opp mot teori og diskutert i oppgavens sjuende kapittel. Diskusjonskapittelet er tredelt. De to første delene, 7.1 (sex versus voldtekt under russetiden) og 7.2 (gjerningspersonperspektiv versus offerperspektiv) er knyttet opp mot den første delen av problemstillingen og funnene i kapittel fem, og 7.3 (kontrollorienterte forebyggingstiltak versus lovbrøyerorienterte forebyggingstiltak) er knyttet opp mot den siste delen av problemstillingen og funnene i kapittel seks (samtidig som noen av funnene fra kapittel fem også vil bli diskutert). I kapittel åtte avslutter jeg med noen oppsummerende refleksjoner.

2 Bakgrunn

Vi har kunnskap om at tenårene for mange kan oppleves som en kaotisk tid preget av store hormonelle svingninger (Siegler, m. fler, 2017). I denne perioden er det samtidig vanlig å være svært opptatt av hva jevnaldrende mener og gjør. Dette henger blant annet sammen med behovet for tilhørighet, som ifølge Maslows behovspyramide er et av de grunnleggende behovene hos alle mennesker (Siegler, m. fler, 2017). Det er nærliggende å tro at behovet for tilhørighet forsterkes i forbindelse med russetiden, fordi det er vanlig å danne grupperinger basert på vennskap – samtidig som grupperingene blir veldig synlig utad. Gruppene lager blant annet egne navn og konsepter, kjøper klær med logo som viser hvilken gruppe de tilhører, og har felles bil eller buss slik at de kan «rulle» sammen. Tidligere forskning har illustrert at mennesker kan ha en tendens til å tilpasse atferden sin basert på hva som virker sosialt akseptabelt i gruppen de er en del av. Dette kalles for konformitet. Konformitet handler om i hvilken grad man er villig til å skille seg ut fra resten av gruppen (Dalsklev og Eimot, 2014). I en tidligere studie av konformitet fikk en gruppe mennesker se flere streker med ulik lengde, med beskjed om å si hvilken som var lengst. Deltakerne visste ikke at den første som svarte var en skuespiller som hadde fått beskjed om å oppgi feil svar. Selv om skuespilleren åpenbart svarte feil, valgte flere av de andre i gruppe å oppgi samme svar som skuespilleren for å unngå ubehaget ved å svare noe annet enn de andre (Dalsklev og Eimot, 2014). Becker (1973) har også hevdet at sosiale grupper skaper egne normer og regler, hvor de som ikke følger dem blir stemplet som «outsiders» (avvikere). Det er to grupper som ikke blir ansett som avvikere, enten fordi de er konforme med gruppen eller fordi de er hemmelige avvikere (Becker, 1973). I russetiden er det nærliggende å tro at mange vil føle på et sterkt ønske om å gjøre det som virker sosialt akseptabelt i gruppa. Et sentralt spørsmål blir dermed om behovet for å være en del av gjengen kan bidra til at enkelte gjør ting de egentlig vet er galt eller i gråsonen, som for eksempel å skyve på grenser for sex, fordi de har en oppfatning av at alle andre gjør det eller at det gir status.

2.1 Unge voksnes festvaner

Det er vanlig at bruk av rusmidler øker gjennom tenårene (Av og til, 2021). Spesielt i slutten av tenårene har man sett at alkoholinntak blant de som drikker er relativt høyt (Av og til, 2021; Bakken, 2021). Tidligere forskning har vist hvordan forventninger til andres atferd kan endre seg dersom man er påvirket av alkohol. Fjær og Pedersen (2015) har blant annet beskrevet at forventningene til andres atferd under alkoholpåvirkning ikke nødvendigvis er forenlig med

forventningene til andres atferd i edrutilstand. Russefeiringen er en stor feiring som de aller fleste avgangselevne tar del i, hvor alkohol har en sentral rolle. Det har tidligere blitt kartlagt at russefeiringen anses som et fellesprosjekt for elevene hvor alle skal ha det gøyest mulig, og det innebærer blant annet at russeren i en periode er mer opptatt av festing, rus og sex enn det de ellers er utenfor konteksten «russetid» (Fjær og Pedersen, 2015; Fjær, m. fler, 2016).

Ungdom drikker blant annet fordi det er gøy og sosialt (Pape, 1996). Samtidig er det flere som påpeker at alkoholpåvirkningen kan gjøre det lettere å både snakke med og nærme seg motsatt kjønn (Pape, 1996). Det er ikke bare ungdom som trekker frem positive sider knyttet til fest og alkohol. Men sammenlignet med andre aldersgrupper, rapporterer de hyppigere at alkoholen gjør dem mer utadvendte, sosiale og flørtende (Pape, 1996). Russefeiringen er en tradisjon i Norge som de fleste avgangselevne deltar i for å markere at de har fullført 13 års skolegang, hvor det eksisterer forventninger knyttet til at deltakerne skal drikke alkohol (Buvik, m. fler, 2011; Fjær og Pedersen, 2015; Fjær, m. fler, 2016). Under russefeiringen er flørting for mange en sentral del av festen, og ser man dette i sammenheng med unges alkoholkonsum er det ikke nødvendigvis bare positivt. Forskning har kartlagt at den sosiale drikkingen har en bakside, blant annet fordi situasjonen kan komme ut av kontroll og risikoen for negative seksuelle opplevelser kan øke (Tokle, m. fler, 2023). Det kan henge sammen med at alkoholkonsum påvirker dømmekraft og impulskontroll.

Tidligere forskning har også vist at alkoholkonsumet kan påvirke hvorvidt unge utsetter seg selv og/eller andre for negative hendelser/påkjennelser, som for eksempel, hærverk og vold (Buvik, m. fler, 2011). Det er nærliggende å tro at også russefeiringen, som er en periode preget av høyt alkoholkonsum for mange, vil preges av at unges dømmekraft og impulskontroll svekkes. Studier har blant annet avdekket at russens toleranse for grenseoverskridende atferd er høyere under russefeiringen enn ellers, noe som kan henge sammen med det Fjær og Pedersen (2015) sier om at russefeiringen for mange anses som en «unntakstilstand». Offentlig drikking, mindre alvorlige lovbrudd, samt ulike seksuelle aktiviteter oppleves kanskje ikke like grenseoverskridende under russetiden som ellers, fordi det nærmest er forventninger til en annerledes atferd under russetiden (Fjær og Pedersen, 2015; Buvik, m. fler, 2011). For mange vil det også eksistere forventninger knyttet til sex under russefeiringen (Fjær og Pedersen, 2015). Det er dermed grunn til å tro at noen kan oppleve en skuffelse dersom de ikke får ligge i russetiden. Selv om det sannsynligvis er et fåtall som går inn for å voldta noen under russefeiringen, vil noen kanskje tillate seg en mer pågående sjekking under russetiden.

2.2 Voldtekt og festrelatert voldtekt

Voldtekt er et omdiskutert begrep og fenomen, og det eksisterer en rekke definisjoner av begrepet, samt forståelser av hvorfor voldtekter skjer (Skilbrei og Stefansen, 2018). Det finnes samtidig flere myter knyttet til voldtekt, og en vanlig oppfatning er at voldtekt er det samme som «tvangssamleie» (Skilbrei og Stefansen, 2018). Straffeloven nyanserer imidlertid denne måten å tenke på. Straffeloven (2005, §291) sier «Med fengsel inntil 10 år straffes den som: **a.** skaffer seg seksuell omgang ved vold eller truende atferd, **b.** har seksuell omgang med noen som er bevisstløs eller av andre grunner ute av stand til å motsette seg handlingen, eller **c.** ved vold eller truende atferd får noen til å ha seksuell omgang med en annen, eller til å utføre handlinger som svarer til seksuell omgang med seg selv». Det er viktig å påpeke at begrepet seksuell omgang omfatter både samleie, oralsex og masturbasjon (Skilbrei og Stefansen, 2018).

Videre finnes det oppfatninger om at offerets reaksjon er sentral for å legitimere at hendelsen faktisk var en voldtekt. Tidligere forskning på voldtekt har blant annet kartlagt at det er viktig å fysisk motsette seg handlingen for å anerkjennes som offer, fordi man på den måten viser at man ikke ønsker sex (Stefansen og Smette, 2006). På den andre siden kan det å fryse i situasjonen eller reagere mer passivt, brukes for å betvile offerets motiv (Stefansen og Smette, 2006). Ofre som reagerer mer passivt i en voldtektssituasjonen står dermed i fare for en ytterligere belastning, ved at de risikerer å ikke bli anerkjent som offer i samme grad som en person som fysisk motsetter seg voldtekten. Dette til tross for at kroppen deres har reagert på en helt naturlig måte. I situasjoner preget av frykt, for eksempel voldtekt, er det vanlig å reagere enten med å sloss (fight), flykte (flight) eller stivne til (freeze) (Donahue, 2020).

Det har også lenge eksistert myter knyttet til det Christie (1986) kategoriserte som det ideelle offeret. Christie (1986) fremstiller det ideelle offeret som en ung, jomfru, jente som på vei for å pleie sin syke bestemor, som blir utsatt for en overfallsvoldtekt av en fremmed mann. Denne fremstillingen av det ideelle offeret er i tråd med rådende oppfatninger knyttet til voldtekt (Hazan og Grobbelaar, 1994; Bitsch og Kruse, 2012). Man kan på flere måter problematisere hvorvidt jenter i russetiden faktisk passer helt inn i Christies (1986) beskrivelse av det ideelle offer, med tanke på at voldtekt i russetiden ofte skjer i tilfeller hvor offeret er beruset, samtidig som offeret ofte kjenner gjerningspersonen. I den forbindelse er det også verdt å nevne at tidligere forskning har pekt på at det koster mer å anse seg selv som offer for voldtekt dersom gjerningsperson er en venn eller partner, enn dersom vedkommende er ukjent (Stefansen og Smette, 2006). Det er likevel nærliggende å tro at jenter/kvinner raskere anerkjennes som ofre

for voldtekt enn menn, fordi det er en sentral del av myten om det ideelle offeret. På den andre siden kan myter knyttet til at den ideelle gjerningspersonen er en slem og mektig mann, med mangel på forsonende trekk, også ha innvirkning på hvorvidt menn anerkjennes som offer (Skilbrei, 2017).

Statistikk knyttet til voldtekt, viser at det er en økning i anmeldelser (Kripos, 2020). Voldtekt kategoriseres gjerne ut fra ulike kjennetegn, og festrelatert voldtekt er en av kategoriene. Kjennetegnene ved slike voldtekter er at de skjer i forbindelse med fest og rus. Ofte er de involverte unge voksne og det er vanlig at fornærmede ikke er i stand til å motsette seg handlingen fordi vedkommende er for beruset. I 2019 utgjorde festrelaterte voldtekter 42% av alle anmeldte voldtekter av personer over 14 år. Festrelaterte voldtekter har lagt stabilt på mellom 38-48% de siste årene (Kripos, 2020). Det er altså tydelig at voldtekt i forbindelse med fest er et problem, og dette er en av årsakene til at jeg ønsker å kartlegge hvor unge voksne trekker grensen mellom sex og voldtekt i festsammenheng og hva de tenker om holdningskampanjer som har som mål å forebygge nettopp dette.

2.3 Holdninger og holdningskampanjer

En av måtene vi forsøker å forebygge (festrelatert) voldtekt på er ved å benytte holdningskampanjer. To av kampanjene som er lansert med dette formålet er Amnesty kampanje *Har du lyst* og Kripos sin kampanje *Kjernekar*. Siden 2012 har Amnesty jobbet aktivt, sammen med russen, for å forebygge festrelatert voldtekt gjennom holdningskampanjen *Nei er nei* (Amnesty, 2017b). Amnesty mener at økt bevisstgjøring blant unge er den beste forebyggingen mot voldtekt, og målet med kampanjen er trolig økt bevisstgjøring hos mottakerne (Amnesty, 2018b). I 2021 fikk kampanjen navnet *Har du lyst*, og navneendringen ble begrunnet med et ønske om å tydeliggjøre budskapet «om at det ikke er sex før begge har lyst, og at sex uten samtykke er voldtekt» (Amnesty, 2018b). Kripos lanserte holdningskampanjen *Kjernekar* i 2013, blant annet fordi de var bekymret for den høye andelen av voldtekter som skjedde i forbindelse med fest og rus (Haukaas, 2013; Skilbrei og Stefansen, 2018). Målet med kampanjen var å redusere forekomsten av festrelaterte voldtekter gjennom å oppfordre unge til å være en kjernekar – enten ved at man tør å si ifra til kompisen om hva som ikke er greit eller at man følger den litt for fulle venninnen sin trygt hjem (Haukaas, 2013; Skilbrei og Stefansen, 2018).

Slike forebyggingstiltak, som *Har du lyst* og *Kjernekar*, er konkrete eksempler hvor man ønsker å skape holdningsendring i relasjon til et konkret fenomen. I den forbindelse vil det være relevant å snakke om det vi allerede vet om holdninger og holdningskampanjer – fordi det gir et innblikk i hvordan man tenker når man utformer holdningskampanjer, for eksempel, med mål om å forebygge kriminalitet. Holdninger er oppfatninger som sitter dypere enn meninger, og bidrar til at mennesker både opptrer og reagerer på en forutsigbar måte (Aronsen, m. fler, 2013). Det finnes ulike måter å endre holdninger på, og en av måtene kan være å benytte overtalende kommunikasjon for å belyse en bestemt side av saken, for eksempel slik holdningskampanjene til Amnesty og Kripos gjør (Aronsen, m. fler, 2013). Holdningskampanjer benyttes hovedsakelig fordi man tenker at en holdningsendring kan føre til en atferdsendring (Nyborg, 2017). Vi vet at voldtekt er et omfattende problem. Både statistikk og manglende kunnskap knyttet til egne og andre grenser, er grunner til å arbeide holdningsskapende mot unge (Regjeringen, 2019). Spørsmålet er hvilken effekt holdningskampanjene har.

Det finnes flere studier på effekten knyttet til holdningskampanjer. En studie av kampanjers effekt knyttet til kriminalitet konkluderte blant annet med at kampanjer kan egne seg for å redusere innbrudd og kjøring i alkoholpåvirket tilstand (Mazerolle, 2003). Samtidig påpeker den samme studien på at det samme ikke nødvendigvis gjelder for kampanjer som søker å redusere ulovlig narkotikabruk (Mazerolle, 2003). Andre studier har også kartlagt at holdningskampanjer har effekt. Grier og Kumanyika (2008) har funnet ut at kampanjer rettet mot å redusere brusforbruket hos barn var effektive for å endre holdninger og atferd knyttet til brusforbruk. En annen studie fant at en kampanje rettet mot å fremme resirkuleringsatferd blant studenter var effektiv for å øke resirkuleringsraten (Schultz, m. fler, 2007). Samlet sett viser tidligere forskning at holdningskampanjer kan være effektive for å endre holdninger og atferd. Det finnes imidlertid også fagpersoner som stiller seg mer kritisk til hvorvidt holdningskampanjer har den effekten man ønsker. Simonsen mener at i den grad holdningskampanjer har effekt, er den størst på de som allerede handler i tråd med det holdningskampanjen formidler (Forbundet mot rusgift, 2005). Han mener at handlingen kommer først, og at holdningen kommer som et resultat for å rettferdiggjøre det man gjør, og stiller seg derfor kritisk til tanken om at informasjon former holdninger som igjen påvirker handlinger (Forbundet mot rusgift, 2005).

Uansett er det imidlertid nærliggende å tro at kampanjene bør være godt utformet, målrettet mot spesifikke målgrupper og bruke positive meldinger og engasjerende innhold dersom de skal ha

en effekt. Det er verdt å merke seg at holdningskampanjer bare er én tilnærming til atferdsendring, og at de antageligvis fungerer best når de kombineres med andre strategier som utdanning, insentiver og politiske endringer. Det vil likevel være nyttig å vite hva som kjennetegner gode holdningskampanjer. Det er noen punkter knyttet til utformingen av holdningskampanjer som sier seg selv, for eksempel at kampanjen bør ha et klart definert mål som både kan måles og oppnås. Både Kripos' og Amnesty's kampanjer har et mål om å redusere forekomsten av festrelatert voldtekt. Det er nok litt utfordrende å måle kampanjenes effekt på grunn av mørketallene, samtidig som en statistisk endring kanskje kan si noe om effekten likevel. Videre vet vi at gode holdningskampanjer er bevisst i bruken av retoriske virkemidler.

Et retorisk virkemiddel som kjennetegner gode holdningskampanjer er etos, som ofte er knyttet til avsenderen (Wolff-Hansen, m. fler, 2017). En god kampanje vil kjennetegnes av at mottakeren har både tillit og troverdighet knyttet til budskapet som formidles, begge deler kan forsterkes dersom avsenderen av kampanjen er en aktør som mottakeren opplever som troverdig og seriøs (Wolff-Hansen, m. fler, 2017). Et annet retorisk virkemiddel som brukes mye i utformingen av holdningskampanjer er patos (Wolff-Hansen, m. fler, 2017). Det handler i all hovedsak om hvordan kampanjene ønsker å vekke følelsene i oss. Dersom avsenderen av kampanjen tar utgangspunkt i mottakerens følelser, er tanken at de kan engasjere og påvirke mottakerne til både holdnings- og atferdsendring (Wolff-Hansen, m. fler, 2017). Et tredje virkemiddel er hva slags innhold kampanjene formidler, altså kampanjens logos. Helt konkret bør holdningskampanjer benytte et positivt språk for å fremme en positiv holdning eller atferdsendring, hvor fokuset bør være på hva folk kan gjøre for å forbedre holdningene sine, snarere enn hva de ikke bør gjøre. Dersom argumentene i kampanjen oppleves som saklige og logiske kan de ha en sterk påvirkningskraft (Wolff-Hansen, m. fler, 2017).

3 Teoretiske perspektiver

Oppgavens problemstilling diskuteres og analyseres med utgangspunkt i kjønnsperspektiver, kulturell kriminologi og kontroll. En av hovedårsakene til at kjønnsperspektiver er relevant er at kunnskap knyttet til samfunnets kjønnskultur vil være nyttig dersom man ønsker å forstå voldtekt (Skilbrei og Stefansen, 2018). I korte trekk handler det om «hva som kan regnes som vanlige erfaringer for gutter og jenter» (Skilbrei og Stefansen, 2018: 26). Mye av forskningen knyttet til voldtekt benytter et slikt perspektiv, og det anses derfor som hensiktsmessig å benytte kjønnsperspektiver som en del av det teoretiske rammeverket. Videre kan russetiden være preget av at russeren har egne normer og regler for hva som anses som akseptabel atferd og ikke, altså en slags russekultur som danner en subkultur innenfor storsamfunnet. I den forbindelse er det naturlig at også kulturell kriminologi utgjør en del av oppgavens teoretiske rammeverk. Avslutningsvis vil også kontroll være relevant, blant annet i diskusjonen knyttet til forebyggingstiltakene *Har du lyst* og *Kjernekar*.

3.1 Kjønnsperspektiver

Seksuell vold, deriblant voldtekt, er kjønn (Skilbrei og Stefansen, 2018). Det innebærer blant annet at voldtekt kan knyttes opp mot eksisterende tanker om hva det vil si å være mann og hva det vil si å være kvinne – samt maktforholdet mellom kjønnene på samfunnsnivå. Dette er tett knyttet opp mot kjønnsnormer – altså uformelle regler for hvordan menn og kvinner *bør* handle, uttrykke og fremstille seg basert på kjønn (Svendsen og Rudi, 2020). Helt konkret vil dette være tydelig når det kommer til kriminalitet, for eksempel voldtekt, ved at menn ofte anses som gjerningsperson, mens kvinner anses som offer (Hayes og Carpenter, 2013; Christie, 1986). Perspektivet man har på kjønn, og tradisjonelle kjønnsnormer, vil dermed påvirke hvem som anses som ideell gjerningsperson og ideelt offer. Samtidig som det også bestemmer hvordan voldtekt forstås, forklares og blir forsket på.

Man kan imidlertid se kjønnsforskjellene på ulike måter. Det er for eksempel vanlig å skille mellom biologiske og sosiale forklaringer på kjønn. Biologiske forklaringer på kjønnsforskjeller peker på at menn og kvinner er forskjellige fra naturens side, mens sosiale forklaringer på kjønnsforskjeller mener at kjønn er mer flytende (Skilbrei og Stefansen, 2018). Mer konkret innebærer sosiale kjønnsforklaringer en tanke om at det innenfor hver kultur vil eksistere kjønnede normer for handlinger hvor menn og kvinner preges av ulike forventninger

i henhold til de kulturelle normene (Skilbrei og Stefansen, 2018). For denne oppgaven anses det som hensiktsmessig å benytte sosiale forklaringer på kjønn.

Tradisjonelle kjønnsnormer, som også er synlige i det moderne samfunnet, konstruerer kjønn som motsetninger til hverandre, det innebærer kort fortalt at det menn er, er ikke kvinner – og motsatt (Renzetti, 1999). Det er vanlig å anse menn som en aktiv part, som gjerne er frempå og ønsker å være med, mens kvinner er mer passive og holder seg litt i bakgrunnen. I forbindelse med voldtekt vil denne tradisjonelle kjønnsnormen antageligvis kunne bidra til at menn anses som gjerningsperson, mens kvinner blir ansett som offer. I så tilfelle er det enkelt å forklare en voldtekt, for eksempel med at «gutter er gutter» (Christie, 1986; Renzetti, 1999; Franklin, 2004). Dette er et helt konkret eksempel på hvordan kjønnsnormene påvirker måten man både forklarer og forstår kriminalitet på.

3.1.1 Maskulinitet

Et sentralt begrep som benyttes for å forklare kjønnsforskjeller er maskulinitet. I all hovedsak knyttes maskulinitet opp mot det å være mann (Jon, 2017). For mange menn vil dermed maskulinitet anses som en sentral del av å være mann. Det er imidlertid ikke slik at alle menn er maskuline fordi de er menn, maskulinitet erverves gjennom handlinger og væremåte (Messerschmidt, 2018). Menn må bevise sin mannlighet i enhver sosial situasjon enten for å få eller forsvare sin maskulinitet (Messerschmidt, 2018). Det finnes ulike former for maskulinitet, og hva som legges i begrepet vil variere med både tid og sted – men likevel anses hegemonisk maskulinitet tradisjonelt sett som den ideelle maskulinitetstypen (Connell, 1995). Connell (1995) peker på at hegemonisk maskulinitet kort forklart er viktigere en andre typer maskulinitet – han begrunner det med at hegemonisk maskulinitet setter idealet for hva som anses som ønskelig maskulinitet. I så tilfelle anses denne maskulinitetstypen som den menn jager etter. Som nevnt varierer imidlertid hva som anses som maskulinitet (også hegemonisk) over tid og sted (Connell, 1995). Helt konkret kan for eksempel dette innebære at hva som anses som maskulin atferd for gutter innenfor russetiden er annerledes enn utenfor konteksten.

Helt sentralt når det kommer til maskulinitet er motsetningsparet maskulinitet-feminitet. I utgangspunktet er hverken maskulinitet eller feminitet knyttet opp til biologisk kjønn, og man kan si at en kvinne er maskulin og at en mann er feminin (Skilbrei og Stefansen, 2018). Det eksisterer nok likevel visse forventninger knyttet til hvordan menn og kvinner *bør* opptre i tråd med maskulinitet/feminitet. Det er vanlig å knytte menns seksualitet opp mot maskulinitet (Jon,

2017). Noen av stereotypiene som eksisterer knyttet til menns maskulinitet og seksualitet er at menn er aktive av natur og dermed alltid seksuelt tent (Jon, 2017). Kort fortalt har det altså tradisjonelt sett rådet en tanke om at menn alltid har lyst på sex, fordi det er en del av det å være maskulin. Som en motpol har kvinner blitt sett på som mer passive av natur, og det virker ikke som at kvinner oppleves som seksuelt styrt på samme måte som menn (Renzetti, 1999; Franklin, 2004; Adler, 2018).

Ifølge Miller (2002) er det vanlig at kvinner og menn «gjør kjønn»¹. I all hovedsak dreier det seg om at de handler i tråd med hvordan de tenker at samfunnet forventer at de *bør* oppføre basert på deres kjønn, altså feminint eller maskulint. At mennesker «gjør kjønn» viser hvordan vi fortsetter å opprettholde tradisjonelle tenkemåter om kjønnene (Miller, 2002). Å «gjøre kjønn» kan knyttes til kriminalitet blant annet ved å se på maskulinitetsbegrepet. Messerschmidt (i Miller, 2002) peker blant annet på at kriminalitet benyttes for å vise kjønn, fordi vedkommende oppnår maskulinitet i situasjonen. Et eksempel kan være voldtekt. I kulturer hvor det eksisterer forventninger knyttet til sex, kan menn oppleve at de «gjør kjønn» og hevder sin maskulinitet dersom de får sex, til tross for at de tvinger, presser eller bruker makt i situasjonen. Hovedmålet er å «gjøre kjønn», og dermed oppnå maskulinitet.

Som nevnt innledningsvis eksisterer det ulike forventninger til maskulinitet over tid og sted, men de eksisterer over alt i samfunnet, også under russefeiringen. Russefeiringen kan føre til at guttene streber etter andre former for maskulinitet – som er forbeholdt russetiden. Samtidig som det også kan tenkes at jenter streber etter å oppfylle noen forventninger knyttet til tanker om hvordan de *bør* oppføre seg i tråd med å «gjøre kjønn». Mer konkret kan altså feiringen føre til en ny, kortvarig, maskulinitetskultur. I lys av russesanger, russeknuter og forventninger knyttet til russetiden, samtidig som russetiden for mange innebærer mye festing og alkohol, kan det altså tenkes at gutters maskulinitet avhenger av hvorvidt de drar damer og får oppfylt ønsket om sex under russetiden, uavhengig av om det blir brukt press, makt eller tvang for å oppnå målet.

3.2 Kulturell kriminologi

Russetiden kan på mange måter anses å ha en egen form for kultur, hvor deltakerne innenfor konteksten har egne normer og regler for hva som anses som akseptabel atferd og ikke. I den forbindelse vil det være relevant å redegjøre for hva kulturell kriminologi er, ettersom det vil

¹ Å «gjøre kjønn» er en oversettelse av begrepet «doing gender».

utgjøre en naturlig del av oppgavens teoretiske rammeverk. Helt innledningsvis vil det være nyttig å definere begrepet «kultur». Til tross for at begrepet «kultur» stadig benyttes i dagligtalen finnes det ingen enkel definisjon av begrepet, men det er nærliggende å tro at normer, forventninger, rammer og kontekster er en del av enkeltelementene som til sammen utgjør begrepet «kultur». Innenfor sosiologien defineres det gjerne som «de tanker, kunnskaper, trosformer og ferdigheter mennesker har tilegnet seg som medlemmer av et samfunn, og som overføres, ofte i en noe forandret form, fra generasjon til generasjon» (Westersjø, m. fler, 2017: 128-129).

Kulturell kriminologi plasserer både kriminalitet og kriminalitetskontroll i en kultursammenheng, det innebærer at begge deler anses som kulturelle produkter (O'Brien, 2005). Ifølge kulturell kriminologi blir følelser ansett som årsak til kriminalitet, den grenseoverskridende atferden skjer som et resultat av at man jager etter gode følelser (Presdee, 2004). Menneskene anses ikke som fullstendig frie, rasjonelle mennesker (Cullen, m. fler, 2018a). Kulturell kriminologi er nyttig dersom man ønsker å se kriminaliteten, samt kriminalitetskontroll i kontekst av kulturen (Hayward og Young, 2004). Mer konkret handler det om hvordan kulturen «kan skape» kriminalitet – altså hvordan midlertidige samfunn åpner opp for endrede sett med normer og regler (Presdee, 2004). Dette er i tråd med det Christie (2004) sa da han hevdet at kriminalitet ikke finnes. Han mente at kriminalitet var samfunnsskapt, og var et produkt av historiske, kulturelle, sosiale og mentale prosesser. Christie (2004) sa at det kun er handlinger som finnes, og at hvordan handlingene defineres avgjør hvorvidt handlingen anses som kriminalitet eller ikke. Kriminalitet er dynamisk, det vil hele tiden være endringer i hva som anses som lovlig og ulovlig, som for eksempel at homofili tidligere var forbudt i Norge, men ikke er det lenger. I relasjon til kulturell kriminologi er det imidlertid sentralt at mindre (og større) kulturer kan oppstå innenfor andre større kulturer, såkalte «subkulturer»– slik som for eksempel russekulturen. Ferrell, Hayward og Young (2015) hevder at kulturelle dynamikker hele tiden er i bevegelse.

Både kulturer og subkulturer skapes, opprettholdes og brytes ned gjennom historiefortelling (Sandberg, 2016). Det er ikke nytt at historier har makt, og at de kan påvirke egen og andres atferd. Russetiden er et eksempel på en feiring hvor deltakerne danner sin egen lille «subkultur» innenfor storsamfunnets allerede eksisterende kultur. Deltakerne danner egne normer og regler for atferd, som ikke nødvendigvis stemmer overens med storsamfunnets. I en slik kontekst hvor deltakerne i utgangspunktet er veldig like i alt de gjør, de har på en slags uniform (russedressen),

de hører på den samme musikken, er på de samme festene, osv. er det nærliggende å tro at følelsen av å passe inn er svært viktig. Tanken er altså at (sub)kulturen kan skape lovbrudd som ellers ikke ville funnet sted, fordi ønsket om å passe inn er såpass sterkt under russetiden, samtidig som at grenseoverskridende atferd ofte anses som mer tillat av deltakerne selv under feiringen (Fjær og Pedersen, 2015). Dette er i tråd med teorien om subkulturer *code of the street*, hvor essensen i teorien er at gaten har sin egen kode, som deltakerne må følge (Anderson, 2018). *The code of the street* har egne verdier og regler, og status er en sentral del av koden (Anderson, 2018).

Det finnes også eksempler fra kulturell kriminologi som utforsker overskridelse og fest som en del av forklaringen på kriminalitet. Tutenges, m. fler (2020) har utforsket seksuelle overgrep som skjer i forbindelse med fest og rus. Her fant de blant annet ut at unge voksne kan oppleve en sprudlende (effervescent) følelse av spenning og samhold ved å observere eller delta i grenseoverskridende seksuelle hendelser i forbindelse med fest og rus. Det er nesten så grenseoverskridelsen både blir akseptert og normalisert (Tutenges, m. fler, 2020). Forfatterne peker blant annet på at en del av trekningen mot disse handlingene eller spenningen kan begrunnes med at slike lekne grenseoverskridelser ville blitt avvist i andre dagligdagse kontekster som skole, jobb og familieliv (Tutenges, m. fler, 2020). Det er nærliggende å tro at dette er elementer som også kan knyttes opp mot russetiden. Det er flere aspekter knyttet til russetiden, både når det kommer til fest, rus og sex som er mer akseptert under russetiden enn det ville være ellers, antageligvis fordi det anses som en del av russekulturen.

3.3 Kontroll

En relevant teori som også må presenteres er sosial kontroll som baseres på normer (Ugelvik, 2019). Normene legger føringer for hva som anses som akseptabel atferd og ikke. Man skiller gjerne mellom formelle og uformelle normer, hvor førstnevnte, som henger sammen med kriminalitetskontrollen som skal presenteres nedenfor, er nedskrevne regler. Uformelle normer derimot anses som «regler» man bare vet, uten at de er skrevet ned (Ugelvik, 2019). Et eksempel på en formell norm er straffelovens § 291 om voldtekt, mens et eksempel på en uformell norm kan være at det forventes at man skal respektere andres grenser (intimsone, klemmer, kyss, o.l.). I all hovedsak er hovedmålet med sosial kontroll å skape en slags rettesnor for atferd, slik at mennesker forstår hvordan man bør oppføre seg i tråd med samfunnets forventninger, både formelt og uformelt. Hvorvidt den sosiale kontrollen er formell eller uformell bunner i hva slags

normer kontrollen tar utgangspunkt i. I russetiden kan man for eksempel tenke seg normkonflikt mellom samfunnets offisielle normer og russekulturens normer som krever overskridelser. Førstnevnte får gjerne formelle reaksjoner, som for eksempel fengsel eller bøter. Mens sistnevnte får en annerledes type reaksjon som ikke er formell, men som likevel kan oppleves vel så inngripende, som for eksempel blikk, utfrysning eller stempling (Ugelvik, 2019).

3.3.1 Kriminalitetskontroll

Kort forklart innebærer kriminalitetskontroll, som det ligger i ordet, hvordan kriminalitet forsøkes kontrollert. Kriminalitetskontroll er både proaktiv (altså forebyggende) og reaktivt (som innebærer kontroll i ettertid, for eksempel straff) (Feeley & Simon, 1992; Zedner, 2007). Proaktiv kriminalitetskontroll settes i gang *før* kriminaliteten skjer, mens den reaktive kriminalitetskontrollen kommer i etterkant av kriminaliteten (Ugelvik, 2019). Holdningskampanjene *Har du lyst* og *Kjernekar* er to eksempler på proaktiv kriminalitetskontroll, og begge kampanjene ønsker å forebygge forekomsten av festrelatert voldtekt. Det er imidlertid ikke alltid slik at kontrollen har det utfallet man ønsker.

Kontroll kan både være kriminalitetshemmende og kriminalitetsfremmende (Ugelvik, 2019). Dersom kontrollen blir brukt for å forhindre eller redusere muligheten for kriminalitet og avvik er den kriminalitetshemmende. Konkrete eksempler er at synlig politi og overvåking er tiltak som kan bidra til å hindre kriminalitet. I disse tilfellene er tanken at tiltakene øker risikoen for å bli oppdaget og straffet. På motsatt side kan kontrollen være kriminalitetsfremmende. I så tilfelle vil det dreie seg om tilfeller av kontroll hvor kontrollen får en annerledes effekt enn tiltenkt. For eksempel kan man tenke seg at hyppig stempling og stigmatiserende overvåking av enkelte grupper/områder, vil bidra til en følelse av å være mistenkt og marginalisert, samt øke sjansen for kriminalitet akkurat der. Eventuelt at kontrollen kan møte motstand/friksjon og reaksjoner fra befolkningen (Ugelvik, 2019).

Kontrolltiltak kan imidlertid være ulikt utformet. På den ene siden kan den være lovbryterorientert, mens på den andre siden kan den anses å være mer kontrollorientert. Lovbryterorientert forebygging har fokus på selve lovbryteren og ønsker å hindre at de begår kriminalitet, eller gjentar avvikende atferd (Finkelhor, 2009). Det er nærliggende å tro at lovbryterorientert forebygging tar utgangspunkt i at lovbryteren er rasjonell aktør som begår kriminalitet når fordelene ved handlingen er større enn risikoen ved å bli tatt. Helt konkret

bygger teorier om rasjonelle valg på tanken om at mennesker er rasjonelle vesener som ønsker maksimal nytelse og minimal smerte (Cullen, m. fler, 2018a; Cornish og Clarke, 2018).

Under russetiden kan unge voksne havne i flere situasjoner hvor atferden deres er grenseoverskridende. Årsaken til at russeren noen ganger velger å avvike fra storsamfunnets normer kan forklares ved å peke på at kalkuleringen knyttet til kost/nytte hele tiden tar utgangspunkt i egne interesser (Cullen, m. fler, 2018a). I den forbindelse er det viktig å understreke at hva som anses som nytelse (eller profitt) og hva som anses som smerte (eller kostnad) kan variere fra person til person (Cullen, m. fler, 2018a). På den ene siden kan positive faktorer innebære alt fra status og posisjon, til spenningen den grenseoverskridende atferden kan utløse (Cullen, m. fler, 2018a). Under russetiden er det nærliggende å tro at russeren tar flere valg basert på hva som gir maksimal nytelse og minimal smerte. For eksempel, er russetiden en periode hvor russeren fester og drikker mer enn til vanlig, samtidig som flere russer også i større grad forkaster plikter knyttet til skole. Videre anses ofte både status og posisjon som viktige aspekter under russetiden, og kan være faktorer som tas hensyn til i vurderingen av nytelse versus smerte. Smerten (eller kostnad) kan bli synlig i form av både formell og uformell sosial kontroll, og uformell kontroll, for eksempel følelsen av skam, kan veie vel så tungt i kalkuleringen (Cullen, m. fler, 2018a). Til tross for navnet, tar ikke teorien utgangspunkt i at mennesker er *helt* rasjonelle, og peker på at vurderingen av kost/nytte er individuell og kan variere fra person til person, for eksempel, på grunn av selvkontroll, moral, belastning og følelser (Cullen, m. fler, 2018a; Cornish og Clarke, 2018).

På den andre siden har vi kontrollorienterte forebyggingstiltak. Kontrollorienterte forebyggingstiltak ønsker å begrense muligheten for kriminalitet blant annet ved å styrke den uformelle eller formelle kontrollen (Ellefsen og Sandberg, 2022). Ellefsen og Sandberg (2022) så for eksempel hvordan familie og venner som uformelle kontrollører kunne spille en sentral rolle i forebyggingen av radikaliserings. Tar man utgangspunkt i kontrollorienterte forebyggingstiltak handler det altså om at samfunnet rundt (det vil si sivile, så vel som politi), begrenser mulighetene for kriminalitet. I så tilfelle tar man utgangspunkt i at alle kan være motiverte gjerningspersoner, men at det også må være en mulighet for kriminalitet der ved at det oppleves som at det er manglende eller fraværende kontroll (Cohen og Felson, 2018). Under russetiden er det flere som opplever at de føler seg mer anonyme enn ellers, fordi alle russer er kledd i relativt like klær. Ved å føle at man ikke er synlig (eller hvert fall mer anonym), er det nærliggende å tro at man opplever at muligheten for kriminalitet er større. Vi tar rasjonelle valg,

men kan ikke bestemme mulighetene vi får. Kontrollorienterte tiltak baserer seg derfor på å styrke den uformelle eller formelle kontrollen, snarere enn å avskrekke (Cullen, m. fler, 2018b). Garland (1996) har pekt på at det har skjedd et skifte, hvor organisasjoner, institusjoner og individer i samfunnet har fått større ansvar for å kontrollere medborgere. Under russetiden kan man for eksempel gi russeren større ansvar for å kontrollere hverandre, med en tanke om at dette vil bidra til å fjerne muligheten for kriminalitet (ref. tanken til Cohen og Felson, 2018).

4 Metode

Målet med studien har vært å etablere kunnskap knyttet til hvordan unge voksne, som var russ i 2022, snakker om og forstår begrepet festrelatert voldtekt, samt hvor de trekker grensene mellom sex og voldtekt. Et annet mål har vært å få økt forståelse av deres kjennskap til holdningskampanjene «*Har du lyst*» og «*Kjernekar*», hvordan de tolker kampanjene og hva slags effekt de tror at kampanjene har. Det er vanlig å benytte kvalitative metoder dersom man ønsker en dybdeforståelse knyttet til spesifikke temaer (Hennink, m. fler, 2020), noe som var tilfellet for denne studien. En kvalitativ tilnærming vil, i større grad enn en kvantitativ tilnærming, kunne gi innblikk i informantenes holdninger, tanker, meninger og opplevelser (Brinkmann og Kvale, 2018). Dette kapittelet vil beskrive oppgavens forskningsmetode og forskningsdesign.

4.1 Datainnsamling

Kvalitative intervjuer har blitt brukt for å besvare oppgavens problemstilling. Hennink m. fler (2020) peker på at dybdeintervjuer kan gi innblikk i informantenes tanker, opplevelser og meninger. Det vil være svært verdifullt å belyse refleksjonene til de direkte involverte aktørene dersom man ønsker å forebygge et fenomen, og det anses derfor som helt avgjørende å etablere kunnskap knyttet til russens forståelse av begrepet festrelatert voldtekt, samt grensdragninger mellom sex og voldtekt. Tanken er at jeg gjennom intervjuene får innhentet verdifull informasjon som kan brukes når man skal vurdere hvorvidt forebyggingstiltakene er gode eller ikke. Man må vite hvordan mottaker forstår et fenomen når man skal forebygge slik at man treffer med forebyggingen, både når det kommer til valg av språk, utforming og definisjoner. Holdningskampanjer er et godt insentiv til forebygging av festrelatert voldtekt, men spørsmålet er hvorvidt det har den effekten man ønsker, noe man til dels kan få innblikk gjennom å intervju mottakerne av kampanjen.

4.1.1 Rekruttering og utvalg

Utvalget består av tre gutter og tre jenter som var russ i 2022. Jeg hadde et ønske om å få tak i et utvalg hvor det var en jevn kjønnsfordeling, i tilfelle det skulle være forskjeller i hvordan russerne snakket om festrelatert voldtekt basert på kjønn. Jeg benyttet «purposive sampling», som innebærer at jeg kun rekrutterte informanter med egenskaper som var hensiktsmessig for studien (Hennink, m. fler, 2020). Et av kriteriene for studien var at informantene hadde vært russ det aktuelle året slik at samtalen våres kunne fungere som en slags refleksjon «etter festen».

Alle informantene mine er fra samme kommune i Norge, som verken er veldig liten eller stor. Det er derfor nærliggende å tro at det kunne vært andre resultater dersom man hadde snakket med andre russ fra både større og mindre kommuner.

Jeg startet rekrutteringsprosessen i juni 2022 etter at prosjektet var godkjent hos NSD. Med tanke på at informantene jeg ønsket å intervjuer var i en slags overgangsfase, fra å gå på videregående skole til å eventuelt skulle flytte bort for studier eller militæret, ønsket jeg å starte rekrutteringsprosessen så tidlig som mulig. Første steg i rekrutteringsprosessen var å dele informasjonsskrivet med familie og venner, i håp om at de igjen skulle dele det videre til aktuelle informanter. Det var ikke noe respons i starten av rekrutteringsfasen, og jeg valgte også å prøve rekruttering via sosiale medier, henholdsvis Facebook. Jeg la ut en status på egen profil hvor jeg fortalte i korte trekk om prosjektet og at jeg trengte informanter. Jeg valgte å stenge kommentarfeltet (med tanke på personvern) og ba eventuelle informanter om å ta kontakt med meg direkte via melding, e-post eller telefon. Statusen fikk flere *liker* *klikk* og *delinger*, men det førte ikke frem til noen informanter.

Etter hvert i rekrutteringsprosessen valgte jeg å kontakte bekjente i nærmiljøet. Jeg formidlet praktisk informasjon rundt prosjektet, spurte om jeg kunne sende dem informasjonsskrivet og om de eventuelt kunne dele det videre (Brinkmann og Kvale, 2018; Hennink, m. fler, 2020). De to første informantene jeg kom i kontakt med ble rekruttert på denne måten. Det gikk imidlertid ikke helt etter planen, da disse ønsket å ha et gruppeintervju fremfor en-til-en. Jeg valgte å etterkomme deres ønsker, slik at intervjusituasjonen skulle bli mest mulig komfortabel for informantene. Samtidig hadde jeg antageligvis «mistet» en informant dersom jeg ikke hadde akseptert å gå med på gruppeintervjuet. Planen videre var å benytte snøballmetoden i rekrutteringen av informanter, hvor de første informantene kunne hjelpe å rekruttere andre i målgruppen (Small, 2009). Rekrutteringen løsnet på mange måter da jeg fikk tak i mine første informanter, til tross for at snøballen ikke rullet direkte videre fra disse informantene. Informantene sa at de skulle dele informasjonsskrivet videre med sin russegruppe, men jeg hørte ikke noe mer derfra. Det endte opp med at alle informantene ble rekruttert på samme måten, gjennom et felles bekjentskap. Totalt hadde jeg fem intervjuer med seks informanter, hvor det var et gruppeintervju med to personer og fire individuelle intervjuer.

Jeg var tidlig ute med rekruttering av informanter, blant annet fordi personer som akkurat har vært russ veldig ofte skal flytte etter de har fullført videregående (enten for studier, militæret

eller reise). Jeg opplevde at det var mer utfordrende å rekruttere informanter enn først antatt. Det kan være ulike årsaker til det. Året man er russ er et veldig hektisk år for mange, det innebærer flere sosiale sammenkomster og det er flere som skal flytte for studier, folkehøyskole, militæret og lignende. Å prioritere å møte til intervju i denne perioden av livet er kanskje ikke ønskelig for mulige informanter, noe som kan være utfordrende for meg i rekrutteringsfasen. Videre kan temaet for oppgaven også ha gjort at mulige informanter ikke har ønsket å delta i prosjektet. Tematikken kan oppleves utfordrende, både for gutter og jenter, å snakke om. Samtidig kan det at jeg er «jevnaldrende» med informantene også spille en rolle, det kan gjøre situasjonen både mer og mindre komfortabel. Under rekrutteringsprosessen opplevde jeg at det var enklest å få tak i kvinnelige informanter. De mannlige informantene virket litt mer skeptiske, og det var flere som sa at oppgavens tema var litt ubehagelig å snakke om. Jeg var gjennom hele rekrutteringsfasen svært bevisst på å formidle at jeg ikke var ute etter personlige erfaringer knyttet til sex og voldtekt, men at jeg ønsket en reflekterende samtale rundt temaet. Likevel var det flere mulige informanter som brukte temaet som begrunnelse for at de ikke ønsket å delta.

Det er verdt å påpeke at informasjonen fra informantene i mitt forskningsprosjekt alene ikke er generaliserbar for russene generelt, ettersom at jeg kun har intervjuet et lite utvalg av alle som var russ i 2022 (Small, 2009). Utvalget er lite, og jeg har kun snakket med russ som faktisk ønsket å stille til intervju. Svarene som informantene gir, vil også bero på egne erfaringer, som kan skille seg fra flertallets. Russ vil antageligvis ha ulike synspunkt og tanker om festrelatert voldtekt og grenser. Samtidig er det nærliggende å tro at flere av synspunktene og tankene kan være like. Informasjonen som kommer fram i intervjuene vil uansett være av verdi, fordi de gir en annen innsikt i problemstillingen enn det man ville fått med en kvantitativ tilnærming. Mer konkret kan informantenes svar gi mer utfyllende informasjon om hvordan de tenker om og forstår det aktuelle temaet. I oppgaven har jeg valgt å bruke «informantene» og «russen» som synonyme for å skape bedre flyt i teksten. Det er ikke et forsøk på å generalisere funnene til å gjelde alle russ. Ettersom jeg kun har seks informanter, fra samme geografiske sted, vil det ikke være mulig å generalisere dataene til å gjelde alle russ.

4.1.2 Intervjuguide

Intervjuene ble gjennomført med utgangspunkt i en semistrukturert intervjuguide (se vedlegg 3). Den hadde ikke nummererte spørsmål, men spørsmål som tok for seg ulike temaer jeg ønsket å snakke med informantene om (Brinkmann og Kvale, 2018). Under hvert spørsmål hadde jeg

ulike oppfølgingsspørsmål, slik at jeg kunne få mest mulig informasjon knyttet til hvert spørsmål. Under det første intervjuet startet jeg intervjusituasjonen med å spørre om informantene hadde kjennskap til holdningskampanjene fra før, etterfulgt av spørsmål om forventninger til russetiden. Dette valgte jeg å endre på i de neste intervjuene, det vil si at jeg gjorde det i motsatt rekkefølge, for å få bedre flyt i samtalen.

Jeg ønsket å skape en trygg intervjusituasjon og startet med å stille informantene spørsmål om hva slags forventninger de hadde til russetiden i forkant av feiringen. Tanken var at det skulle føles som et litt generelt og åpent spørsmål (Hennink, m. fler, 2020). Åpningsspørsmålet var: Hva slags forventninger hadde du til russetiden før den startet? Dette spørsmålet har ingen fasitsvar og det vil være opp til hver enkelt informant hvordan de velger å besvare spørsmålet. Det kan imidlertid gi informantene følelsen av at dette er et spørsmål de *kan* svare på, hvor tematikken er nøytral (Hennink, m. fler, 2020). Tanken var at det igjen kan bidra til å løsne litt på stemningen og skape en relasjon mellom meg og informantene før vi skulle bevege oss videre mot tematikken som kan oppleves som mer sensitiv, altså voldtekt.

Etter å ha snakket med russen om forventninger valgte jeg å snakke med dem om holdningskampanjene. Tanken var at å snakke om de konkrete kampanjene med russen kunne bidra til at informantene i større grad ble tvunget til å reflektere rundt egne svar, men fortsatt knyttet opp mot noe helt konkret. Deretter valgte jeg å stille mer åpne spørsmål om definisjoner av festrelatert voldtekt, grensedragnings og kjennetegn knyttet til gjerningsperson og offer. Spørsmål som krever at informantene reflekterer og kommer med egne tanker uavhengig av annet materiale. Det kan ha opplevdes som noe pinlig eller ubehagelig for informantene til tider, blant annet fordi alle informantene var mindre kjent med den ene holdningskampanjen enn den andre i forkant av intervjuet.

4.1.3 Intervjusituasjonen

Alle intervjuene ble gjennomført hjemme hos enten meg eller informanten avhengig av hva informanten(e) ønsket. Intervjutidspunkt og sted ble avtalt på melding. Jeg ønsket at informantene skulle gjøre minst mulig i forkant av intervjuet, og siden intervjuet skulle ta for seg to holdningskampanjer valgte jeg i første intervju og se på materialet sammen med informantene før vi begynte intervjuet. Vi så på en video fra hver av kampanjene, den første

videoen heter «Hvor mange av sexvett-reglene husker du?»² og sammenfatter på mange måter Amnesty's holdningskampanje gjennom å formidle grenser knyttet til sex, og det var hovedårsaken til at nettopp denne kampanjefilmen ble valgt. Den andre videoen som ble vist «Kjernekar: pass på de som blir for fulle»³ oppsummerer grunnprinsippene i Kripas' holdningskampanje med fokuset rettet mot russeren og voldtekter i russetiden. Jeg fikk imidlertid tilbakemelding fra informantene jeg hadde gruppeintervju med om at det ville være verdifullt å få tilbud om å se på materialet i forkant av intervjuene også. Derfor valgte jeg i forkant av de fire neste individuelle intervjuene å sende materiale knyttet til kampanjene på forhånd slik at de hadde mulighet til å se på det. Da fikk de i tillegg til videoene også en lenke til nettsiden med informasjon om *Kjernekar*-kampanjen og en lenke til Amnesty's kampanje (Politiet, u.d; Amnesty, 2018b). På begge nettsidene sto det om grenser for sex versus voldtekt, råd og tips til unge og russ. Jeg ønsket likevel å se gjennom videoene sammen med informantene i forkant av intervjuet også, slik at jeg var sikker på at de faktisk hadde sett på materialet før vi skulle snakke om det.

Intervjuene var av varierende lengde på alt fra 30 minutter til 1 time, hvor gjennomsnittlig varighet var på ca. 45 minutter. Alle intervjuene ble tatt opp med lydopptak. Informantene fikk hele tiden mulighet til å svare mer eller mindre utdypende på spørsmålene jeg stilte, samtidig som jeg fikk anledning til å stille oppfølgingsspørsmål der jeg opplevde det nødvendig. Uavhengig av lengden på intervjuene har alle bidratt til å gi prosjektet mitt verdifullt empirisk materiale. Utover i intervjuprosessen opplevde jeg det Hennink, m. fler (2020:108) omtaler som «saturation». Det innebærer i all hovedsak at man kommer til et punkt hvor man sannsynligvis ikke vil få ny betydningsfull kunnskap om temaet til tross for at man intervjuer flere informanter, da dataene når et slags metningspunkt (Small, 2009). Jeg opplevde at både antall informanter, lengde på intervjuer og innholdet i intervjuene ga meg rikelig med empirisk materiale. I etterkant av intervjuene startet imidlertid arbeidet med transkribering av datamaterialet og analyseringsprosessen. Det er imidlertid grunnlag for å si at jeg har drevet med databehandling under hele prosessen, helt fra forberedelsene til intervju og frem til prosjektets slutt.

² https://www.youtube.com/watch?v=StN_wMxi_Dk&list=PL218OumsAMarffyGsAEKBF_TnmQf8LRIC&index=6

³ <https://www.youtube.com/watch?v=cpaIGA8Y8u8&t=34s>

4.1.4 Transkribering

I etterkant av intervjuene ventet transkriberingsprosessen, hvor intervjuene skulle skrives ned som tekst (Brinkmann og Kvale, 2018). Ettersom at intervjuene var avtalt med noe mellomrom, valgte jeg å transkribere materialet fortløpende etter at intervjuene var gjennomført. Transkribering er tidskrevende, men samtidig en svært viktig del av gjennomgangen av det empiriske materiale. Transkriberingsprosessen krever konsentrasjon og det er viktig å kvalitetssikre transkriberingen flere ganger, blant annet ved å lytte til materiale flere ganger slik at man får oversikt over om man har gjort noen feil i første gjennomgang (Brinkmann og Kvale, 2018). Under transkriberingen valgte jeg å anonymisere informantene ved å gi dem fiktive navn med en gang, slik at når lydfilen ble slettet var det ikke lenger direkte identifiserbar informasjon knyttet til informantene. Jeg bestemte meg også for hvordan jeg skulle markere pauser, ved å bruke punktum for å markere pauser (og lengde på pauser). Tre punktum indikerte lang pause, mens et eller to punktum indikerte en kortere pause. Det transkriberte materialet har vært helt avgjørende for resultatet av analysen og fungert som et nyttig verktøy i analyseringsprosessen.

4.1.5 Dataanalyse

Det finnes ulike teknikker for å analysere kvalitative data (Hennink, m. fler, 2020). Naturligvis legger problemstillingen noen føringer for hva slags analysestrategi som vil være relevant å benytte, og jeg endte opp med en tematisk analyse hvor målet var å undersøke mønstre på tvers av datamaterialet (Howitt, 2013). Det var flere grunner til at valget falt på en tematisk analyse. Først og fremst er det en analysestrategi som er fleksibel med tanke på hvordan og hvorfor den brukes (Braun og Clarke, 2006). Samtidig påstår Braun og Clarke (2006) at man kan gjøre en relativt god tematisk analyse til tross for at man ikke har noe særlig erfaring med kvalitativ forskning.

Helt konkret innebar det at jeg innledningsvis utviklet koder som kunne beskrive innholdet i et sitat (Braun og Clarke, 2006; Brinkmann og Kvale, 2018). Det vil si at jeg leste gjennom det transkriberte materialet og ga hvert sitat en kode som oppsummerte innholdet i sitatet. Eksempler på koder var blant annet «rus», «sex», «voldtekt», «holdningskampanjer». Det neste steget i analysen var å finne temaer basert på kodene, slik at jeg kunne finne mønstre på tvers av datamaterialet (Braun og Clarke, 2006; Brinkmann og Kvale, 2018). Da valgte jeg å gi sitatene ulike fargekoder dersom de var relevante for prosjektets problemstilling eller forskningsspørsmål, etterfulgt av sortering og kategorisering av sitatene hvor jeg hadde fokus

på at sitatene som handlet om det samme skulle stå sammen. Avslutningsvis gjorde jeg en vurdering på temaene på nytt og sjekket dem for intern homogenitet, altså at sitatene innenfor et tema gir mening sammen og handler om det samme. Jeg vurderte også den eksterne heterogeniteten som innebærer at det er et klart skille mellom temaene (Braun og Clarke, 2006; Howitt, 2013). Jeg ønsket også å se etter likheter og forskjeller i svarene, basert på informantenes kjønn. Siden både jenter og gutter er russ, har jeg helt fra starten av prosjektet sett for meg at det vil være relevant å sammenligne dataene opp mot hverandre i et kjønnsperspektiv.

Strategien jeg benyttet i analysen innebar altså både kategorisering etter temaer, samt sammenligning av det informantene sa, med særlig fokus på hvorvidt det er forskjeller mellom kjønnene. Jeg har både vært teoristyrte (induktiv) og empiristyrte (deduktiv) i tilnærmingene mine til dataene, det vil si at jeg i utgangspunktet hadde noen ideer om hva jeg ønsket å se etter, men valgte også å ta høyde for hva dataene faktisk sa (Brinkmann og Kvale, 2018). Det vil i all hovedsak innebære at resultatet av min analyse kan forstås som en kombinasjon av allerede eksisterende teoretiske oppfatninger av tematikken, samtidig som empirien bidrar med ny kunnskap som ikke nødvendigvis er tillagt særlig vekt tidligere.

4.2 Etiske refleksjoner

Det er viktig å ta stilling til etiske problemstillinger knyttet til forskningsprosjektet, både i forkant av og underveis i gjennomførelsen. Helt overordnet stilles det blant annet etiske krav til informert samtykke, anonymisering og behandling av datamaterialet (Hennink, m. fler, 2020; Brinkmann og Kvale, 2018). Prosjektet ble meldt inn til Norsk senter for forskningsdata (NSD) i mai 2022. Jeg tok et aktivt valg om å forsøke å ikke samle inn sensitive opplysninger om informantene mine, blant annet ved å ikke legge vekt på personlige erfaringer. Det var imidlertid en mulighet for at det informantene kunne dele konfidensiell informasjon (Brinkmann og Kvale, 2018). Selv om tematikken i intervjuene forsøkes å være av en generell karakter, er voldtekt et sensitivt tema som gjør at det kreves godkjenning av NSD.

Hensikten med masterprosjektet har vært å undersøke informantenes tanker i lys av deres bakgrunn som russ. I den forbindelse har jeg ikke hatt behov for å verken få spesifikk alder eller annen informasjon om informantene, utover det at de var russ i 2022. Informantenes kjønn vil derfor være den eneste indirekte gjenkjennbare informasjonen. Det ble gitt informasjon i informasjonsskrivet og samtykkeskjemaet, som informantene fikk utdelt i forkant av intervjuet,

om at kjønn ville være et av hovedfokusene i oppgaven. Jeg har anonymisert informantene blant annet ved å gi dem fiktive navn. Det har verken vært nødvendig eller behov for å oppgi informasjon om informantene som kan være direkte gjenkjennbar for gjennomførelsen av masterprosjektet, da det ikke vil påvirke innholdet i analysen i særlig grad.

Samtlige informanter tok selv kontakt eller ble kontaktet via tekstmelding eller telefon. Informanten som selv tok kontakt hadde fått informasjonsskrivet (se vedlegg 2) mitt tilsendt av en bekjent, mens de andre informantene fikk tilsendt informasjonsskrivet etter at det var opprettet kontakt i forbindelse med deltakelse i prosjektet. Jeg ønsket at alle skulle få mulighet til å se på informasjonsskrivet før de deltok. Det samme skrevet ble tatt med på alle intervjuene, hvor informantene signerte samtykkeskjemaet. I utgangspunktet er dette gjort av etiske grunner, samtidig som det også var nyttig overfor informantene, fordi det blant annet betrygget informantene om at de ville være anonyme i prosjektet. Det ga også informantene informasjon om hva jeg ønsket å bruke dataene til. Alle informantene fikk altså tilsendt informasjonsskrivet og samtykkeskjemaet i forkant av intervjusituasjonen, i tillegg til at det ble utdelt i papirform før vi startet intervjuet – hvor jeg også gjennomgikk begge deler med informantene før jeg startet båndopptakeren. Informantene fikk stille spørsmål i forkant av intervjuet, dersom det var noe som var uklart, slik at de skulle ha all informasjon de trengte. Informantenes samtykke ble deretter gitt skriftlig.

Ettersom at jeg i utgangspunktet kun var ute etter informantenes tanker og refleksjoner, ikke egne erfaringer, betraktet jeg ikke materialet som sensitivt. Det ble også bekreftet når NSD godkjente prosjektet (se vedlegg 1). Likevel var jeg forberedt på at det kunne dukke opp sensitive opplysninger underveis i intervjuet fordi temaet for noen kan være sensitivt – og de kan dele mer sensitive opplysninger selv om jeg ikke nødvendigvis spør etter det. Dette hadde jeg tatt stilling til på forhånd, og som et tiltak for å forsøke å minske risikoen for å motta sensitive opplysninger brukte jeg tid før hvert intervju på å presisere at jeg *kun* ønsket deres tanker og refleksjoner knyttet til temaet, og ikke var ute etter egne/andres opplevelser. Jeg sa også i fra, etter råd fra NSD, om at dersom de skulle snakke om andre russ var det fint om de refererte til dem som «en venninne/kompis/venn», og ikke brukte deres ekte navn. Opplysninger som kunne avsløre informantenes identitet har blitt slettet etter ferdigstilling av oppgaven, også lydfilene og de transkriberte intervjuene er slettet, samt dokumenter som inneholdt prosjektnavn eller andre opplysninger er makulert.

5 Festrelatert voldtekt i russetiden

Dette kapitlet utgjør den første delen av oppgavens todelte analyse, og vil ta for seg hvordan informantene forstår begrepet festrelatert voldtekt, samt hvor de trekker grensene mellom sex og voldtekt under russetiden. I tillegg trekker jeg også frem aspekter ved russetiden som blant annet forventninger, russeknuter og russesanger som kan ha innvirkning på hvordan informantene forstår og/eller snakker om festrelatert voldtekt. Det er nærliggende å tro at en avgjørende faktor dersom man ønsker å forebygge festrelatert voldtekt i russetiden, er kunnskap om hvordan rusen forstår begrepet og hva de legger i det. Ulike faktorer knyttet til russefeiringen, som blant annet forventninger og rus, kan påvirke hva som defineres som voldtekt, og tidligere forskning har blant annet pekt på at det er mindre sannsynlig at et overgrep defineres som voldtekt dersom både offer og utøver har vært alkoholpåvirket (Stefansen og Smette, 2006). Innledningsvis tar jeg derfor for meg russens forventninger til russetiden, primært fordi forventninger kan argumenteres å ha betydning for russens grensedragning knyttet til sex og/eller voldtekt.

5.1 Forventninger til russetiden

Linn: «Jeg forventet at det skulle være veldig gøy, og så egentlig bare frem til å ha det gøy med vennene mine».

Ida: «Jeg gledet meg til fellesskapet. Til det å kunne være litt mer sånn ... Vi drar ut! Så er man en gjeng, også vet man at alle andre på din alder også er med. Det sosiale da»

En sentral del av forventningene knyttet til russetiden dreide seg om det sosiale fellesskapet. Både Linn og Ida gledet seg til russetiden, og forventet at det ble en gøy tid hvor de skulle være sosiale med venner og jevnaldrende. Det virker som at venner hadde en sentral rolle for at feiringen skulle bli gøy for begge informantene. Det er ikke uvanlig å treffes på tvers av biler og grupper for å være sammen under russetiden. Samtidig er russetiden preget av mye grupperinger, hvor de som er på samme bil eller buss går mest sammen, og de har ofte klær med samme logo på som tydelig gir signaler til andre om hvor de «hører til». Det virker likevel som at Ida gledet seg til å treffe jevnaldrende på tvers av grupperinger, og ønsket at fellesskapet skulle inkludere «alle andre» også. Tenårene er en tid hvor venner og jevnaldrende ofte anses som signifikante andre, og påvirkningskraften fra jevnaldrende er derfor ofte stor (Siegler, m.

fler, 2017). Russefeiringen handler i stor grad om tradisjoner, og baseres sterkt på det russen har hørt om og/eller kjenner til fra dem som har vært russ tidligere. Jeg får inntrykk av at det er et skille mellom vanlige fester og festene under russetiden med tanke på hvem som deltar. Under russefeiringen er alle (jevnaldrende) velkommen, og slik er det kanskje ikke ellers. Det er helt tydelig at jevnaldrende har en sentral rolle, også under russetiden. I russetiden kan det derfor tenkes at flere russ kjenner på et ønske om å passe inn. Ønsket om å passe inn eller få være med i grupper, kan kanskje føre til at man gjør ting man ellers ikke ville gjort utenfor russetiden, fordi man tror at alle andre gjør det.

Tim: «Alle gjør vel egentlig ting i russetiden som de ikke pleier ellers».

Slik Tim beskriver russefeiringen får jeg inntrykk av at feiringen anses som en grenseoverskridende tid generelt. Han peker på at det nærmest er tillatt og/eller forventet at deltakernes atferd er annerledes under russetiden enn ellers. Han konkretiserer det ytterligere, blant annet ved å si «Noen kan jo drikke mer for eksempel, eller at du ikke drikker til vanlig, men så gjør du det likevel» (Tim). Med holdningen om at det er noe «alle egentlig gjør», vil det kanskje være lettere for enkeltindividet å rettferdiggjøre sin egen atferdsendring. Blant annet fordi det nærmest oppleves som normalen at folk gjør ting i russetiden som de ellers ikke ville gjort. Russetiden er preget av at man ofte anses som mer anonym, fordi russedressene nærmest fungerer som en uniform. Desto mer anonym man føler seg, desto enklere er det kanskje å være impulsiv og avvikende i atferden (Aronsen, m. fler, 2013). Det vil selvfølgelig variere fra situasjon til situasjon, samt person til person, men det er nærliggende å tro at russetiden er en periode som kan preges av høy grad av deindividualisering og en følelse av anonymitet for noen.

I russetiden kan russen havne i situasjoner hvor skillet mellom rett og galt kan oppleves uklart for de involverte, samtidig som at det å høre til gruppen kanskje anses som det aller viktigste i den tiden de er i. I den forbindelse er det grunn til å tro at individuelle grenser kan bli mindre tydelige under russetiden. Det virker på mange måter som at russetiden har sin egen kultur, hvor det eksisterer andre normer og regler enn i storsamfunnet. Det er som at russen har sin egen *code of the street*, hvor det er klare forventninger knyttet til både egen og andres atferd under russefeiringen (Anderson, 2018). Russen forsvarer ofte atferden sin med å si at det er sånn russetid er, det er sånn det alltid har vært og det er sånn det skal være (Fjær, m. fler, 2016). Sett i lys av det vi vet om behov for tilhørighet, konformitet og rammer for russetid, kan russetiden

anses som en tid hvor russens atferd er mer «grenseoverskridende» enn ellers. Det kan handle om forventninger fra andre, men også forventninger til russetiden i seg selv.

5.1.1 Økte forventninger knyttet til rus under russetiden

Oliver: «Jeg gleda meg mye da. Trodde det kom til å bli en gøy måned med mye fest og fyll, hvor man kunne drite litt i alt annet».

Eirik: «Jeg følte jeg kom til å drikke mye, og hadde egentlig ikke noen andre forventninger enn det».

Tim: «Så egentlig mest for meg at vi skulle være mange ute i russebiler, at vi var ute hele natten, drakk og hadde det gøy».

Alkohol er en sentral del av russefeiringen, og flere av informantene pekte på forventninger knyttet til fest og alkohol. Både Oliver, Eirik og Tim setter ord på slike forventninger. Eirik sier at han kun hadde forventninger til alkohol, mens både Tim og Oliver peker på det sosiale aspektet knyttet til fest. Oliver gir i tillegg uttrykk for at han forbinder fest og alkohol med det å ha det gøy. Alkoholkonsumet er ofte høyere og det er flere som fester hyppigere under russetiden, samtidig som at ting man vanligvis ville brukt mye tid på kanskje får mindre betydning (Fjær og Pedersen, 2015). Oliver underbygger på mange måter dette når han sier at han så for seg å «drite litt i alt annet», noe han også gir uttrykk for at han gledet seg til. Det er vanlig at alt som er utenfor russetiden i større eller mindre grad oppleves som irrelevant, fordi det viktigste akkurat nå er det som *er* russetiden. Det kan virke som at russeren nærmest legger fra seg ett sett med normer og tar til seg noen andre. Både Tim (jf. 5.1 om forventninger til russetiden) og Oliver gir uttrykk for at russeren kan ha noe annerledes atferdsmønster i russetiden enn ellers. Et aktuelt spørsmål i denne sammenheng er imidlertid hva atferdsendringen innebærer, og hva informantene egentlig mener når de sier at de skal «drite litt i alt annet». Det er nærliggende å tro at det kan dreie seg om skole og andre plikter, normer og regler (for eksempel knyttet til bruk av illegale rusmidler). Fjær og Pedersen (2015) hevder at russeren gjerne har en «alt er lov» mentalitet hvor storsamfunnets konvensjonelle normer ikke har den samme verdien som vanlig – russeren er fritatt. Russefeiringen og russekulturen blir nærmest et opprør

til storsamfunnet, hvor russeren viser en gang for alle at de kan gjøre som de vil. Mari beskriver samtidig at alkohol ikke er det eneste rusmiddelet som brukes hyppig i russetiden:

Mari: «Jeg forventet nok mest festing, alkohol og kanskje at noen tok brus [ruset seg] (...) Det er masse rus [dop] blant russeren nå. Det er over alt liksom. Det går ikke an å unngå det».

I likhet med Oliver skildrer Mari også at hun hadde forventninger knyttet til fest og alkohol. Men i motsetning til Oliver påpeker hun at illegale rusmidler er blitt veldig synlig i russetiden, og at det var noe hun forventet å se. Et sentralt spørsmål er hvorvidt det stemmer at illegale rusmidler faktisk brukes over alt i russetiden, eller om det virker slik fordi det er noen få som bruker det i hver gjeng. I flere artikler snakker politi og russeren selv om økt bruk av illegale rusmidler generelt, særlig kokain (Dalen og Bierud, 2022; Hessen og Eidhamar, 2022). Kokain har for flere blitt et alternativ til alkohol (Dalen og Bierud, 2022; Hessen og Eidhamar, 2022). Mari gir uttrykk for at det ikke går an å unngå de illegale rusmidlene. Det kan virke som om det i russekulturen har skjedd en endring med tanke på hva slags rusmidler som aksepteres, samtidig kan det også basere seg på rykter og flertallsmisforståelser. Folkehelseinstituttets ferske undersøkelse om narkotikabruk i Norge viser blant annet at cannabisbruken blant unge har lagt relativt stabilt over flere år, men at bruken av kokain blant aldersgruppen 16-30 har hatt en liten økning de siste årene (Folkehelseinstituttet, 2023). Men kanskje ikke i den grad man får inntrykk av gjennom mediene.

Linn: «Altså, russetiden har jo rykte på seg for at det skal være masse alkohol og sex».

Forventningene til russetiden kan blant annet basere seg noe på hva man har hørt om feiringen fra før. Linn peker på rykter knyttet til russetiden, altså ubekreftede fortellinger som sirkulerer fra person til person. Hun forteller at det eksisterer rykter knyttet til alkohol og sex i forbindelse med russetiden. Det virker som at det er andre forventninger til alkoholkonsum og sex under russetiden enn ellers, og at det i all hovedsak dreier seg om at begge deler får økt fokus knyttet til russetiden. Disse forventningene gjør seg imidlertid gjeldende både før, under og etter russetiden. Rykter baseres i all hovedsak på det man har hørt om russetiden tidligere, slik at forventningene til de som skal være russ vil preges av disse. Samtidig vil også dem som har vært russ fortelle om sin russetid og bidra til å danne nye forventninger for neste generasjonen med russ. I så tilfelle virker det som at det er rom for å snakke høyt om økt alkoholkonsum og

sex under denne perioden uten at det blir stilt spørsmålstegn ved. Basert på egne observasjoner av og rykter om russetiden virker det som at mange forventer og aksepterer at det skal være en slags «unntakstilstand» knyttet til alkohol og sex i denne perioden. Fjær og Pedersen (2015) beskriver hvordan rusen følger med på hva eldre kull gjør samtidig som de planlegger sin egen russetid.

5.1.2 Endrede forventninger til sex under russetiden

Ida: «(...) med en gang man finner tonen med noen så forventes det liksom at man skal gå og pule».

Det eksisterer ikke bare forventninger knyttet til alkohol, fest og rus ifølge rusen. Det er også forventninger knyttet til sex. Ida sier blant annet at flørtingen kan oppleves mer forpliktende i russetiden enn ellers. Som pekt på tidligere eksisterer det en rekke rykter knyttet til russetiden, og det er ikke usannsynlig at rusen baserer noen av forventningene sine på disse ryktene. I så tilfelle er det forståelig at slike forventninger kan være med på å skape et press knyttet til sex, både for jenter og gutter. For noen kan det kanskje innebære at de opptrer annerledes under russetiden enn de ville gjort utenfor russetiden. Det kan for eksempel være at noen blir med på å ha sex, til tross for at de egentlig ikke vil – fordi det er det som er forventet. Eller at grensene forskyves litt for langt, selv om man forstår (eller ikke forstår) at motparten ikke har lyst. Fjær og Pedersen (2015) har blant annet kartlagt at flere har forventninger om «å ligge» i russetiden.

Mari: «Jeg føler det er så mange som har så mye forventninger til russetiden (...) At man skal ligge rundt med masse folk og sånn, det er mye mer forventninger til det enn på vanlige fester da for eksempel».

Mari forteller at det også er noe forventninger til sex på vanlige fester utenfor russefeiringen, men hun opplever at forventningene knyttet til sex både er annerledes og mer til stede under russetiden. Helt konkret høres det ut som at flørtingen oppleves mer forpliktende når man er russ; det vil si at dersom man først finner tonen med noen så forventes det at man skal ha sex. Det virker likevel som at Mari selv tar avstand fra disse forventningene i måten hun formulerer seg på. Under russefeiringen er rusen innenfor en kultur hvor det å ha sex kan gi status, og det blir i den forbindelse tydelig at normene for akseptabel atferd kan oppleves annerledes enn utenfor russefeiringen. Vanligvis vil unge risikere å bli stemplet basert på alkoholkonsum og

seksuell atferd, men det virker som at dette ikke gjelder i samme grad under russetiden (Fjær og Pedersen, 2015). Hvis man i tillegg anser russetiden som en «normløs» tilstand, hvor mange av storsamfunnets normer ikke har like stor betydning fordi de «nye normene» som russetiden selv har skapt gjelder, er det nærliggende å tro at forventningene til atferd i russetiden påvirkes ytterligere utover alkoholpåvirkningen i seg selv. Videre er det grunn til å tro at russetiden har sine egne kontrollmekanismer i forlengelsen av at russetiden har sine egne normer som skiller seg fra storsamfunnets normer. Russens egne kontrollmekanismer kan være kriminalitetsfremmende, dersom normene legger til rette for kriminalitet.

Oliver: «For noen, spesielt i russetiden, så er det kanskje litt sånn at det er russetiden og da skal man ha sex uansett, og da er det kanskje litt løsere tøyler for noen».

Oliver underbygger både det Ida og Mari sier om at eksisterer forventninger knyttet til sex under russetiden. Oliver på sin side gir imidlertid uttrykk for at det å ha sex for noen kan være et av målene med russetiden i seg selv. I så tilfelle er det nærliggende å tro at forventninger knyttet til egen atferd, også sex i russetiden, kan henge sammen med hva man tror er vanlig og/eller at man har inntrykk av at «alle andre gjør», til tross for at dette ikke nødvendigvis er tilfellet i realiteten. Russetiden er lagt til en periode i livet hvor man er ekstra opptatt av hva andre jevnaldrende tenker og mener om deg. Behovet for anerkjennelse fra jevnaldrende kan muligens bidra til at noen tøyer grensene litt lengere for å oppnå målet om å ha sex, fordi de ikke vil «miste ansikt» under russetiden. Det å oppfattes som seksuelt aktiv og attraktiv er en sentral del av det å bygge omdømmet sitt i russetiden (Fjær og Pedersen, 2015).

Tim: «Det er mange unge, fulle samlet (...) Også er det sikkert mange som har forventninger til russetiden, at du skal ha sex eller sånn. (...) Mange kan nok føle på press om at man må ha sex i russetiden, at man ikke vil være den siste i gjengen som har hatt sex liksom, men jeg vet ikke hvordan det er for jenter da».

Ifølge Tim er et av kjennetegnene ved russetiden at mange unge, fulle er samlet. Han sier at det antageligvis er flere som har forventninger knyttet til sex under russetiden. Forventninger knyttet til russefeiringen, alkoholkonsum og sex kan by på utfordringer når det kommer til å ta hensyn til andres grenser. Man blir ofte mer utadventt med alkohol, og flørting kan oppleves som lettere. I den forbindelse er det viktig å påpeke at voldtekt trolig ikke er et mål for noen i russetiden, men at forventninger om å ligge kan føre til at noen grenser forskyves (og resulterer

i voldtekt) for å oppnå målet om å ha sex. Russen har en sentral rolle når det kommer til påvirkning av hverandre. Foucault i Ugelvik (2019: 31) påpeker at «vi formes og former hverandre i det gjensidige kontrollspillet». Under russefeiringen blir russen hverandres signifikante andre, altså vil de både se opp til og ønske bekreftelse knyttet til egen atferd av hverandre. Som pekt på tidligere kan forventningene til andres atferd under alkoholpåvirkning være annerledes enn forventningene til andres atferd i edrutilstand (Fjær og Pedersen, 2015). Forskyvningen av grenser knyttet til sex kan i så tilfelle kanskje handle om å ikke skuffe andre eller å ikke skuffe seg selv ved å bli «den ene som ikke lykkes». Russen blir altså både kontrollert og kontrollerer hverandres atferd kontinuerlig i tråd med gjeldende normer og regler som er knyttet til russetiden (Ugelvik, 2019; Chriss, 2013).

5.1.3 Russesanger og russeknuter som glorifiserer sex og dop

Forventningene kan også påvirkes av russesanger og russeknuter. Bruk av illegale rusmidler beskrives blant annet som noe positivt i en rekke kjente russesanger, som for eksempel:

«Popp no' molly. Drikk no' Bacardi. Jeg sa popp no' molly. Ja, gutta gjør det daglig» (Soppgirobygget, 2019).

«Hvis denne kvelden her skal bli fin, da må jeg ha litt kokain (...) Det eneste jeg trenger i kroppen min det er kokain, kokain, kokain» (Kansellert og Helle, 2022).

Flere av informantene gir uttrykk for at russesangene ikke tolkes bokstavelig, for eksempel at man vet at bruk av illegale rusmidler ikke er positivt, til tross for at det beskrives som noe positivt i sangene. Slik jeg forstår det er det ikke så nøye hva russesangene og russeknutene formidler, fordi det bare er for gøy uansett. Likevel vet man at musikk og tekst påvirker mennesker (Crozier, 1997), og at det ofte brukes for å skape samhold og identitet. Hvis man hører mye om rus kan man kanskje få inntrykk av at det er vanligere å bruke enn man tror, og dermed være mer tilbøyelig til å prøve selv. Oliver mener at russelåtene bare er med på å gjøre festen gøy, men at det ikke nødvendigvis handler om at russen tar budskapet i sangene eller russeknutene alvorlig.

Oliver: «Jeg tror, hvert fall sånn jeg opplever det, at mange ser på russesangene og russeknutene som gøye, fordi de høres gøye ut. Men jeg tror fåtallet tar det alvorlig

liksom. Sånn som de groveste russesangene, de sier ikke noe om flertallet av russen, det er jo bare noe for å «dra det» liksom».

Linn: «Jeg og det miljøet jeg var i, brydde oss ikke noe særlig om det [russesanger og russeknuter]».

Både Linn og Oliver åpner for at russesanger og russeknuter kan påvirke noen, men påpeker at det ikke gjelder alle. Linn sier at russesangene og russeknutene ikke var viktig for henne og det miljøet hun var i. Et interessant spørsmål er hvorvidt det kun dreier seg om budskapet i sangene og russeknutene, eller om de ikke hørte noe særlig på russesanger eller tok noen russeknuter i det hele tatt. Hun hevder uansett at påvirkningskraften har vært svært liten. Det virker altså ikke som at russesangene nødvendigvis gir et reelt bilde av hvordan det faktisk er å være russ, slik informantene kjenner til russefeiringen etter å ha deltatt selv. Det er ikke alle russ som bruker illegale rusmidler, slik man kanskje kan få inntrykk av dersom man tar utgangspunkt i russesangene. Låtene kan på mange måter, i likhet med all populærkultur, være med på å skape forventninger som ikke gir reelle bilder av livet. Men dersom man har et inntrykk av at alle andre bruker illegale rusmidler under russefeiringen, kan det åpne opp for at andre, som vanligvis ikke ville brukt illegale rusmidler, også prøver – skyver egne grenser litt ekstra for å passe inn. Informantene har blant annet fortalt at det nesten er et krav om å ha med bruk av illegale rusmidler, sex og «hooking» i russesangene for at sangene skal anses som kule og bli populære.

Mari: «Ja, også er det liksom visse ting som må være med i russesangene for eksempel, du må ha med sex, du må ha med drugs og så videre. Men så er det liksom ikke realiteten i det hele tatt. Også tror kanskje mange at det er sånn det er å være russ, men det trenger jo ikke å være sånn».

Det er altså vanlig at både russesanger og russeknuter handler om sex eller «hooking» (Hessen og Nymoen, 2022; Ravnås og Kalstad, 2021; Fasting, 2017). Eirik er ganske kort i svaret når han får spørsmålet om russesanger og russeknuter: «Jeg tror ikke akkurat de er noen supergod innflytelse». Det kan altså virke som at han tror at russens holdninger og/eller atferd kan påvirkes av både russesanger og russeknuter knyttet til sex, i negativ forstand. Han er ikke alene om å tenke på denne måten, og andre informanter forteller også at de tror at sangene og knutene kan skape et indirekte press til bestemte former for atferd. Kanskje tror man i forkant av

russefeiringen at russesangene og russeknutene gir et bilde av hvordan russetiden *er*, til tross for at informantene mine i etterkant av feiringen gir uttrykk for at det ikke er sånn det *var*.

Ida: «Det er på en måte et press da som blir lagt på folk gjennom tekster og det at det første som møter en er russeknuter med kongla. Folk blir liksom skikkelig gira».

Ida mener at både russesangene og russeknutene som er knyttet til sex kan gjøre at forventningene til flørting også endrer seg. Hun refererer til russeknuten «kongla» som betyr å ha (sikker) sex utendørs (Hvitmyhr, 2023). Den vanlige flørtingen som foregår på fest, vil kanskje oppleves mer forpliktende til å «måtte utvikle seg» til sex i russetiden enn ellers. Hun påpeker at «man blir gira», kanskje øyner man et håp om at man skal få ligge, akkurat slik som man har hatt forventninger til i forkant og under russetiden. Det virker som at sex er en sentral del av russekulturen. For noen handler russetiden nemlig om å eksperimentere med alkohol og få økt seksuell erfaring (Fjær og Tutenges, 2017).

Tim: «Det er jo mange russeknuter som er knyttet til det [sex]. Så jeg vil nok ikke tro at det gjør presset mindre, det er nok med på å øke forventninger om at man skal gjøre ett eller annet».

Russeknuter går ut på at russeren gjennomfører mer eller mindre enkle eller vanskelige oppgaver for å kunne henge ulike ting i tråden på russeluen sin. Knutene kan på mange måter sies å være bygget på tradisjoner, man følger etter det russeren året før har gjort. Det er nærliggende å tro at single russ vil føle mer på presset, og oppleve andre forventninger knyttet til sex, enn personer som er i parforhold under russetiden. Ifølge Fjær og Pedersen (2015) dreier det seg om at personer i parforhold har en status som gjør andre normer gjeldene når det kommer til sex og «hooking». Det virker som at Tim tenker at russeknutene kan være med å påvirke forventningene knyttet til sex i russetiden, samtidig kan man kanskje også spørre seg om russeknutene gjenspeiler russens forventninger knyttet til russefeiringen. I utgangspunktet står hvert russekull fritt til å endre russeknutene dersom de ønsker det, og i så fall får kanskje russeknutene forbli som de allerede er nettopp fordi russeren selv ønsker å gjennomføre dem eller at ingen vil være den som sier høyt at den ikke vil.

5.2 Grensen mellom sex og voldtekt

Det er altså tydelige forventninger knyttet til russetiden både når det gjelder festing, rus og sex. Neste spørsmål er hvordan russen definerer festrelatert voldtekt og hvor de mener grensen mellom sex og voldtekt går. Festrelatert voldtekt kan være vanskelig å definere og det er en tydelig gråsoneproblematikk knyttet til begrepet. Dagens straffelov bygger på tanken om at sex skal være frivillig, mer konkret handler det om at det skal fravær av tvang når det kommer til sex. Alle informantene fikk spørsmål om hva de tenkte når de hørte begrepet festrelatert voldtekt og hvor grensen mellom sex og voldtekt går.

Oliver: «Jeg tenker jo at det er krekselig [ekkelig] da, men samtidig at oppegående folk gjør ikke sånn uansett. Men grensa er jo at begge skal være med på det, og at hvis den ene pusher og den andre gir etter, så er det fortsatt ikke innafor liksom».

Oliver er ganske tydelig i sitt svar, og sier at voldtekt er ekkelig. Voldtekt blir sett på som moralsk forkastelig i samfunnet, og det er ikke overraskende at noen velger å skille mellom oss (som ikke gjør sånn) og dem (som voldtar). På den måten kan man ta avstand fra handlingen som man anser som moralsk forkastelig, samtidig som at man også kan forklare at voldtekten skjer (ved å si at personen som voldtar *ikke er oppegående*). Olivers formulering gir inntrykk av at det er noe han tar sterkt avstand fra, og at det ikke gjelder han. Han er altså personorientert når han peker på at det må være noe annerledes ved dem som voldtar (at man er grunnleggende forskjellige), og at det er det som gjør at voldtekten skjer i utgangspunktet. Oliver mener videre at man ikke skal tvinges til sex, det vil si at det ikke er sex før begge er med på det. Han konkretiserer det ytterligere med å si at dersom den ene pusher (altså; maser, tvinger, eller evt. truer) og den andre blir med på det (gir etter) så er det voldtekt. Oliver viser ikke til ulike situasjoner, men virker tilsynelatende å tenke at grensen er lik uavhengig av situasjon. I så tilfelle er altså en avgjørende faktor at det er fravær av tvang og/eller press i situasjonen. Det virker altså som at Oliver tenker at voldtekt skyldes egenskaper ved den som voldtar og ikke nødvendigvis faktorer ved situasjonen. Begge parter har ansvar for å kommunisere og ta hensyn til hverandres grenser. Altså; hvis man ikke ønsker å ha sex har man ansvar for å gjøre det tydelig for den andre parten, og hvis man opplever at den andre ikke vil har man ansvar for å respektere vedkommende.

Tim: «Hvis ho sier nei, eller stopp eller bare dytter vekk liksom, så er det jo veldig tydelig at der går grensa på en måte».

På den andre siden skisserer Tim ulike måter offeret kan benytte for å gi uttrykk for hvorvidt sexen er frivillig eller ikke. Han peker blant annet på verbal kommunikasjon, «å si nei eller stopp». Samtidig som han også påpeker at det er veldig tydelig hvor grensen går dersom den ene parten dytter vekk den andre, altså ikke-verbal kommunikasjon. Jeg får inntrykk av at jenter anses som den passive parten i situasjonen. Likevel legges ansvaret over på jenta, som i utgangspunktet skisseres som den passive parten, ved at Tim peker på ulike måter hun kan stoppe den uønskede seksuelle hendelsen. Det virker imidlertid som at han også tenker at gutten, som skisseres som aktiv part, har ansvar for å ta hensyn til jentas grenser.

5.2.1 Sex uten samtykke er voldtekt

Det er et skille i hvordan informantene prater om voldtekt, noen har mer «samtykkespråk» enn andre. Det har lenge vært en omdiskutert debatt knyttet til om vi skal ha en samtykkelovgivning i Norge, og i desember 2022 la regjeringen fram et forslag om å revidere straffelovens kapittel 26 om seksuallovbrudd slik at det også omfatter samtykke (NOU 2022: 21). Flere av informantene hadde godt kjennskap til Amnestys holdningskampanje *Har du lyst* og brukte antageligvis den som referansepunkt når de snakket om voldtekt. Det virker som at noen av informantene tydelig er preget av Amnestys holdningskampanje som benytter et «samtykkespråk».

Mari: «Det blir vel hvis personen man vil ha sex med ikke klarer å si ja eller nei, eller samtykker til å gjøre det da. Og hvis man prøver å unngå den som prøver seg på en måte».

Mari mener at sex uten samtykke er voldtekt. Hun peker på samtykke og/eller fravær av samtykke både verbalt og/eller ved bruk av kroppsspråk. Det er ikke alltid at man føler man har en reell mulighet til å uttrykke verbalt hvorvidt man har lyst til å ha sex eller ikke, det kan for eksempel oppleves flaut for vedkommende. Mari virker å ha forståelse for at det ikke alltid er like lett å formidle verbalt hvorvidt man har lyst eller ikke, men påpeker at man også kan vise det med ikke-verbal kommunikasjon ved å for eksempel unngå den som prøver seg. Det virker som at Mari mener at ikke-verbal kommunikasjon bør være tydelig nok i seg selv, og at det bør gjøre det tydelig hvor grensen går uavhengig av om offeret klarer å uttrykke seg verbalt eller ikke. Slik Mari formulerer seg får jeg inntrykk av at hun ser situasjonen fra et offerperspektiv, hvor hun legger ansvaret hos den aktive parten. Den aktive parten bør forstå og respektere at

den passive parten ikke vil dersom vedkommende ikke gir samtykke til sex (uavhengig av om samtykket er verbalt eller ikke-verbalt).

Ida: «Jeg føler at man kan uttrykke seg på andre måter også. At hvis man dytter bort, eller snur seg bort, det er et nei. Det føler hvert fall jeg da. Så hvis det sitter litt langt inne å si «nei, jeg vil ikke», så kan man liksom vise det på andre måter».

Ifølge Ida er det ikke alltid at man uttrykker seg verbalt for å vise om man ønsker å ha sex eller ikke. Hun sier at det kan være vanskelig, eller sitte langt inne, å si nei, og at i disse tilfellene tenker hun at det er andre måter man kan uttrykke seg på. Det gjennomgående, slik jeg forstår det, hos flere av informantene, også Ida, er at man på en eller annen måte bør gi uttrykk for hvorvidt man ønsker å ha sex eller ikke. Ifølge stereotyper knyttet til voldtekt vil et avgjørende tegn på at hendelsen virkelig var en voldtekt være at man forsøkte å motsette seg handlingen (Stefansen og Smette, 2006). Tanken om at man bør vise hvorvidt man har lyst eller ikke, kan altså henge sammen med stereotyper knyttet til voldtekt. I så tilfelle vil ansvaret legges på offeret, tanken er kanskje at det vil være vanskelig for gjerningspersonen å tolke signaler som er veldig svake. I likhet med Mari, virker det som at Ida også snakker om voldtekt fra et offerperspektiv, hvor hovedfokuset er på hvordan offeret kan uttrykke seg for å vise hvorvidt de ønsker å ha sex eller ikke. Det eksisterer også myter knyttet til voldtekt hvor menn anses som aktiv part og kvinner som passiv part (Renzetti, 1999; Franklin, 2004). Det innebærer at det eksisterer en tanke om at menn alltid har lyst på sex, mens det ikke er tilfellet hos kvinner. Det er tydelig at svarene fra informantene bygger noe på slike kjønnsstereotyper, da de gjennomgående posisjonerer seg i forhold til eget kjønn; guttene setter seg selv inn i en potensiell «overgriper-posisjon», og jentene i en «offer-posisjon».

Eirik: «Det er jo ikke alltid man trenger å måtte si ja, det har jeg lyst til. (...) Man merker det jo selv liksom hvis det er noen som prøver å dytte deg bort fra dem. (...) Eller hvis det er en som har sovna eller en som ikke er i stand til å si nei akkurat da».

For Eirik virker det som at grensdragningen mellom sex og voldtekt er tydelig uavhengig av om kommunikasjonen er verbal eller ikke-verbal. Han peker, i likhet med både Mari og Ida, på at ikke-verbal kommunikasjon også må tas hensyn til. Eirik er både opptatt av å peke på hvilke ikke-verbale tegn man kan se etter fra et gjerningspersonsperspektiv, men også hvordan man kan uttrykke seg dersom man ikke har lyst fra et offerperspektiv. Det virker gjennomgående at

ikke-verbal kommunikasjon i seg selv bør være nok for å forstå hvor grensen går, og flere av informantene er opptatt av å eksplisitt fortelle at man ikke nødvendigvis må si ja eller nei med ord. Samtidig påpeker Eirik også at det i noen tilfeller ikke nødvendigvis er mulig å gi samtykke, hverken verbalt eller gjennom ikke-verbal kommunikasjon, for eksempel fordi den ene parten har sovnet. I så tilfelle er det kanskje nærliggende å tro at den aktive parten *bør* skjønne at så lenge motparten ikke har mulighet til å gi uttrykk for hvorvidt hen har lyst eller ikke, må hen vente til personen har våknet. Utover det virker det imidlertid som at personer som er i stand til å gi samtykke på en eller annen måte, må «si nei» dersom de ikke ønsker å ha sex, altså gi uttrykk for det enten verbalt eller ikke-verbalt. Slik Eirik snakker om voldtekt og samtykke får jeg inntrykk av at han snakker om det fra et gjerningspersonsperspektiv, hvor hovedfokuset er på hva slags tegn en mulig gjerningsperson kan se etter i situasjonen. Det med å fysisk reagere, som for eksempel «å dytte bort», er imidlertid ikke helt forenlig med «freeze»-responsen, jf. fight, flight og freeze, som anses som normale reaksjoner i krisesituasjoner slik som for eksempel dersom man utsettes for voldtekt (Donahue, 2020).

Linn: «For gutter er det kanskje lettest å forholde seg til at de må ha et samtykke, for da er grensa veldig klar da, kanskje spesielt i festrelaterte situasjoner».

Det virker som at Linn ser gutter som den aktive part, som tar initiativ til seksuell aktivitet. Linn ser for seg at det er en forskjell mellom gutter og jenter når det kommer til samtykke. Hun peker på at det for gutter kanskje vil være lettere å forholde seg til samtykke, men det virker som at hun tenker at det ubetydelig for jentene om de må forholde seg til samtykke eller ikke. Linn legger ansvaret over på guttene i måten hun formulerer seg på, fordi det virker som at hun tenker at de aktivt må hente inn samtykke før sex. Jeg får inntrykk av at hun tror det er vanskeligere for gutter enn jenter å lese en situasjon riktig uten samtykke, og kanskje særlig når de er påvirket av alkohol. Spørsmålet er hvorvidt det dreier seg om fordommer eller perspektiver knyttet til kjønn. Flere av informantene fremstiller guttene som den aktive parten, mens kvinnene skisseres som passiv part, det er i tråd med tradisjonelle kjønnsstereotyper som eksisterer i samfunnet. Jenter har gjennomgående ansvaret for å uttrykke sin lyst, mens guttene har ansvar for å forstå og respektere disse grensene. Hvis man tenker i tråd med tradisjonelle kjønnsstereotyper hvor mannen alltid er tent og klar for sex (Jon, 2017), er det naturlig å tenke at deres hovedoppgave er å innhente samtykke (verbalt eller ikke-verbalt) før sex. Samtidig vet vi at dette faktisk ikke er realiteten, og i så tilfelle har vel strengt tatt jenter også et ansvar for å forsikre seg om at gutten ønsker å ha sex – og ikke bare motsatt.

Videre peker Linn på at samtykke vil bidra til å gjøre grensen veldig tydelig. Et interessant spørsmål er hvorvidt dette faktisk stemmer eller ikke. Det vil være vanskelig å vite hvorvidt begge har lyst dersom man tar høyde for at personer ikke nødvendigvis tør å si nei, klarer gi uttrykk for at de ikke har lyst (enten verbalt eller ikke-verbalt) eller blir presset til sex (for eksempel fordi motparten truer med å dele nakenbilder av deg dersom du ikke har sex med dem). Vi har kunnskap om at kroppen har seksualreflekser og kan reagere fysiologisk som om man er tent, selv om hodet skriker nei (Skilbrei og Stefansen, 2018). Det er ikke alltid man klarer å formidle at man ikke har lyst, hverken verbalt eller ikke-verbalt. Samtidig er vi vokst opp med begrepet: «den som tier samtykker». Hva slags signaler sender det til en potensiell gjerningsperson dersom offeret ikke gjør motstand og hverken sier ja eller nei, men reagerer fysiologisk tilsvarende som om hun eller han hadde hatt lyst. Det er også interessant å stille spørsmål knyttet til om samtykke automatisk er det samme som fravær av press. I situasjoner hvor det, for eksempel, trues med å dele nakenbilder og lignende, er det ikke usannsynlig at noen kunne «blitt med på sex», til tross for at de egentlig ikke har lyst. I så tilfelle er samtykke gitt, men hva slags verdi har det dersom offeret ikke opplever at de har et annet reelt alternativ.

Tim: «Nei, det er vel fest og folk har drukket. Kan jo være at man våkner opp, eller ikke bare våkner opp, men blir pressa til å ha sex med noen uten å ha lyst, men så klarer man ikke å si nei, fordi man ikke tør. Eller så kan det være at begge er veldig fulle, så de husker ikke. Eller at begge er med på det i starten, men så ombestemmer en av de seg etter hvert, noe sånn. (...) Begge må jo ha lyst».

Tim sin definisjon og forståelse av festrelatert voldtekt er veldig bred, og gjenspeiler på mange måter hva festrelatert voldtekt faktisk er eller kan være. Han skisserer ulike situasjoner som nærmest dekker hele straffelovens paragraf om voldtekt, jf. §291. Det virker imidlertid som at han er opptatt av samtykke, både verbalt og ikke-verbalt, og han bruker Amnestys samtykkespråk «ha lyst» når han forklarer hvor grensen mellom sex og voldtekt går. Han holder seg nøytral når han definerer begrepet og man kan argumentere for at han ser voldtekt både fra et offer- og gjerningspersonperspektiv, ved at han forklarer både hvordan det kan være fra et offerperspektiv og fra et gjerningspersonperspektiv. Jeg får inntrykk av at Tim bruker begrepet sex som synonym til samleie, og dermed snakker om voldtekt som tvangssamleie gjennom intervjuet. Det finnes flere myter knyttet til voldtekt. Blant de vanligste er nok tanken om at voldtekt er en form for «tvangssamleie» (Skilbrei og Stefansen, 2018). I den forbindelse vil det være nyttig å påpeke at begrepet seksuell omgang innebærer både samleie, oralsex og

masturbasjon (Skilbrei og Stefansen, 2018). Tvangssamleie anses gjerne som den mest alvorlige formen for voldtekt (Skilbrei og Stefansen, 2018). Det er videre interessant å se hvordan han knytter voldtekt opp mot situasjonen og ikke faktorer ved hverken gjerningsperson eller offer. Gjennom sitatet får man inntrykk av at festrelatert voldtekt «kan skje den beste», både offer og gjerningsperson. Det er faktorer knyttet til situasjonen, som blant annet «å være for full», «ikke tør å si nei» og «å ombestemme seg» som gjør at festrelatert voldtekt skjer.

Linn: Jeg opplevde jo at flere av venninnene mine sa på en måte at de synes det var vanskelig å stoppe det, at det var litt flaut å si nei liksom».

I ulike settinger kan det å stoppe noe som allerede har startet være flaut, og noen føler seg trolig forpliktet til å «stå løpet ut». I russetiden, hvor det eksisterer forventninger knyttet til sex, kan slike følelser sannsynligvis forsterkes fordi man ved å si stopp opplever å gå «imot» det som er forventet atferd i russekulturen. Slike situasjoner, som nærmest oppleves som «frivillig tvang», kan være med på å utfordre samtykke-begrepet. Linn forteller om venninner som har sagt at de har hatt vanskelig for å stoppe det som kan eller har utviklet seg til sex fordi det føles flaut. Det kan blant annet være knyttet til frykt for at motparten skal bli såret, sint eller skuffet. Et sentralt spørsmål er imidlertid om det også kan være andre negative konsekvenser ved ombestemme seg, som i større grad vil gå ut over den som sier stopp. Det kan innebære alt fra rykter om at det har gått lengere enn det egentlig har gjort, til stemping av egen seksualitet (ved kallenavn som hore og løs). På grunn av de negative konsekvensene motsetter man seg ikke handlingen, selv om man kanskje hadde gjort det hvis man ikke tenkte det ville ha negative konsekvenser – ergo «frivillig tvang».

Et interessant funn i denne delen er at flere av informantene indirekte (eller mer direkte) snakker om grensene for sex versus voldtekt fra enten et gjerningspersonperspektiv eller offerperspektiv. I tillegg synes informantens kjønn å være av avgjørende faktor for hvorvidt de snakker fra et offerperspektiv eller gjerningspersonperspektiv. Både Mari og Ida snakker om voldtekt fra et offerperspektiv, for eksempel når de sier «hvis man prøver å unngå den som prøver seg på en måte» (Mari) eller «jeg føler man kan uttrykke seg på andre måter også (...) at hvis det sitter langt inne å si nei (...), så kan man vise det på andre måter også» (Ida). På samme måte ser man tendenser til at det samme også gjelder guttene og at de plasserer seg i et gjerningspersonperspektiv. Slik som for eksempel Eirik, når han sier «man merker det jo selv hvis noen prøver å dytte deg bort fra dem».

5.2.2 Rusen kan skyve grenser

For noen handler russetiden om å eksperimentere med alkohol og få økt seksuell erfaring (Fjær og Tutenges, 2017). Et sentralt spørsmål i den forbindelse vil derfor være om rusen kan skyve grenser knyttet til sex versus voldtekt. I så tilfelle kan det dreie seg om alt fra å ikke klare og tolke signaler fordi egne lyster kommer først, til at forventninger knyttet til sex er annerledes under russetiden eller at rusen opplever økt press om å ha sex fra jevnaldrende. På spørsmålet om han tror rusen kan skyve grenser, svarer Eirik:

Eirik: «Nei, ikke hvis du er klar over det [hvor grensene går]. Men jeg tror mange ikke er klar over det, og at det er mange som egentlig ikke bryr seg».

Innledningsvis fikk vi kunnskap om at russetiden er preget av en rekke forventninger knyttet til fest og alkohol, hvor Oliver også påpekte at han gledet seg til å «gi litt faen» i alt annet. Til tross for at Eirik mener at grensene for hva som er voldtekt er like uavhengig av om det er russetid eller ikke, påpeker han imidlertid at det kan være flere russ som faktisk ikke helt vet hvor grensene går. I forlengelsen av dette sier han også at han tror det er mange russ som egentlig ikke bryr seg noe særlig. Det er imidlertid noe uklart hva Eirik mener de ikke bryr seg om, og det er utfordrende å få en klar forståelse av hvorvidt det handler om at de ikke bryr seg om hvor grensen mellom sex og voldtekt går i utgangspunktet eller om de ikke bryr seg om grensene de allerede kjenner i forbindelse med russetiden. Uavhengig av hva han mener virker det som en form for ansvarsfraskrivelse knyttet til slike situasjoner, blant annet fordi kunnskap om grenser og grensesetting vil være avgjørende for å opprettholde respekt for andre grenser. Til tross for at Eirik mener at rusen ikke nødvendigvis skyver grenser, er det andre informanter som tenker det motsatte.

Person versus situasjon

Oliver: «Det kan nok skyve noen grenser det ja, vet ikke helt med voldtekt, men med dop og sånn da. Hvis man er på fest og mange gjør det, så kan det være lett for mange å gå i fella (...) Men ikke sånn at folk sier at du må, men at du føler at du må (...) Det kan nok være at grensen [for sex versus voldtekt] for noen er litt annerledes. Men jeg tenker jo at for oppegående folk så er det ganske tydelig uansett».

Oliver åpner for at rusen kan skyve grenser. Det virker som han tenker at grensene for sex versus voldtekt er like under russetiden som ellers, samtidig som Oliver åpner opp for at rusen kan bidra til å forskyve grensene. Han trekker noe tvil knyttet til om det kan gjelde voldtekt, men er klar på at rusen kan skyve grenser knyttet til bruk av illegale rusmidler. Oliver skisserer her et press som ikke nødvendigvis er direkte i form av kommentarer og lignende, men at eksisterende forventninger under russetiden kan skape et press. Det virker altså som at han tenker at presset i all hovedsak kommer fra deg selv, basert på hva man tror at andre ønsker. Spørsmålet er om det er grunn til å tro at det faktisk kan gjelde voldtekt også. Avslutningsvis erkjenner Oliver at grensen for noen [andre enn seg selv?] kan være annerledes, men det gjelder ikke for oppegående folk. Det skapes igjen et skille mellom «de» som voldtar og «vi» som ikke gjør sånn, hvor det er noe med personen og ikke situasjonen, altså russetiden, som gjør at voldtekten skjer. Han åpner imidlertid opp for at rusen kan skyve grenser for noen, men ikke alle.

Linn: «Det er litt vanskelig, for jeg har liksom ikke noe forhold til det. (...) Jeg vet veldig klart hvor grensene mine går. (...) Det er vanskelig å se seg selv i den situasjonen. På landstreffet i Stavanger var det helt ekstremt mye politi overalt, så man følte seg jo ganske trygg liksom, både for voldtekt, men også narkotika og vold generelt».

I likhet med Oliver synes Linn det er vanskelig å vite hvorvidt rusen kan bidra til å skyve grenser. Hun peker på kunnskap knyttet til egne grenser og at det kan være vanskelig å se seg selv være offer for voldtekt. Det virker som at hun snakker fra et offerperspektiv når hun snakker om festrelatert voldtekt, og at hun indirekte legger ansvar hos de som er offer for voldtekt. Ved å peke på at hun selv vet hvor sine grenser går, indikerer hun indirekte at det på den andre siden kan handle om at offeret har manglende kunnskap knyttet til egne grenser. I så tilfelle vil Linn, i likhet med Oliver, ha et personorientert syn på voldtekten. Spørsmålet er imidlertid hvorvidt det hjelper å ha kunnskap knyttet til egne grenser alene, eller om gjerningspersonens evner til å tolke og respektere hvor offeret trekker grensene, også spiller en rolle. Videre peker Linn på synlig politi og tryggheten hun følte på et av landets største russtreff. Det er klart at synlig politi kan ha en forebyggende effekt på et slikt arrangement. Samtidig er det verdt å nevne at det alltid vil være flere russ enn det er politi, og det vil være både mulig og kanskje enkelt å finne private steder uten noe særlig politi. I så tilfelle opplever Linn kanskje en form for falsk trygghet ved at det er mye synlig politi. Uansett får jeg inntrykk av at Linn personlig kan ha vanskelig for å se at rusen skyver grenser knyttet til sex når hun ser

seg selv i situasjonen. Mari nyanserer bildet litt, til tross for at hun snakker på et mer generelt grunnlag.

Mari: «Jeg tror ikke at man må være dritings i tilfeller hvor det er festrelatert voldtekt liksom, men at alkoholen kan gjøre at ting blir litt vanskeligere på en måte».

Mari åpner i større grad opp for at rusen kan skyve grenser. Det virker ikke som noe krav til situasjonen at hverken offer eller gjerningsperson må være veldig beruset for at festrelatert voldtekt skal kunne skje. Hun påpeker imidlertid at alkoholen kan gjøre det litt vanskeligere. Et sentralt spørsmål er hva som blir vanskeligere med alkohol. Handler det om at det blir vanskeligere for offeret å si nei, eller på andre måter gi uttrykk for at hen ikke vil ha sex eller handler det om at det kan være vanskeligere for gjerningspersonen å oppfatte og/eller respektere offerets ønske. Uavhengig av hva hun egentlig mener, åpner Mari, altså opp for at rusen kan bidra til å skyve grenser knyttet til sex versus voldtekt. Jeg får imidlertid ikke inntrykk av at hun tenker at voldtekten er knyttet til egenskaper ved personene, men at voldtekt kan forklares ut ifra faktorer knyttet til situasjonen.

Tim: «Ehm, man skal jo på en måte klare å se at de ikke har lyst. Men hvis man er veldig full og har veldig lyst selv, så kan det jo hende at man tenker mindre over det. Og da kan det jo fort glippe».

I motsetning til Mari som påpeker at festrelatert voldtekt kan skje under ulik grad av alkoholpåvirkning, er Tim opptatt av at en av faktorene som spiller inn er hvorvidt den mulige gjerningspersonen er veldig alkoholpåvirket. Tim er klar på at sex innebærer at begge har lyst, og påpeker videre at den ikke-verbale kommunikasjonen og kroppsspråket i utgangspunktet bør være nok for å tolke hvorvidt motparten har lyst eller ikke. Samtidig åpner han for at gjerningspersonens egne lyster og behov kan komme i veien for tolkningen av andres atferd. Han tenker at faktorer som at gjerningspersonen selv er overstadig beruset og har veldig lyst på sex kan føre til at man skyver grenser knyttet til sex. Det virker altså som at Tim åpner for at rusen kan skyve noen grenser når det kommer til sex versus voldtekt, fordi han mener at alkohol kan svekke dømmekraften og igjen resultere i en glipp. Han gir ikke inntrykk av at han mener at gjerningspersonen går aktivt inn for å voldta, men at «selv den beste kunne vært gjerningsperson på en dårlig dag» - det dreier seg om andre faktorer knyttet til situasjonen som for eksempel rus og at egne lyster blir viktigere enn andres.

Oliver: «Feststemningen gjør deg kanskje mer gira, og på. Man merker kanskje ikke like lett at den andre ikke vil».

Fra å tidligere peke på at voldtekt skyldes egenskaper ved personer, nyanserer Oliver denne tenkemåten når han peker på at feststemningen kan påvirke hvorvidt man klarer å tolke andres signaler. Det kan handle om at egne lyster og behov forsterkes, man er mer fokusert på å fullføre egne prosjekter enn å tolke andres signaler. Samtidig kan tolkningsevnen reduseres når man drikker alkohol, og det vil kanskje ikke være like lett å oppfatte kroppsspråk med mindre det er veldig tydelig. I så tilfelle får personene som er involvert i hendelsen mindre ansvar, fordi det er faktorer knyttet til situasjonen som fører til at voldtekten skjer – altså feststemningen som Oliver peker på. Det handler ikke nødvendigvis om iboende egenskaper ved gjerningsperson eller offer, men situasjonen og feststemningen er det som er avgjørende. Det er imidlertid interessant hvordan Olivers tilnærming plutselig endret seg fra å være veldig personorientert tidligere, til å bli mer situasjonsbetinget. Grensen for hva som er voldtekt kan være mer utydelig i russetiden enn ellers. Det kan henge sammen med at settinger preget av høyt alkoholkonsum bidrar til at det blir mer utfordrende å oppfatte grensene (Stefansen og Smette, 2006).

Ulike grader av ruspåvirkning

Linn: «(...) Det skal være masse alkohol og sex [i russetiden], så det spiller nok en rolle. Jeg tror nok at når man er russ så blir ikke grensene like klare».

Etter å ha snakket med Linn om at hun synes det er vanskelig å se at rus kan skyve grenser for sex fordi hun ikke klarer å se seg selv i den situasjonen åpner hun senere opp for at rusen faktisk kan skyve grenser. Fra å tidligere ha snakket fra et personorientert perspektiv hvor faktorer knyttet til personene (enten offer eller gjerningsperson) avgjør om voldtekten finner sted eller ei, bytter hun plutselig over til å snakke mer om faktorer knyttet til situasjonen – i all hovedsak forventninger til alkohol og sex. Hun peker på at forventningene kan gjøre grensene mindre klare. Plutselig havner man i en tilstand hvor man taper uansett: enten kan man leve opp til forventninger og overskride grenser, eller så kan man la være og tape ansikt. Det virker altså som at grensene for hva som er sex og hva som anses som voldtekt i russetiden er like som utenfor konteksten, men flere av informantene sier at faktorer knyttet til enten situasjonen og/eller personer kan bidra til at rusen likevel skyver noen grenser.

Tim: «Det er jo mange som blir ganske fulle, som kanskje ikke husker (...) Liksom at de våkner opp i en annen seng, også vet de ikke hva som har skjedd, men de tenker det verste. Også kan det jo ha skjedd det verste og, man vet jo ikke (...) De som er med på en voldtekt eller voldtar andre kan være veldig fulle selv, det er ikke sikkert de husker det, men at andre husker det da».

Når jeg spør Tim om grensene for hva som anses som voldtekt er annerledes i russetiden enn ellers, bruker han tid på å skissere ulike scenarioer og eksempler på hva voldtekt kan være, fremfor å konkret snakke om forskjellen i grenser. Han påpeker imidlertid at mange blir ganske fulle, men isteden for å si noe om hva dette spesifikt gjør med grensene, velger han å snakke om de som kanskje ikke husker hva som har skjedd (altså at gjerningsperson er så full at han ikke husker det selv). På denne måten gir han likevel uttrykk for at rusen kan skyve grenser, fordi alkoholrusen kan svekke dømmekraft, evnen til å lese andre og hukommelse. Tim viser både til offer og gjerningspersonsperspektiv, men det virker ikke som at noen av personene nødvendigvis har ansvaret i situasjonen. Det virker som at han tenker at uhellet er ute og det verste skjer. I så tilfelle innebærer det at voldtekten er situasjonsbetinget og ikke personbetinget.

5.2.3 Gutter på jakt etter sex

I forbindelse med kartleggingen av russetiden 2022 sin forståelse av festrelatert voldtekt i russetiden er det også verdifullt å se på hvordan informantene snakker om kjønn i relasjon til temaet. Spørsmålet er om gutter og jenter ser på sex forskjellig, og om det kan være en medvirkende grunn til at gutter oftere blir ansett som gjerningsperson enn jenter. Linn sier at hun tror at gutter og jenter har ulik tilnærming til hvordan de prater om sex og voldtekt.

Linn: «Jeg tror nok at gutter tuller mye med russesanger, sex, voldtekt og sånn».

Ifølge Linn tuller gutter mye med russesanger, sex, voldtekt og sånn. Et relevant begrep å trekke inn i den sammenhengen er «guttastemning». Det er begrep som er ganske sentralt i ungdomstiden blant gutter. Ifølge Det Norske Akademis Ordbok innebærer guttastemning «rølpete, høylytt, vulgær stemning som kan gjøre seg gjeldende i ansamlinger av gutter» (Det Norske Akademi for Språk og Litteratur, 2023). Det er et tydelig skille mellom gutter og jenter for eksempel når det kommer til russesanger og hvordan de skisserer det motsatte kjønn i sangene. Der fremstilles gjerne gutter som aktive og jenter fremstilles som passive i låtene. Det

er også gjennomgående at jenter skal være pene for guttene, mens guttene skal ligge med flest mulig (Abrahamsen, 2022; Larsen, 2021).

Eksempel på tekst fra en jentegruppe:

«Skiller seg ut som de eneste ene, peneste pene, på toppen alene (...) Kroppen er stram og rumpa er dreven. Keen på å rulle? Lista er skreven. Dette er worth to mention, jentene er center of attention» (Ællis og Malou, 2016).

Eksempel på tekst fra en guttegruppe:

«Jeg ser en tier i hjørnet og hun skal være med hjem (...) Ja, vi elsker løse jenter, som vil bli med hjem (...) Får alle damer på sine knær» (TIX og The Pøssy Project, 2018).

Gjennom intervjuene fikk jeg altså kunnskap om at kjønnsstereotypene knyttet til sex og voldtekt lever i beste velgående, og det er egentlig ikke så veldig rart – fordi det statistisk sett er flest menn som er gjerningsperson og kvinner som er ofre. Ja, det er mørketall blant mannlige ofre, men det er det også blant kvinnelige. Informantene fikk spørsmål om hva de anså som typiske kjennetegn ved gjerningsperson og offer ved festrelatert voldtekt. Og svarene fra flere informanter tyder på at kjønnsstereotypene fortsatt lever i beste velgående.

Kjønnsstereotyper

Linn: «Jeg ser jo for meg at det er en gutt som voldtar en jente».

Mari: «Ja, at det er liksom jenter som blir oftere voldtatt enn gutter».

Det var helt tydelig at flere av informantene mine hadde tradisjonelle kjønnsstereotypiske tanker knyttet til festrelatert voldtekt, hvor gutter anses som den aktive part og jenter som passiv. Allerede eksisterende myter om voldtekt og samfunnets konstruksjoner av kjønn er med på å påvirke hvem som anerkjennes som offer og gjerningsperson når det kommer til voldtekt, det såkalte ideelle offer og den ideelle gjerningspersonen. Christie (1986) peker på at det er egenskaper knyttet til offer, gjerningsperson og situasjon som avgjør hvor verdig du er som offer. Hvis man skal ta utgangspunkt i Christies (1986) beskrivelse av det ideelle offer knytte til russetiden og festrelatert voldtekt, kan man problematisere hvorvidt jenter faktisk passer helt inn i hans beskrivelse. Det er fordi festrelatert voldtekt i russetiden ofte skjer i tilfeller hvor

offeret er bruset, samtidige som offeret også kjenner gjerningspersonen. Det virker likevel som at jentene lettere får status som offer når det kommer til voldtekt, også i russetiden, og at myter knyttet til voldtekt og eksisterende kjønnsstereotyper kan være faktorer som bidrar til dette. Tradisjonelt sett er menn blitt ansett som den aktive part, mens kvinner har vært den passive part, dette kan henge sammen med hvordan man opptrer for å handle i tråd med samfunnets forventninger til hvordan man er maskulin som mann eller feminin som kvinne (Jon, 2017; Adler, 2018; Renzetti, 1999; Franklin, 2004). Til tross for at kjønnsstereotypene i all hovedsak virker å stå seg gjeldende, åpner også noen av informantene for at det kan være tilfeller hvor gutter er offer og kvinner er gjerningsperson.

Tim: «For å være ærlig, så tenker jeg jo gutt som gjerningsperson og jente som offer. Det kan jo være motsatt og, men ...».

Eirik: «Det er jo som regel guttene da, men det er jo ikke usannsynlig at det motsatte kjønn prøver».

Både Tim og Eirik underbygger de eksisterende kjønnsstereotypene når de svarer på hvem de ser for seg som offer og gjerningsperson i tilfeller av festrelatert voldtekt, ved å skissere gutten som den aktive part og jentene som den passive part. De begge åpner imidlertid opp for at det kan være tilfeller hvor jenter er gjerningsperson og gutter er offer, men jeg får en forståelse av at det er «mindre sannsynlig» enn det motsatte tilfellet. Ifølge Kripos' kartlegging av voldtektssituasjonen i 2019 var overvekten av gjerningspersoner menn, mens overvekten av de fornærmede var kvinner (Kripos, 2020). Statistikken støtter både opp under informantenes utsagn, men også den tradisjonelle måten å tenke om kjønn og voldtekt på.

Oliver: «Det er jo at det er jenta det går utover, tenker jeg. Men samtidig så er det nok gutter også, men da er det nok igjen vanskelig å være åpen om det. Så hvert fall det man hører mest om er jenter».

Oliver underbygger også eksisterende kjønnsstereotyper når han snakker om kjønn og voldtekt. Han påpeker imidlertid også at gutter kan være offer, men at det kan være vanskeligere å snakke om åpent (mørketall). Man har altså mest kunnskap om jenter som offer. Mørketall er et problem når det kommer til statistikk på voldtekt (Kripos, 2020). Det er ulike grunner til at voldtekter ikke anmeldes, og det kan innebære alt fra usikkerhet knyttet til om det som har

skjedd faktisk *var* en voldtekt til at man føler på skam eller skyld knyttet til hendelsen (Regjeringen, 2019). Det er et mindretall av voldtekter som faktisk blir anmeldt (Thoresen og Hjemdal, 2014). I utgangspunktet er det derfor grunn til å tro at det er mørketall når det kommer til anmeldte voldtekter både blant gutter og jenter, men forskning har vist at gutter i mindre grad enn jenter snakker om voldtekt (Kripos, 2020; Alaggia, m. fler, 2017). Å problematisere realiteten rundt mørketall knyttet til voldtekt er viktig, blant annet for å belyse hvor vanskelig det er å forske på voldtekt som fenomen slik det *egentlig* er. Det vil alltid være aspekter ved fenomenet man ikke vet noe om, gutter som ikke anmelder, jenter som ikke anmelder og lignende.

Det er verdt å nevne i forbindelse med kjønnsstereotyper knyttet til voldtekt at virker som at det eksisterer både kunnskapsmangel og kunnskapshull knyttet til sex, seksualitet og kropp hos unge i dag. Det ser ut til at informantene i de fleste tilfeller ser for seg at voldtekt må være noe som skjer mellom en gutt og en jente, det ser ut til at de glemmer at gutter kan voldta gutter og at jenter kan voldta jenter – dette er også i tråd med eksisterende myter knyttet til voldtekt (Renzetti, 1999; Franklin, 2004; Jon, 2017; Adler, 2018). I tillegg er det heller ikke alle som kjenner til kroppens fysiologiske reaksjoner, i så tilfelle vil det være vanskelig å forstå hvordan en jente kan voldta en gutt.

Ida: «Det er jo lettere for en jente å bli voldtatt enn en gutt, men det er jo tilfeller hvor det er gutter som blir voldtatt også selvfølgelig».

Ida tenker at det vil være lettere for en jente å bli voldtatt enn en gutt. Samtidig anerkjenner hun at gutter også kan bli voldtatt. Det virker som at Ida ser for seg heterofile tilfeller av voldtekt, til tross for at voldtekt også kan være mann mot mann og kvinne mot kvinne. I så tilfelle bygger kanskje utsagnet på tanken om at en gutts penis må være erigert dersom en jente skal kunne voldta han. Hvis man ser for seg heterofile tilfeller av voldtekt er det også mange som antageligvis tenker at menn alltid er sterkere enn kvinner, noe som kan bidra til at det blir utfordrende å se for seg en mann som offer og en kvinne som gjerningsperson. Det er nærliggende å tro at manglende kunnskap om hva voldtekt *faktisk* innebærer (oralsex, masturbasjon og samleie), samt hvordan kroppens seksualreflekser fungerer kan være faktorer som bidrar til denne måten å tenke på. Kroppen er utstyrt med ulike reflekser, og en av disse er «seksualrefleksen» (OsloMets nettverk for seksualitet og folkehelse, 2016). Reflekser er ikke viljestyrt, og seksualrefleksen kan føre til at gutter og menn får både ereksjon og utløsning

under en voldtekt, til tross for at mannen sier nei eller ikke egentlig ønsker sex (OsloMets nettverk for seksualitet og folkehelse, 2016).

5.3 Oppsummering

Den første delen av analysen har avdekket flere interessante funn. Helt overordnet har blant annet funnene fra analysen vist at flere av informantene peker på økte forventninger knyttet til både sex og rus under russetiden. Det var et flertall av informantene som så for seg at russetiden skulle være preget av høyt alkoholkonsum og mye fest sammen med venner. Videre åpnet flere opp for at det eksisterte forventninger knyttet til sex under russetiden, og faktorer som rykter, russesanger, russeknuter og egne forventninger ble trukket frem som forklaringer. Det er også interessant hvordan russetiden med egne normer for rus og sex kan belyse det kriminalitetsskapende med både situasjonen og kontrollen, for eksempel ved at det er forventninger til grenseoverskridende atferd.

Videre viser funnene fra analysen at grensen mellom sex og voldtekt anses å være den samme i russetiden som ellers, men at sannsynligheten for at noen trør over grensen likevel oppfattes som større i russetiden. Funnene fra analysen viser også at flertallet av guttene snakker om sex og voldtekt fra et gjerningspersonperspektiv, mens flertallet av jentene fra et offerperspektiv. Et annet sentralt funn var at informantene hadde ulik tilnærming i hvordan de forklarte voldtekt, noen av informantene forklarte voldtekten basert på faktorer knyttet til person, mens andre begrunnet voldtekten med utgangspunkt i faktorer knyttet til situasjonen.

6 Holdningskampanjer med mål om å forebygge festrelatert voldtekt

Dette kapittelet utgjør den andre, og siste delen, av oppgavens analyse. Målet med denne delen av analysen er å kartlegge russens kjennskap til og vurdering av holdningskampanjer med mål om å forebygge festrelatert voldtekt i russetiden. Blant ulike allerede eksisterende tiltak for å forebygge festrelatert voldtekt, finnes holdningskampanjene *Har du lyst* og *Kjernekar*. Kampanjene har hatt unge voksne, deriblant russ, som sin hovedmålgruppe. Mer konkret ønsker jeg derfor å undersøke hvordan informantene forstår og snakker om disse to holdningskampanjene, samt hva slags effekt de tror kampanjene har. Innledningsvis i denne delen vil jeg bruke plass på å konkretisere holdningskampanjene, altså innholdet og utformingen av kampanjene (materialet informantene har fått se i forkant av intervjuene), slik at konteksten for analysen er tydeliggjort.

6.1 Holdningskampanjene: «*Har du lyst*» og «*Kjernekar*».

Til tross for at holdningskampanjene *Har du lyst* og *Kjernekar* begge har som hovedmål å forebygge festrelatert voldtekt, er kampanjene utformet ulikt både i innhold og form, de benytter også ulike retoriske virkemidler når de formidler sitt budskap.

Amnesty har over flere år samarbeidet med russerne for å forebygge festrelatert voldtekt (Amnesty, 2017a). Helt konkret innebærer det at de hvert år sender ut strykemerker sammen med russedressen hvor det står «Har du lyst? Det er ikke sex før begge har lyst» (Amnesty, 2018b). Strykemerkeene som sendes med russedressene oppsummerer på mange måter Amnestys budskap i holdningskampanjen, og bidrar til å synliggjøre kampanjen for russerne. Når det gjelder kampanjens språk, er det tydelig at Amnestys kampanje benytter et samtykkespråk, hvor voldtekt defineres som sex uten samtykke. Amnesty er en organisasjon, som ikke mottar statlig støtte, og i den forbindelse står de antakelig friere til å formidle sitt budskap slik de ønsker (Amnesty, 2018a). Det var et tydelig skille i hvordan informasjonen ble formidlet i de to videoene som informantene fikk se i forkant av intervjuet. I videoen til Amnestys kampanje som het «Hvor mange sexvett-regler husker du?» er det to relativt unge voksne menn som intervjuer hverandre om voldtekt, flørting, sex og grensesetting. Det virker som det er en avslappet stemning, de sitter i sofaen og ler litt underveis, samtidig som de formidler kampanjens budskap gjennom samtalen deres, for eksempel sier den ene gutten:

«(...) Også må man passe på hverandre ... Det er den sjette, også husker jeg ikke den femte ...» (Amnesty, 2017c).⁴

Den andre gutten svarer:

«Det er én til, det er den der om at det er lov å ombestemme seg (...) Man kan først si ja, og så si nei (...) Den er viktig» (Amnesty, 2017c).⁵

Kripos' kampanje *Kjernekar* har hovedsakelig blitt formidlet gjennom sosiale medier, filmer og plakater (Haukaas, 2013, Skilbrei og Stefansen, 2018). Kampanjen setter søkelys på menn som beskyttere, snarere enn utøvere av seksuell vold. Kampanjen synliggjorde også at venner og bekjente «kan ta ansvar og følge med for å forhindre overgrep» (Skilbrei og Stefansen, 2018:155). I *Kjernekar* blir voldtekt definert med utgangspunkt i straffeloven (2005, § 291). Sex skal være frivillig, det vil si at det må være fravær av tvang. Kripos er en del av politidirektoratet, og det er nærliggende å tro at det er forventet at Kripos formidler innholdet i vedtektsbestemmelsen i tråd med norsk lov. I videoen til Kripos ser vi en kvinne i politiuniform som snakker direkte inn i kameraet, hvor hun formidler hva poenget med kampanjen er og snakker om hva som kjennetegnet voldtekter under russetiden året før. Avslutningsvis runder hun av med å forklare hva en kjernekar er. Språket er formelt og forklarende, for eksempel:

«I halvparten av voldtektene i russetiden i fjor, var den fornærmede overstadig beruset. Vi vet at personer som er fulle er mer sårbare for alle typer kriminalitet, også seksuelle overgrep» (Politiet, u.d.).⁶

Oppsummert kan man altså si at det er noen forskjeller i utformingen av kampanjene, både når det gjelder avsender, retoriske virkemidler og på hvilken måte kampanjen retter seg mot russ, for eksempel ved at Amnesty bruker strykemerker for å formidle budskapet mot russen. Det er imidlertid nærliggende å tro at ulike utforminger av kampanjene vil treffe ulikt blant mottakerne, og at det derfor kan være verdifullt å ha kjennskap til begge kampanjene, da de kan utfylle hverandre.

⁴ https://www.youtube.com/watch?v=StN_wMxi_Dk

⁵ Hentet fra same film som fotnote 4.

⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=cpaIGA8Y8u8&t=32s>

Eirik: «Jeg synes begge to er viktig da. En er jo for hvordan du ikke skal oppføre deg, mens den andre er mer på hvordan du skal oppføre deg liksom. Men jeg synes begge to er ganske greie å ha i hodet da».

Det virker som at Eirik ser kampanjene som motsetninger til hverandre i hvordan de forsøker å forebygge voldtekt, hvor han peker på at den ene handler om hvordan man skal oppføre seg – mens den andre handler om hvordan man *ikke* skal oppføre seg. Det vil være nærliggende å tro at han tenker at *Kjernekar* handler om hvordan man *skal* oppføre seg, da politiet oppfordrer unge til å ta vare på personene rundt seg og være en kjernekar. Mens *Har du lyst* handler om hvordan man *ikke skal* oppføre seg, fordi de blant annet kaster lys over aspekter ved situasjonen som kan indikere at det er voldtekt (f.eks. sex uten samtykke). Det er likevel verdt å påpeke at også *Har du lyst* kan tolkes som hvordan man bør oppføre seg, i så tilfelle vil det handle om å forsikre seg om at begge har lyst før man har sex. Det handler nok i det store og det hele om hva slags kunnskap man allerede besitter, hvilket perspektiv man har og hvordan man tolker kampanjen ut ifra de forutsetningene man har. I kapittel 5.2.1 Sex uten samtykke er voldtekt, får jeg inntrykk av at Eirik snakker om voldtekt og grenser med utgangspunkt i *Har du lyst*, blant annet fordi han peker på tegn gjerningspersonen kan se etter i «situasjonen». Han gir likevel inntrykk av at det vil være positivt å se holdningskampanjene i sammenheng, fordi de kan tilføre ulik kunnskap ved å benytte ulikt språk, utforming og tilnærming til fenomenet.

6.2 Russens kjennskap til holdningskampanjene

Det vil være vanskelig å forebygge festrelatert voldtekt ved å benytte holdningskampanjer dersom kampanjene ikke er synlige nok, dersom russen ikke forstår kampanjene eller om de blir tolket annerledes enn det avsenderen har sett for seg. Det vil derfor være verdifullt å kartlegge hvorvidt russen kjenner til holdningskampanjene, og videre hvordan russen snakker om *Kjernekar* og *Har du lyst* og hva slags effekt de tror kampanjene har.

Ida: «Jeg kjente godt til «Har du lyst», men «Kjernekar» var helt ukjent for meg».

Oliver: «Til Amnestys hadde jeg [kjennskap], det kom jo med russedressen og det, men den andre [Kjernekar] hadde jeg aldri hørt om».

Både Ida og Oliver forteller at de kjente til Amnestys holdningskampanje *Har du lyst* i forkant av intervjusituasjonen. Oliver peker blant annet på at de fikk informasjon om kampanjen

sammen med russeadressen. Kripos sin holdningskampanje *Kjernekar* derimot var hverken kjent for Ida eller Oliver. Amnesty har lagt stor vekt på frontingen av sin kampanje siden den ble lansert for drøye ti år siden, i 2012, og det tette samarbeidet med store russeaktører har gjort kampanjen svært synlig for de aller fleste som har vært russ. Dette kan være en av hovedgrunnene til at informantene kjenner godt til denne kampanjen. Til tross for at Kripos sin kampanje ble lansert året etter, i 2013, får jeg inntrykk av at den ikke er på langt nær like aktuell blant russen i dag som *Har du lyst* er.

Linn: «Ja, jeg kjente til Amnesty sin, men den andre hadde jeg aldri hørt om. (...) Før russetiden startet var det veldig vanlig å dele et bilde fra Amnesty om kampanjen på Instagram, også sendes det strykemerker med alle russeadressene».

Eirik: «Jeg kjente til én av dem, «Har du lyst». Alle russegruppene har lagt ut i hauger og lass av den kampanjen, så det har vært vanskelig å ikke legge merke til den. Men «kjernekar» har jeg aldri hørt om».

Det er tydelig at informantene kun hadde kjennskap til én av kampanjene i forkant av intervjusituasjonen. Amnestys kampanje opplevdes veldig synlig i forbindelse med russetiden, både i sosiale medier og strykemerkene som russen har på russeadressen. Eirik påpeker at *Har du lyst* nærmest var umulig å ikke legge merke til under russetiden, og sier at kampanjen er veldig synlig i forbindelse med russefeiringen. *Kjernekar* er mindre synlig i sosiale medier (og ellers), og det virker som at det er en av hovedgrunnene til at informantene ikke kjenner til kampanjen. Det er på mange måter naturlig at kampanjene som er mest profilert er de kampanjene som er best kjent, fordi det kanskje vil være få som oppsøker materialet på eget initiativ. Spesielt i den alderen russen er i, hvor de mates med informasjon fra alle kanter, vil det kanskje være ekstra viktig å fokusere på at kampanjene skal være synlige dersom man ønsker en effekt i forebyggingen.

Tim: «Ja, jeg husker når vi fikk russeadressen, så fikk vi med strykemerker, infoskriv, klistremerker og andre sånn «Har du lyst»-greier».

I likhet med de andre informantene peker også Tim på kjennskap til Amnesty sin holdningskampanje forut for intervjusituasjonen. Amnestys profilering synes altså å virke, og deres gjennomgående fokus på forebygging av voldtekt med bruk av holdningskampanjen er

synlig for russen gjennom tiltak som strykemerker til russedressene, informasjonsskriv og klistremerker som russen får tilsendt sammen med russedressen.

6.3 Holdningskampanjenes utforming

Ida: «Det er jo to ulike fremstillinger av samme type kampanje da».

Neste steg i analysen vil være å undersøke hvordan russen forstår holdningskampanjene med mål om å forebygge voldtekt. Det er forskjell i både utformingen og innholdet i holdningskampanjene *Har du lyst* og *Kjernekar* til tross for at begge kampanjenes hovedformål er å forebygge festrelatert voldtekt. Ida påpeker dette ved å si at det er to ulike fremstillinger av samme type kampanje. Hun anerkjenner dermed at målet for begge kampanjene er det samme, men peker på at det er ulike måter å formidle det på gjennom kampanjene. I den forbindelse vil det være interessant å se hva som påvirker, hvordan russen tolker og/eller snakker om kampanjene. Er det innholdet i kampanjen eller utformingen av kampanjen som er viktigst? Eller vil en kombinasjon av begge deler være mest effektiv?

6.3.1 Budskap

Linn: «Jeg synes Kjernekar var ganske lett å forstå. Det var veldig klare vilkår på hva som er voldtekt. Mens i Amnesty sin så var det litt mer fokus på, jeg vet ikke ... grensene var ikke like klare på hva de definerte som voldtekt (...) Men det virket som om Amnesty ønsker å forebygge at voldtekten skal skje, mens Kjernekar var mer på hva som skjedde hvis man ble voldtatt, hva som skjedde etterpå og hvordan politiet jobbet».

Slik Linn ser det har holdningskampanjene *Kjernekar* og *Har du lyst* noe ulikt budskap. Helt konkret peker hun på at Amnestys kampanje har et forebyggende fokus, på en annen måte enn Kripos sin kampanje, til tross for at *Kjernekar* i all hovedsak er et forebyggingstiltak på lik linje med *Har du lyst*. Hun sier imidlertid at Kripos' kampanje skisserte grensene for voldtekt på en tydelig måte, samtidig som hun påpeker at hun fikk inntrykk av at kampanjens budskap handlet mest om hva som skjedde når eller dersom man ble utsatt for voldtekt. Hun så altså noen forskjeller i budskapet i kampanjene, deriblant definisjonen av voldtekt. Linn synes at *Kjernekar* viser til klare vilkår for hva som er voldtekt, mens Amnesty sin kampanje ikke hadde like klare vilkår. Hun er den eneste av informantene som faktisk påpeker at *Kjernekar*-kampanjen har

klare vilkår for voldtekt, og at hun opplever *Har du lyst* som mindre tydelig i formuleringen. Det kan ha noe med at *Kjernekar*-kampanjen faktisk tar utgangspunkt i straffeloven slik den er i dag, mens *Har du lyst* bygger på ønsket om en samtykkelovgivning og hvordan de mener at voldtektslovgivning bør være. Likevel viker det som at flertallet av informantene synes at *Har du lyst* er tydelig nok.

Eirik: «Kjernekar var vel hvordan jeg skal oppføre meg for å passe på folk da, mens den andre [Har du lyst] blir en slags bruksanvisning for hvordan man skal gå fram, hva man skal høre etter og hva man skal se etter før man begynner med voksenting [sex]».

I tråd med Linn opplever også Eirik at kampanjene har noe ulikt budskap. Eirik mener at budskapet i *Kjernekar* handler om hvordan han skal oppføre seg for å passe på andre. Jeg får ikke inntrykk av at han nødvendigvis knytter dette opp mot sex, men mer generelt at kampanjen tar for seg tips til atferd, hvordan man bør opptre og være sammen med andre. I kontrast er det helt tydelig at han knytter budskapet i *Har du lyst* opp mot sex. Han sier at han nærmest anser kampanjen som en bruksanvisning, hvor man kan få gode tips om hvordan man skal gå frem, hva man kan både høre og se etter når man ønsker å ha sex. Det tyder på at Eirik i motsetning til Linn antageligvis opplever at *Har du lyst* også skisserer grensene for sex på en tydelig måte. Helt konkret virker det som at Eirik tenker at budskapet i *Har du lyst* faktisk tar for seg hvordan man kan skape en trygg situasjon, hvor grensene for både egen og andres seksualitet blir ivaretatt, når man skal ha sex. Mens *Kjernekar* handler mer om hvordan man kan passe på andre i en festsammenheng mer generelt, for eksempel at man følger venninnen sin hjem, uten at han direkte knytter kampanjen opp mot voldtektsproblematikken, samtidig som Kripos kanskje tenker at det i seg selv er et konkret tiltak i forebygging av festrelatert voldtekt.

Ida: «Men den «kjernekar» synes jeg virker litt mer som at man må være der for hverandre, mens «har du lyst» er vel kanskje i forhold til det med sex. At «kjernekar» er liksom litt hele konseptet på en måte».

Ida peker også på en forskjell i kampanjenes budskap. Helt konkret synes hun det virker som at budskapet i *Kjernekar* i all hovedsak handler om at man må passe på hverandre, på en mer generell måte, og ikke nødvendigvis bare knyttet til sex. På den andre siden virker det som at hun ser budskapet i *Har du lyst* mer knyttet opp mot sex. I så tilfelle virker det som at Ida forstår budskapet i *Kjernekar* litt mer omfattende enn budskapet i *Har du lyst*, blant annet fordi

kampanjen oppleves som en pekepinn på god atferd (på mer generelt grunnlag) enn kun knyttet til sex. Det er interessant å få en forståelse av hvordan informantene forstår holdningskampanjenes budskap fordi det antageligvis vil påvirke hvorvidt kampanjene har ønsket effekt. Dersom *Kjernekar* forstås som en kampanje om å ta vare på hverandre (men ikke nødvendigvis knyttet opp mot sex), vil det kanskje være utfordrende å se denne kampanjen som et forebyggingsiltak iverksatt for å redusere forekomsten av festrelatert voldtekt. Samtidig pekte jo Linn på at hun tolket *Kjernekar*-kampanjen annerledes og opplevde at den er tydeligere på grensen mellom straffbar og lovlig handling. Det virker imidlertid som at informantenes tolkning og forståelse av kampanjene har en avgjørende betydning for hvordan de snakker om kampanjene. I motsetning til Linn, virker det som at Eirik og Ida syns det er lettere å forstå hvor Amnesty trekker grensene for sex i *Har du lyst*-kampanjen.

Tim: «Hm, den har du lyst er jo ganske klar da, liksom at du skal forsikre deg om at den du skal med eller begge har lyst. Kjernekar handler om å passe på. Både passe på andre, men også passe på seg selv. Hvis man for eksempel spør om de har lyst passer man på de».

Tim mener at *Har du lyst* er en tydelig kampanje i måten de fremstiller voldtekt, og det virker som at han anser grensene for sex versus voldtekt som kampanjens budskap. Bare navnet i seg selv, slik jeg forstår han, gjør kampanjen tydelig i seg selv. Kampanjen heter: «*Har du lyst? Det er ikke sex før begge har lyst*». Når Tim snakker om kampanjen, og voldtekt for øvrig, bruker han et samtykkespråk. Også når han skal forklare hvorfor han syns kampanjen er tydelig bruker han språket fra kampanjen om «å ha lyst». På den andre siden virker det som at han forstår at budskapet i *Kjernekar* er at man skal passe på hverandre, og sier eksplisitt at man skal passe på andre, men også seg selv. Det virker imidlertid ikke som at Tim heller nødvendigvis tenker at *Kjernekar* er direkte knyttet opp mot sex, men har et mer generelt fokus på atferd. Han trekker likevel noen paralleller mellom kampanjene i det å «passe på». For samtidig som han mener at *Kjernekar* både er et incentiv til å passe på hverandre, gir han også uttrykk for at det samme gjelder når man spør om noen «har lyst», slik Amnesty's kampanje oppfordrer til. Han påpeker også at han syns at *Har du lyst* er en veldig tydelig kampanje, samtidig som han også sier at det kun var den kampanjen han hadde hørt om i forkant av intervjuet (uten at jeg hadde vist noe materiale).

Det virker altså som at flere av informantene faktisk ikke tenker over at *Kjernekar* er et forebyggingstiltak rettet mot festrelatert voldtekt. Kanskje det innebærer at man må være direkte i språket for at russen skal forstå hva kampanjen *faktisk* dreier seg om, at dersom du ønsker å forebygge festrelatert voldtekt må du også bruke ordene sex, voldtekt, fest og lignende når du forebygger. Ved at Kripos bruker ord som blant annet å passe på og være der for hverandre, blir det kanskje ikke like tydelig for russen at *Kjernekar* også faktisk ønsker å forebygge festrelatert voldtekt på samme måte som *Har du lyst*. Det er imidlertid verdt å påpeke at *Kjernekar*-kampanjen kan tenkes å være like effektiv som *Har du lyst* til tross for at den ikke direkte retter seg mot selve situasjonen på samme måte som sistnevnte.

Oliver: «Nei, mest det at begge gikk ut på at ... det foregår mest med berusa folk, også at det er ikke bare et nei som må til for at det blir voldtekt».

I motsetning til flere av de andre informantene virker det som at Oliver tenker at kampanjene har ganske likt budskap. Hvor både *Kjernekar* og *Har du lyst* setter søkelys på grenser for voldtekt, slik han ser det. Det virker som at han mener at begge kampanjene bidrar til økt kompetanse knyttet til både egne og andres grenser. Han trekker frem faktorer som at kampanjene påpeker at det ofte skjer festrelaterte voldtekter og hvordan man kan signalisere hvorvidt man har lyst til å ha sex eller ikke. I så tilfelle får jeg inntrykk av at Oliver er en av få informanter som faktisk opplever at *Kjernekar* også handler om forebygging av festrelatert voldtekt, og ikke bare at man skal passe på hverandre mer overordnet. Det er altså kanskje flere likheter mellom kampanjene enn det som er synlig ved første øyekast, noe Oliver virker å ha forstått.

Mari: «I begge to så handler det jo om det at man må være der for hverandre, holdt jeg på å si, da».

Mari på sin side virker å ha forstått den sentrale essensen i begge kampanjene, og oppsummerer kort at kampanjenes budskap er at ungdommene må være der for hverandre. Begge forebyggingstiltakene slik Mari ser det har et overordnet budskap, men kanskje noe forskjellig måte å formidle det på.

6.3.2 Retoriske virkemidler

Kampanjene kan treffe på ulike måter hos mottaker(ne), og hvorvidt kampanjene blir likt eller ikke kan avhenge noe av hvilke retoriske virkemidler som benyttes. Vi vet som nevnt tidligere at retoriske virkemidler, som etos, patos og logos brukes når man skal formidle noe som er ment å treffe en mottaker. Funnene fra denne delen av analysen gir eksempler på sitater som blant annet gir inntrykk av hvilke følelser (patos) mottakerne sitter igjen med etter å ha sett på kampanjene, samtidig som også avsenderens troverdighet (etos) også blir kommentert av informantene uoppfordret.

Mari: «Den ene kampanjen [Kjernekar] var liksom litt mer alvorlig enn den andre på en måte. (...) Det var litt mer naturlig hvordan de fremstilte det i Har du lyst».

Ida: «Den Har du lyst -kampanjen var liksom litt mer chill [avslappet]. (...) Jeg tror det er viktig å snakke om det som at det er naturlig, at det ikke blir sånn pekefinger på en måte. Sånn at det blir lettere å forstå».

Både Mari og Ida snakker om hva slags følelse de sitter igjen med, altså kampanjenes patos. Mari opplevde at *Kjernekar*-kampanjen var mer alvorlig enn Amnesty sin holdningskampanje, og peker på at det var en mer naturlig fremstilling i *Har du lyst*. Et sentralt spørsmål er hva som gjør at Kripos' kampanje oppleves som mer alvorlig enn Amnesty sin. Det er nærliggende å tro at det kan henge sammen med at Politiet er avsender av *Kjernekar* kampanjen, samtidig som at språket kampanjene bruker også kan være en faktor som bidrar til denne oppfatningen. I tråd med det Mari sier, opplever Ida *Kjernekar* som en pekefinger-kampanje, mens *Har du lyst* blir fremstilt på en naturlig måte som appellerer til unge på en litt annerledes måte enn *Kjernekar*. Dersom man tar utgangspunkt i kampanjefilmene som informantene fikk se innledningsvis i intervjusituasjonen, er det nærliggende å tro at *Har du lyst* blir oppfattet som mer naturlig og avslappet («chill») enn *Kjernekar* blant annet fordi at i Amnestys film så informantene to gutter som hadde en samtale med hverandre i en sofa (hvor seeren ble som en «flue på veggen»), mens i Kripos sin film så informantene en politibetjent som snakket direkte inn i kameraet om grenser for sex/voldtekt, statistikk knyttet til festrelatert voldtekt og om *Kjernekar*-kampanjen. Ida sier videre at det er lettere å forstå budskapet dersom det ikke oppfattes som en pekefinger-kampanje. Kanskje handler det om at det er lettere å ta innover seg det som blir formidlet på en mildere måte, blant annet fordi denne utformingen kan oppleves som et forsøk på å gi vennlige råd fremfor «kjøft» eller instruksjoner. Det er imidlertid interessant at *Kjernekar* blir ansett som en

pekefinger-kampanje, da den i all hovedsak formidler at du må passe på vennene dine hvis de blir for fulle, som ikke er særlig strengt i seg selv (Politiet, u.d.). Spørsmålet er derfor om det handler om mer om hvem som er avsender enn det konkrete innholdet i selve kampanjen. Slik både Ida og Mari for så vidt uttrykker videre i intervjuet:

Mari: «Politiet er jo kanskje litt sånn som man tror mer på da, føler jeg».

Ida: «Ja, at det blir litt mer sånn oi, nå må vi passe litt på liksom».

I så tilfelle dreier det seg om etos, altså troverdighet hos avsender. Det kan altså tyde på at Ida og Mari *egentlig* opplever avsenderen av kampanjen *Kjernekar* som strengere enn avsenderen av *Har du lyst* – og at det er dette som gjør at de opplever sistnevnte som litt mer naturlig. Mari peker blant annet på at Politiet er et organ man i utgangspunktet har stor tillit til og velger å høre på. Ida sier også at det kan være at når Politiet står som avsender av en holdningskampanje, slik som i *Kjernekar*, så kan det føre til at man blir litt ekstra obs på budskapet. Slik jeg forstår det virker det altså som at informantene tenker at det at politiet er synlig i kampanjen kan være positivt i seg selv, samtidig som det også kan virke litt «strengere» på grunn av tilliten og respekten man gjerne har til politiet. Det er verdt å påpeke at avsenders troverdighet kan påvirkes av mottakers inntrykk av avsender. Spørsmålet er om Amnesty oppleves som mildere fordi det er en ideell organisasjon, uten noen form for uniform og mandat, til forskjell fra Politiet som har begge deler og i tillegg er et statlig organ.

Ida: «Jeg syns på en måte at begge to [kampanjene] er viktige å fokusere på, fordi sammen utfyller de hverandre, men kanskje «har du lyst». Så hvis jeg skulle valgt en hadde det nok blitt den, fordi den er litt mer ungdommelig».

Russen fikk spørsmål om de likte den ene kampanjen bedre enn den andre, tanken var at det ville være hensiktsmessig å kartlegge hva som «treffer» russeren – fordi det kan påvirke hvorvidt kampanjene har ønsket effekt eller ei. I den forbindelse er det relevant å trekke fram begrepet logos, som kort oppsummert innebærer når avsender spiller på det som er fornuftig, sannsynlig og retter fokus mot saken. Både ved å ta innover oss det vil fikk høre om hvordan russeren tolket kampanjenes budskap ovenfor, men også begrunnelsen for hvilken kampanje de ville foretrukket, kan man få noe inntrykk av effekten logos har. Ida sier for eksempel at begge kampanjene er viktige fordi de kan utfylle hverandre dersom man ser dem sammen – i så tilfelle

vil man kanskje tenke at det som mangler i den ene kampanjen er til stede i den andre, og motsatt. Hun sier likevel at hun foretrekker Amnestys kampanje, hvis hun skulle valgt mellom dem. Ida ga uttrykk for at hun opplevde *Har du lyst* litt mer avslappet, jf. tidligere under samme underoverskrift. Det er nærliggende å tro at Amnestys formidling av budskapet både oppleves fornuftig, sannsynlig og rett frem, og at dermed både logos og patos er til stede i deres kampanje.

Linn: «Ikke nødvendigvis bedre, men Amnesty er veldig mye flinkere til å promotere sin kampanje. Så man kjenner bedre til den».

Linn på sin side syns ikke nødvendigvis den ene kampanjen er bedre enn den andre, men mener at Amnesty er flinkere på å promotere sin kampanje og at det gjør at russerne kjenner bedre til den. I 2021 reviderte Amnesty sin kampanje, og den byttet navn fra å hete «*Nei er nei*» til å få navnet «*Har du lyst*» (Amnesty, 2018b). Det har antagelig vært et viktig steg for å bedre forståelsen av kampanjen, slik at kampanjen treffer enda bedre når det gjelder logos.

Gjennom intervjuene fikk jeg inntrykk av at informantene opplever at Amnesty treffer målgruppen best. De la ikke merke til noe som skilte kampanjene fra hverandre i hvordan de definerte voldtekt til tross for ulikt språk i kampanjene (samtykke vs. frivillig). En av kampanjene bruker et samtykkespråk, mens den andre bruker straffeloven slik den er i dag (frivillig), så der den ene ønsker tilstedeværelse av noe (samtykke), ønsker den andre fravær av noe (tvang). Det vil si at det er et skille der, men det er kanskje ikke så tydelig at russerne faktisk ser det eller skjønner det. Et sentralt funn var blant annet at det virket som at flertallet av informantene kun knyttet *Har du lyst* direkte opp mot sex, mens *Kjernekar* handlet mer om å passe på generelt på fest. Linn var den eneste av informantene som mente at *Kjernekar*-kampanjen hadde tydeligere vilkår knyttet til voldtekt enn *Har du lyst*. Spørsmålet er hvorvidt informantene baserer svarene på innholdet i kampanjene eller kampanjens navn. Informantene synes imidlertid begge kampanjene er viktige, men alle trekkes mot *Har du lyst* dersom de skulle valgt en av kampanjene, samtidig som at også noen av informantene påpeker at kampanjene bør sees i sammenheng. Blant annet Ida og Mari snakker om hvordan de opplever Amnestys kampanje *Har du lyst* som mer ungdommelig og naturlig, mens Kripos' kampanje *Kjernekar* oppleves i større grad som en pekefinger-kampanje. Det virker som at det er det som gjør at de til syvende og sist trekkes mot *Har du lyst* fremfor *Kjernekar*. Samtidig kan informantenes draging mot *Har du lyst*-kampanjen også ha noe med kampanjens synlighet

under russefeiringen, kjennskap til kampanjene fra før, samt etos, patos og logos aspekter ved begge kampanjene.

6.4 Holdningskampanjenes effekt

Et helt sentralt tema som jeg også snakket med russen om var hva slags effekt de trodde holdningskampanjene hadde. Vi har blant annet etablert kunnskap knyttet til at den ene av kampanjene, *Har du lyst*, treffer russen bedre, men spørsmålet er om det har noe å si for hvorvidt informantene tenker at kampanjene har effekt eller ikke. En av kampanjene bruker strykemerker for å nå frem med sitt budskap, hjelper det eller er det ineffektivt? Hva med språket som benyttes i kampanjene (pekefinger eller ungdommelig)? Og har det noe å si hvem som er avsender?

Eirik: «Det er ikke noe som gjør et stort inntrykk på de fleste, men det gjør jo at flere, som kanskje ikke var så klar over det, blir litt mer klar over det da. Liksom at man kan ha det litt i bakhodet. Det er jo mange som har strykemerket «har du lyst» på russedressen sin, men jeg tror ikke alle egentlig vet hva det betyr, eller bryr seg så mye, men de har det på fordi det er kult liksom».

Eirik tror at kampanjene ikke gjør noe særlig inntrykk på russen. Skal man tro Eirik vil altså ikke holdningskampanjen være et særlig effektivt forebyggings tiltak. Samtidig åpner han opp for at kampanjene kan bidra til økt kunnskap knyttet til voldtekt. Han sier også at det er flere som har strykemerket til Amnesty på russedressen sin. Men han tror likevel ikke at strykemerkene nødvendigvis er et tegn på at alle har kunnskap om, eller bryr seg noe særlig om, budskapet i kampanjen, men at det heller handler om å være kul (altså status). Bruken av strykemerker virker å være en tydelig del av russekulturen, og det er flere av informantene som påpeker at «alle har strykemerket til Amnesty på russedressen». Kampanjen gjøres dermed svært synlig for russen, samtidig er det nærliggende å tro at flere russ *kun* forholder seg til dette strykemerket, og ikke oppsøker noe mer informasjon om kampanjen utover det. I så tilfelle vil uansett strykemerkene være et konkret tiltak fra Amnesty som hvert fall blir oppfattet av mottaker. Samtidig er kampanjens budskap uttrykt i strykemerket, hvor det står «*Har du lyst? Det er ikke sex før begge har lyst*», så det er kanskje ikke nødvendig at russen må oppsøke ytterligere informasjon knyttet til kampanjen.

Ida: «Jeg tror de har effekt jeg, kanskje spesielt den «har du lyst», fordi mange har hørt om den og kjenner til den. Man får med klistremerker fra de når vi får russedressen og sånn. Jeg tror de fleste er obs på kampanjen.»

I motsetning til Eirik tror Ida at holdningskampanjene har effekt. Hun tror spesielt at *Har du lyst* har effekt og trekker frem at den er godt kjent blant unge. En av grunnene til at flere kjenner til dem er blant annet strykemerkene de får med russedressen. Det virker altså som at Ida tenker at kampanjens synlighet gjør at kampanjen har effekt. Hun sier også at hun tror at de fleste (som er russ?) er obs på kampanjen. Det handler antageligvis om kampanjens synlighet som hun pekte på tidligere, og det som også Eirik sier om at de aller fleste har strykemerkene på russedressen.

Mari: «De har jo effekt tror jeg, men ... det er jo vanskelig da (...) De fleste som er russ er jo opptatt av å ha det strykemerket på, så det er jo mange som kjenner til den».

Også Mari mener at kampanjene har noe effekt. I likhet med Eirik peker hun på at strykemerkene til *Har du lyst*-kampanjen er synlig overalt under russetiden. De fleste som er russ kjenner til kampanjen, men spørsmålet er, som Eirik påpekte, om de egentlig bryr seg. Kanskje det å bruke strykemerket eller dele bilder fra Amnesty kampanje for noen kan handle om å vise at man fortsatt har et «moralsk kompass», selv om man er russ. I så tilfelle vil det kanskje handle litt om det med forventinger til russetiden, for eksempel tanken om at vi skal gi faen, men noen grenser er fortsatt de samme. Det vil også underbygge tanken om at det å bruke Amnesty sitt strykemerke kan handle om identitet eller russekultur. Et interessant funn er imidlertid at flere av informantene velger å prate om Amnesty sin kampanje *Har du lyst* når de snakker om kampanjenes effekt, det er akkurat som om de glemmer *Kjernekar* når de skal svare på spørsmålet.

Tim: «Jeg tror nok de klarer å få folk til å være mer oppmerksom på at man må høre om motparten har lyst. Men så kan jo det fort gå i glemmeboka, spesielt med festrelatert voldtekt. Mange har på strykemerket til «Har du lyst», men jeg tror ikke så mange tenker over det. Mange tar de på for da tenker de vel at de er et godt menneske. Også er det en russeknute og [å ha strykemerket til Amnesty på russedressen]»

Skal man tro Tim kan kampanjene bidra til å gjøre unge mer oppmerksom på å høre om motparten har lyst. Altså at holdningskampanjer kan ha effekt. Likevel tror han at det fort kan gå i glemmeboken, spesielt i festsammenheng. Spørsmålet er derfor hvilken effekt holdningskampanjene *egentlig* har. I likhet med flere av de andre informantene peker Tim på strykemerkene de fikk med russedressen. Han tror ikke strykemerkene har noe spesielt ekstra effekt, men at folk kun har de på fordi alle andre har det. Ved å ha dem på viser man andre at man er «et godt menneske» (Tim), dessuten er det en russeknote å ha strykemerket til Amnesty på russedressen. Tim sitt svar er i stor grad relatert til det Mari sier, og det sentrale spørsmålet er hvorvidt strykermene i all hovedsak fungerer som et symbol for å vise og/eller vite at man fortsatt har et moralsk kompass – i en ellers litt grenseoverskridende kultur.

Oliver: «Jeg tror de har en god effekt i form av at, altså alle vet jo hvordan man skal gjøre det innerst inne, men når man hører det nok ganger er det kanskje litt mer konsekvent at man tenker på det da. Husker det sånn ekstra. Også er det nok lettere å plukke opp også, hvis du ser noe galt. Jo mer du får dytta det inn, jo mer sitter det liksom. Bare det at man får russedressen og ser den der klistrelappen til Amnesty så går det jo til hodet med en gang, at man kan ikke drive på akkurat som man vil».

Oliver tror kampanjene har en god effekt, han mener at alle egentlig er klar over hvordan man skal oppføre seg, men at kampanjene likevel kan være greie for å friske opp det man allerede vet. Han mener at desto mer informasjon og kunnskap man får knyttet til voldtekt, desto mer tenker man på grenser og grenseoverskridelse. I den forbindelse er Oliver ganske tydelig i at han tror at kampanjene påvirker russ, og forklarer det med at strykemerkene som russeren får med russedressen vil gjøre dem mer obs på at de ikke kan gjøre hva de vil når det kommer til sex. Jeg opplever at Oliver tydelig blir påvirket av kampanjen selv, i form av at han tenker og reflekterer mer når han får informasjon om kampanjen, og at han derfor er optimistisk med tanke på kampanjenes effekt mer generelt. I likhet med de andre informantene svarer også Oliver med utgangspunkt i *Har du lyst*, antageligvis fordi det er den kampanjen han og de andre informantene hadde best kjennskap til i forkant av intervjusituasjonen. Det virker som at han tar utgangspunkt i at alle *egentlig* vet hva som er rett og galt eller hvor grensa går (i forbindelse med voldtekt), men at noen kan velge å ignorere det, noe som er i tråd med det han sier når han snakker om voldtekt i den første delen av analysen, hvor egenskaper ved personene kan forklare voldtekten – «oppegående folk gjør ikke sånn uansett» (Oliver).

Linn: «I russetiden gikk jo alle rundt med Amnestys strykemerker, så det er jo på en måte på der, men jeg tror ikke det var et eneste punkt i russetiden hvor jeg tenkte over at jeg eller noen andre hadde det strykemerket på seg».

Linn er mer enig med Eirik enn de andre informantene, og mener at effekten av holdningskampanjen egentlig er ganske liten, og sier blant annet at hun aldri tenkte over kampanjene selv under russetiden. Samtidig påpeker hun at *Har du lyst*-kampanjen var over alt under russetiden, og at den i den forbindelse var veldig synlig. Hun sier, i likhet med flere av informantene, at strykemerket alltid er synlig, men påpeker at hun tror at hverken hun eller noen andre noen gang tenkte over det i russetiden. I så tilfelle kan det kanskje dreie seg om konformitet eller kultur, enten at man har strykemerket på russedressen fordi alle andre har det, eller at man har strykemerket på fordi «det hører til på russedressen». Uavhengig av motivet for å ta strykemerket på russedressen, skulle man kanskje tro at man tok et standpunkt ved å bruke strykemerket på russedressen – det er imidlertid slik jeg forstår informantene mine grunn til å tro at det er mange som egentlig ikke bryr seg om budskapet, men kun tar det på fordi alle andre gjør det.

Det vil alltid være vanskelig å måle effekten av holdningskampanjer, og noen forskere peker på at slike kampanjer gjør størst inntrykk på folk som fra før ikke er i risikozonen (Forbundet mot rusgift, 2005). Det er likevel grunn til å tro at Amnesty på mange måter har lyktes med å skape en endring i hvordan russerne snakker om voldtekt. Helt konkret er det synlig at flere av informantene mine bruker samtykkespråket fra Amnestys kampanje når de beskriver voldtekt, snakker om grenser og lignende. Det er hvert fall helt tydelig at kampanjen deres har nådd målgruppen, i motsetning til *Kjernekar* i dette tilfellet.

6.4.1 Kan man forebygge annerledes?

Holdningskampanjene *Har du lyst* og *Kjernekar* er altså konkrete eksempler på forebyggingstiltak som allerede eksisterer. Russerne har både varierende kjennskap til kampanjene og tanker om kampanjenes innhold og budskap. Et interessant spørsmål er hvorvidt man kan forebygge annerledes, og hva informantene tenker om dette. Eirik har mange tanker knyttet til forebygging av festrelatert voldtekt:

Eirik: «Det er litt vanskelig da, for her er det snakk om unge mennesker som skal samles for å feste, rett og slett bare gi faen, i en måned. Det alle har til felles er at de er inne

på sosiale medier hele tiden, så den beste måten å finne frem til de er nok der. Men jeg tror kanskje det hadde funka bedre om det var litt mørkere eller med litt mer konkrete eksempler, for eksempel en personopplevelse. Hvis personer som både har voldtatt og har blitt voldtatt kan fortelle litt om hvordan de hadde det før og etter, og man forstår hvor galt det kan gå, så kan det ha en litt bedre effekt, tenker jeg da. Hvis man bare får en forklaring, det er ikke noe alltid alle forstår da. Hvis du da skal prøve å nå frem til alle, så vet jeg ikke om det alltid hjelper med en slags bruksanvisning eller det der. Man må kanskje bruke noe som folk kan se seg selv i, da kan de forstå risikoen. Jeg syns egentlig at man bør sørge for at folk på min alder er hundre prosent klar over hva voldtekt er, at det ikke alltid er bare ja eller nei. Det er ikke alltid man prater i det hele tatt. Man burde sørge for at noen som er eksperter på temaet kan få med seg mest mulig detaljer om hva som er rett og hva som er galt, og hvordan det kan oppstå».

Han sier innledningsvis at kampanjene bør mates ut i sosiale medier, på plattformer hvor russen oppholder seg. Samtidig ønsker han forebygging gjennom fysiske møter på skolen, hvor helst eksperter på temaet bør snakke om voldtekt og grensene for egen og andres seksualitet. Det virker overordnet som at Eirik tenker at økt kunnskap blant unge, kan være et viktig forebyggingstiltak for festrelatert voldtekt. I så tilfelle handler det altså om at voldtekter skjer fordi unge ikke vet hvor grensene går, hvordan de skal gå frem i situasjonen og lignende. Et annet alternativ Eirik peker på er å få personerfaringer, hvor man både får høre historier fra en som har gjort en feil, men også fra offer. Han tror at det i større grad vil være noe unge opplever at de kan relatere seg til, og at det derfor vil ha bedre effekt.

Mari: «Kanskje bare snakke mer om det. Ha folk på skolene som snakker. Litt mer obligatorisk da kanskje».

Tim: «De har jo ikke snakket så veldig mye om noen av kampanjene, eller festrelatert voldtekt, på skolen. Utenom plakater, og det vi fikk til russedressen. De har ikke snakka så mye om det, så de kunne jo for eksempel hatt noen til å snakke om det i klassen. Snakka tydelig om det, hva som betyr at noen ikke har lyst, og når man skal stoppe og sånn. Fortelle det litt tydeligere. Ikke bare på sånn plakater. Det er ikke alltid man leser sånn. Men det er jo vanskelig da, å få folk til å tenke på sånn i tilfeller hvor det faktisk kan skje [voldtekt], tankene er helt andre steder».

Både Mari og Tim er enig med Eirik og mener at man kanskje burde ha mer obligatorisk informasjon knyttet til voldtekt i forbindelse med fest og russetid på skolen. Tim mener at man bør bruke andre måter å nå frem til russen enn bare plakater. Plakater kan man bare velge å gå forbi og det er antageligvis få som faktisk tar innover seg det plakatene formidler i skolegangen. I stedet bør det være noen som forteller og gjør det tydelig hvor grensene går og hva det innebærer. Samtidig peker Tim på at tankene kan være helt andre steder enn på de kampanjene i tilfeller hvor voldtekt faktisk kan skje.

Oliver: «Nei, egentlig generelt sett så tror jeg at vi funker bedre med en fysisk enhet. Innholdet i kampanjene er bra, men jeg tror det beste er å gjøre det fysisk rundt på skolene, hvor folk aktivt kan delta i diskusjoner og sånn».

Oliver syns innholdet i kampanjene er bra. Han tror imidlertid at det ville vært bedre å formidle kampanjen fysisk (altså i rom hvor folk møtte opp) og ikke digitalt, for da får flere det med seg, og muligheten til å bla forbi blir borte. Oliver tenker at aktive diskusjoner skaper engasjement og gjør at innholdet og budskapet i kampanjene kan oppleves tydeligere. Han argumenterer altså i likhet med flere av informantene for at det må mer kompetanseheving knyttet til seksualitet, voldtekt og grenser inn i skolen. Det bør være lagt opp for diskusjon, og jeg forstår det som at det å aktivt delta i diskusjoner kan bidra til at unge blir tvunget til å reflektere i større grad rundt temaet.

Det er svært utfordrende å vite hvordan man skal forebygge og hva slags metode man skal benytte for å få ønsket effekt. Men det er gjennomgående at informantene peker på at informasjonen bør formidles direkte til russen (fysisk), slik at russen ikke kan velge å unngå kampanjene.

6.5 Oppsummering

Den andre delen av analysen har avdekket flere interessante funn i forbindelse med holdningskampanjene *Kjernekar* og *Har du lyst*. Helt overordnet har blant annet funnene fra analysen vist at flere av informantene kun kjente til én av kampanjene, *Har du lyst*, i forkant av intervjusituasjonen. Videre viser funnene fra analysen at det var flere av informantene som trakk et skille mellom kampanjene. Der *Har du lyst* for mange virket å handle om sex og grenser for sex, var det flere av informantene som på motsatt side mente at *Kjernekar* handlet om å passe på i forbindelse med fest, på mer generelt grunnlag enn bare forebygging av voldtekt. Det

har vært tydelig gjennom både kapittel 5 og kapittel 6 at flere av informantene bruker et samtykkespråk når de snakker om grenser for sex versus voldtekt, i tråd med Amnesty's kampanje. Videre viser funnene at informantene trekkes mot *Har du lyst*, og at de opplever den som mer naturlig og avslappet (ref. «chill») enn *Kjernekar*-kampanjen. Flere av informantene påpekte at det viktigste ved Amnesty's kampanje var strykemerkene som ble sendt med russedressen, samt russeknoten som innebar å ha strykemerket på russedressen, men at de ikke tenkte noe mer over kampanjen utover det. Informantene var litt uenig i hvorvidt kampanjene faktisk hadde effekt, og det var flere av dem som ønsket mer informasjon om festrelatert voldtekt og grenser på skolen, helst i form av fysisk og obligatorisk undervisning.

7 Diskusjon

I tråd med oppgavens problemstilling har jeg i analysen rettet fokus mot hvordan informantene beskriver skillet mellom sex og voldtekt i russetiden, og hvordan de vurderer to ulike holdningskampanjer (*Har du lyst* og *Kjernekar*) som er rettet mot forebygging av festrelatert voldtekt. I den første delen av analysen, kapittel 5, var målet å undersøke hvordan informantene beskrev skillet mellom sex og voldtekt i russetiden. Funnene fra analysen viser at grensen anses å være lik i russetiden som ellers, men informantene gir samtidig uttrykk for at det kan være en større sannsynlighet for at noen trør over grensen i denne perioden. Flertallet av informantene peker mot faktorer ved situasjonen (for eksempel alkohol og press) for å forklare hvorfor festrelaterte voldtekter finner sted i russetiden, istedenfor å peke mot egenskaper ved personen som utfører handlingen. Det er også et tydelig skille mellom kjønnene i noen av svarene, for eksempel med tanke på hvordan de snakker om voldtekt. Flertallet av informantene posisjonerer seg ut ifra sitt eget kjønn når de beskriver ulike scenarier, i tråd med tradisjonelle kjønnsstereotyper.

I den andre delen av analysen, kapittel 6, ønsket jeg å få kunnskap om informantenes vurdering av holdningskampanjene *Har du lyst* og *Kjernekar*. Funnene fra analysen viser at informantene kun kjente til Amnesty's kampanje i forkant av intervjuet, og at de opplever at det er denne som treffer målgruppen best også etter at de har fått kjennskap til Kripos sin kampanje. Informantene synes at begge kampanjene er viktige, men flere av dem påpeker at de opplever *Har du lyst* som mer ungdommelig og naturlig enn *Kjernekar*. Det er sprik i hvor stor effekt informantene tror kampanjene har. Oppgavens diskusjonskapittel tar utgangspunkt i funnene fra analysen. Målet med diskusjonen er å ytterligere besvare oppgavens problemstilling, ved å se funnene opp mot relevant teori og tidligere forskning.

7.1 Sex versus voldtekt i russetiden

Funnene fra analysen viser at informantene anser grensen mellom sex og voldtekt å være lik i russetiden som ellers, samtidig som de også anser det som mer sannsynlig at noen trør over grensen i denne perioden. For å få økt forståelse for hvorfor det er slik kan det være relevant å se funnene i lys av kulturell kriminologi. Kulturell kriminologi er nyttig dersom man ønsker å forstå kriminalitet i kontekst av kulturen (Hayward og Young, 2004). Russetiden er en periode som nettopp kan anses å ha en egen form for kultur, med egne normer og regler for hva som er akseptabel atferd og ikke. Tidligere forskning har blant annet vist at russetiden for mange preges

av andre forventninger til sex enn ellers (Fjær og Pedersen, 2015; Fjær, m. fler, 2016). Likevel gir informantene i studien uttrykk for at grensen mellom sex og voldtekt er de samme i denne perioden som ellers. Hvordan kan man da forklare at mange av informantene anser sannsynligheten for at noen skyver grensen som større i russetiden?

En mulig årsak kan være at russeren jager etter gode følelser (Presdee, 2004). Innenfor kulturell kriminologi begrunnes kriminaliteten med utgangspunkt i følelser. Under russefeiringen anses både status og posisjon som viktig, og det er vanlig at de som er russ ønsker å unngå et dårlig rykte innad i russekulturen (Fjær og Pedersen, 2015). Det kan virke som at det å ha (tilfeldig) sex under russetiden kan gi status fordi det er i tråd med hva som forventes i russekulturen, og det å handle i tråd med kulturens normer og regler kan utløse gode følelser. I tråd med Presdees (2004) forklaring på kriminalitet innenfor kulturer, kan det altså hende at informantene anser sannsynligheten for at noen skyver grenser som større i russetiden enn ellers fordi følelsene tar overhånd i en kontekst hvor forventninger om sex er høyere enn ellers hos mange av deltakerne. Ifølge O'Brien (2005) anses kriminalitet innenfor kulturell kriminologi nettopp som et kulturelt produkt.

Jakten på gode følelser kan utspille seg på ulike måter. På den ene siden kan det handle om at man ønsker å tilfredsstille egne lyster og fantasier (Hayward, 2001). Det er vanlig å anse uforpliktende sex som gøy, og det som er gøy gir også en god følelse (Tutenges, m. fler, 2020). «One-night stands» og seksuelle opplevelser i festsammenheng kan også påvirke deltakerne negativt (Pedersen, m. fler, 2017), men det er nærliggende å tro at en del av unges draging mot fest er at fester er følelsesmessig oppløftende og muliggjør lekne overtredelser som trolig ville blitt avvist i andre sammenhenger, som skole, jobb og familieliv (Tutenges, m. fler, 2020). Dersom man tar i betraktning den kulturelle konteksten som russetiden er preget av, hvor uforpliktende sex blant annet kan gi status og posisjon, vil det for mange kanskje være mer utfordrende å oppfatte og ta hensyn til motpartens ønsker – spesielt dersom motparten ikke ønsker å ha sex. Man har et mål for øyet, samtidig som egne lyster og fantasier kan overskygge motpartens grenser. Det er heller ikke uvanlig at personer fryser til i situasjoner hvor noen trør over grensene deres (Donahue, 2020), noe som kan gjøre det vanskeligere å oppfatte at man gjør noe galt. I slike situasjoner kan den som ønsket sex potensielt sitte igjen med en god følelse både her og nå, men også på sikt, fordi vedkommende ikke vet at motpartens grenser ikke ble tatt hensyn til. Det kan også handle om at den som ønsker sex har en lav grad av selvkontroll,

slik at det som gir umiddelbar tilfredsstillelse trumfer det som eventuelt kan gi en langsiktig gevinst (Cullen, m. fler, 2018b).

På den andre siden kan man også jakte etter den gode følelsen på en litt annen måte, gjennom forsøk på å unngå negative følelser. For eksempel kan man skyve på grensene for sex fordi man ønsker å unngå følelser som skam eller usikkerhet. Fra et gjerningsperspektiv kan det i praksis involvere at man ikke klarer å ta hensyn til motpartens grenser fordi man ikke ønsker å føle på skammen eller usikkerheten som kan følge dersom man ikke får sex. For mange er det å bli ansett som seksuelt aktiv og attraktiv et mål med russetiden, fordi det anses som viktig for å opprettholde status (Fjær og Pedersen, 2015). Samtidig kan det fra et offerperspektiv være vanskelig å avslutte den seksuelle aktiviteten dersom man har vært med på litt, men ikke ønsker å være med på alt, fordi det også kan oppleves flaut eller pinlig. Becker (1973) har blant annet pekt på at de som avviker fra rådende normer og regler i kulturen vil anses som «outsiders». I lys av det Becker (1973) skriver kan det hende at flørtingen oppleves som mer forpliktende i russetiden enn ellers på grunn av konteksten deltakerne er en del av, og at både gjerningsperson og offer frykter at det å avslutte handlingen kan føre til negative følelser.

En annen mulig årsak kan være at ulike normer og regler kommer i konflikt med hverandre. Innenfor russetiden eksisterer det egne normer og regler, samt forventninger til både egen og andres atferd som er i tråd med den midlertidige kulturen (Presdee, 2004; O'Brien, 2005). Et konkret eksempel på at normer og regler kan komme i konflikt med hverandre er relatert til grensen for sex versus voldtekt. På den ene siden vet alle som er russ at voldtekt ikke er innafor, og de aller fleste har strykemerket til *Har du lyst*-kampanjen på russedressen sin. I tillegg bruker flere av informantene et samtykkespråk når de snakker om voldtekt, og det er tydelig at flere har kjennskap til Amnesty's kampanje og grensene knyttet til sex versus voldtekt. På den andre siden preges russekulturen av forventninger om å ha sex, og både russeknuter og russesanger som handler om sex er sentrale deler av feiringen. Det er flere av informantene som peker på at det kan være viktig for mange å bli oppfattet som seksuelt aktiv (og attraktiv), noe som kan henge sammen med at det blir oppfattet som viktig for å opprettholde status (Fjær og Pedersen, 2015). I så tilfelle kan konflikten mellom normene og reglene kanskje føre til at man tar valg basert på hva som vil være mest i tråd med *the code of the street* (Anderson, 2018). For eksempel kan valget om å skyve på grenser for sex kanskje gi deltakerne en god følelse her og nå, fordi det er i tråd med russekulturen å ha sex, men det betyr ikke nødvendigvis at det også gir en god følelse på sikt. På samme måte kan det å ikke skyve på grenser for sex kanskje gi en

dårlig følelse her og nå, men en god følelse på sikt. Hvis man tar i betraktning at denne vurderingen skal gjøres innenfor en kontekst preget av forventninger om sex og høyt alkoholkonsum, er det ikke usannsynlig at handlingen som gir en god følelse her og nå veier tyngst hos mange. Alkohol kan også bidra til å svekke dømmekraften, spesielt hvis det dreier seg om å tilfredsstille egne lyster eller fantasier (Tutenges, m. fler, 2020).

I forlengelsen av normer og regler, er det sentralt å trekke frem hvorvidt lovbryteren aksepterer grenseovertredelsen eller ei. Sykes og Matza (2018) har pekt på at personer som trør over grensene er tilbøyelig til å frasi seg ansvar for handlingen ved å benytte nøytraliseringsteknikker. Det kan blant annet skje når noen ofrer kravene fra storsamfunnet for å følge kravene knyttet til russekulturen, fordi de opplever at normene i gruppen har høyere verdi og lojalitet enn loven i seg selv. Nøytraliseringen kan skje på ulike måter, men det er nærliggende å tro at fornektelse av ansvar eller fornektelse av offer vil være mest sentrale i forbindelse med russetiden (Sykes og Matza, 2018). Det kan for eksempel dreie seg om at de som har trødd over grensen i forbindelse med russetiden forklarer det med for høyt inntak av alkohol, press fra andre og lignende (fornektelse av ansvar). Eller at de prøver å overbevise seg selv og andre om at motparten var med på det (fornektelse av offer). I så tilfelle blir det en måte de kan «rømme fra» storsamfunnets kontroll, og gjøre overtredelsen lettere både underveis og i etterkant for vedkommende sin egen selvfølelse.

Det kan altså være forskjellige årsaker til at informantene opplever sannsynligheten for å trø over andres grenser som større i russetiden enn ellers, til tross for at grensene er tilsynelatende like. Dersom man tar utgangspunkt i kulturelle forklaringer på kriminalitet, er blant annet følelser en sentral forklaringsfaktor. Mer spesifikt kan det handle om å jage etter gode følelser og unngå dårlige følelser. Et annet aspekt kan være at normer og regler kommer i konflikt med hverandre, og at russetiden tar valg basert på hvilken av normene og reglene som veier tyngst akkurat her og nå (innenfor russekulturen).

7.2 Gjerningspersonperspektiv versus offerperspektiv

Funnene fra analysen viser at flertallet av guttene snakker om sex og voldtekt fra et gjerningspersonperspektiv, og flertallet av jentene snakker om sex og voldtekt fra et offerperspektiv. For å få kunnskap om hvorfor det er slik kan det være relevant å se funnene i lys av kjønnsperspektiver. Voldtekt er kjønnset, det vil si at voldtekt kan knyttes opp mot tradisjonelle tanker knyttet til hva det innebærer å være mann og kvinne (Skilbrei og Stefansen,

2018). Perspektivet man har på kjønn vil kunne påvirke hvem som anses som ideell gjerningsperson og ideelt offer. Samtidig som det også bestemmer hvordan voldtekt forstås, forklares og blir forsket på (Skilbrei og Stefansen, 2018). Et interessant funn når russen snakker om voldtekt, er at det er en relativt tydelig kjønnsforskjell i informantenes svar. Hvorfor er det slik at guttene og jentene i så stor grad snakker med utgangspunkt i ulike perspektiver?

En mulig årsak kan være at informantene snakker om voldtekt med utgangspunkt i tradisjonelle kjønnsstereotyper knyttet til voldtekt, hvor en vanlig oppfatning er at menn blir ansett som overgriper og kvinner anses som offer (Christie, 1986; Renzetti, 1999, Franklin, 2004). Holdningskampanjene kan også være med på å bekrefte denne stereotypen, blant annet i *Kjernekar* blir det lagt et ansvar på unge menn som beskyttere fremfor overgripere. Informantenes svar på spørsmålet om hva de ser for seg når de hører festrelatert voldtekt, gjorde det svært tydelig at alle informantene i utgangspunktet så for seg at det er vanlig at menn er gjerningsperson og at kvinner er offer for voldtekt. Det interessante er imidlertid hvordan de kvinnelige informantene oftere svarte fra et offerperspektiv, mens de mannlige informantene hyppigere svarte fra et gjerningspersonperspektiv. En årsak kan, for eksempel, være at informantene setter seg selv i situasjonen når de skal svare på spørsmålene knyttet til voldtekt. I så tilfelle vil det være forståelig at svarene deres er basert på både kunnskapen de har knyttet til voldtekt og stereotyper knyttet til kjønn.

En annen mulig årsak, som er i sterk relasjon til kjønnsstereotyper, er tradisjonelle tenkemåter knyttet til menn og kvinners seksualitet, hvor menn anses som aktiv og seksuelt styrt, mens kvinner anses som mer passive (Renzetti, 1999; Franklin, 2004; Jon, 2017; Adler, 2018). Dersom informantene forstår kjønnene på denne måten, er det nærliggende å tro at de raskere vil anerkjenne kvinner som ideelt offer og menn som ideell gjerningsperson. Det eksisterer også stereotyper knyttet til at menn alltid har lyst på sex, fordi det anses som en del av det å være maskulin (Jon, 2017). I så tilfelle vil det antageligvis være utfordrende å se gutter som offer og kvinner som gjerningsperson for voldtekt. Dersom informantene tar utgangspunkt i at menn og kvinners seksualitet er forskjellig, og at menn er mer seksuelt styrt enn kvinner, vil det trolig være med på å påvirke hvordan de snakker om voldtekt. Jeg fikk inntrykk av at informantenes svar på spørsmålene om voldtekt baserte seg på kjønnsstereotypene som også ble kartlagt i løpet intervjuet. I så tilfelle kan man tenke at de kvinnelige informantene på den ene siden svarer fra et offerperspektiv, fordi det er kvinner de ser for seg som offer for voldtekt. Mens på den

andre siden er de mannlige informantene mer sannsynlig å snakke om voldtekt fra et gjerningspersonsperspektiv fordi de ser for seg menn som gjerningsperson.

Videre kan en annen årsak være at svarene baseres på myter knyttet til voldtekt. En vanlig myte knyttet til voldtekt er at det er synonymt med «tvangssamleie», og anses gjerne som den mest alvorlige formen for voldtekt (Skilbrei og Stefansen, 2018). Begrepet seksuell omgang som står sentralt i straffelovens (2005, §291) omfatter imidlertid både samleie, oralsex og masturbasjon (Skilbrei og Stefansen, 2018). Det virker likevel gjennomgående som at informantene ser for seg at voldtekt er det samme som «tvangssamleie» når vi snakker om festrelatert voldtekt i russetiden, samtidig bruker flere av informantene Amnestys samtykkespråk når de skal definere hva voldtekt er. Dersom man, for eksempel, kun ser for seg tilfeller hvor en mann og kvinne er gjerningsperson og offer, vil det antagelig være utfordrende å nyansere tradisjonelle kjønnsstereotyper knyttet til voldtekt. En annen sentral del av myter knyttet til voldtekt er det Christie (1986) betegnet som det ideelle offer og den ideelle gjerningsperson. I tråd med tradisjonelle kjønnsstereotyper knyttet til voldtekt, hevder Christie (1986) at offerets kjønn, og andre egenskaper knyttet til offeret, vil påvirke hvorvidt man anerkjennes som offer eller ikke. Det er imidlertid ikke uvanlig at gutter/menn er offer for voldtekt, enten ved å ha blitt utsatt for voldtekt av en annen mann eller kvinne. Forskning har imidlertid vist at gutter i enda mindre grad enn jenter forteller om overgrep (Kripos, 2020). Det vil si at vi kjenner best til tilfeller hvor kvinner er offer, og det samme gjelder for tilfeller hvor menn er gjerningsperson.

Hvis man ser for seg heterofile tilfeller av voldtekt, er det nok flere som tenker at menn alltid er sterkere enn kvinner. Det kan bidra til at det blir utfordrende å se for seg en mann som offer og en kvinne som gjerningsperson. Mer konkret kan det være utfordrende å se for seg at kvinner, som er svake og passive, skal kunne voldta en sterk og aktiv mann, spesielt dersom man tar utgangspunkt i Christies (1986) ideelle offer og ideelle gjerningsperson. Noen av informantene ga uttrykk for at det ville være lettere for en mann å voldta en kvinne enn motsatt. Det er nærliggende å tro at det utsagnet bygger på tanken om at en gutts penis må være erigert dersom en jente skal kunne voldta han fordi de ser for seg at voldtekt er det samme som «tvangssamleie». Samtidig er det antageligvis ikke alle som kjenner til kroppens fysiologiske reaksjoner, og da vil det nok være vanskelig å forstå hvordan, for eksempel, en kvinne kan voldta en mann. Det har trolig sammenheng med manglende kunnskap knyttet til hva voldtekt faktisk innebærer (oralsex, masturbasjon og samleie). Samtidig er det nok flere som ikke er klar over hvordan kroppens seksualreflekser fungerer (OsloMets nettverk for seksualitet og

folkehelse, 2016). Seksualrefleksjonen kan blant annet føre til at gutter/menn får både ereksjon og utløsning under en voldtekt, til tross for at de egentlig ikke ønsker sex (OsloMets nettverk for seksualitet og folkehelse, 2016).

Videre kan det også henge sammen med maskulinitet og hva slags forventninger informantene har til kjønnene. Maskulinitet er dynamisk (Connell, 1995). Selv om maskulinitet ikke nødvendigvis er knyttet opp mot biologisk kjønn, og man kan si at kvinner er maskuline og menn er feminine, er det nærliggende å tro at det likevel er noen forventning knyttet til hvordan menn og kvinner *bør* opptre i tråd med maskulinitet og feminitet (Skilbrei og Stefansen, 2018). I så tilfelle argumenteres det for at måten å tenke om maskulinitet og feminitet vil påvirke hvordan informantene snakker om voldtekt. Russen vil trolig «gjøre kjønn», det vil si at de handler i tråd med tanken om hvordan de *bør* opptre maskulint eller feminint basert på kjønn, på en annerledes måte i russetiden enn ellers (Miller, 2002). Det er imidlertid grunn til å tro at en del av guttenes maskulinitet, i lys av forventninger til russetiden, russesanger og russeknuter, også under russetiden baseres på sex. Mens jentene har andre mål og forventninger knyttet til sin atferd, for eksempel å være attraktiv for guttene (Fjær og Pedersen, 2015). I så tilfelle kan også tanker knyttet til maskulinitet og feminitet være årsaker til at informantene snakker med utgangspunkt i ulike perspektiver, for eksempel fordi de snakker med utgangspunkt i det de tror er forventet av deres kjønn.

7.3 Kontrollorienterte forebyggingstiltak versus lovbrøyerorienterte forebyggingstiltak

Funnene fra analysen viser at russeren kun kjente til Amnesty's kampanje før intervjuet, og at de etter å ha fått kjennskap til Kripos sin kampanje likevel opplever at Amnesty's treffer målgruppen best. De synes at begge kampanjene er viktige, men opplever Amnesty's som mer ungdommelig og naturlig. Noen mener at holdningskampanjene har effekt, mens andre ikke er like overbevist om kampanjenes effekt. Et interessant funn er at flertallet av informantene peker mot faktorer ved situasjonen (for eksempel alkohol, press) for å forklare voldtekt i russetiden, samtidig som holdningskampanjen som er mest lovbrøyerorientert er den som treffer dem best.

Det er et skille mellom holdningskampanjene *Har du lyst* og *Kjernekar*. Et helt konkret skille er knyttet til hvem som får ansvar i kampanjene. I *Har du lyst* er forebyggingen rettet mot den aktive parten i situasjonen, det vil si at den aktive parten har et ansvar for å forsikre seg om at

motparten har lyst. I *Kjernekar* er ikke fokuset direkte på gjerningspersonen, men ansvaret plasseres på de andre rundt situasjonen – ved å be dem om å følge med og passe på både venninner og kompiser som blir for fulle på fest. I forlengelsen av dette kan man argumentere for at *Har du lyst* er et lovbyterorientert forebyggingstiltak, mens *Kjernekar* er et kontrollorientert forebyggingstiltak. Lovbyterorienterte har fokus på selve lovbyteren og hindre at de begår kriminalitet, eller gjentar avvikende atferd (Finkelhor, 2019). Mens kontrollorienterte forebyggingstiltak ønsker å begrense muligheten for kriminalitet blant annet ved å plassere hindringer eller sikkerhetstiltak (Ellefsen og Sandberg, 2022).

Flere av informantene valgte å forklare festrelatert voldtekt med utgangspunkt i situasjonelle faktorer. Det vil si at de brukte faktorer knyttet til situasjonen som blant annet press, forventninger, egne lyster eller alkohol som forklaring på festrelatert voldtekt. Ved å snakke om festrelatert voldtekt på denne måten indikerer informantene indirekte at voldtekten ikke kan forklares ut fra person, men snarere at hvem som helst kunne endt opp som gjerningsperson. Da er det imidlertid interessant at de samme informantene senere favoriserer *Har du lyst*-kampanjen, som er mer rettet mot person og lovbyter. En årsak kan, for eksempel, være russens kjennskap til kampanjene i utgangspunktet. Det var tydelig i analysen at informantene hadde god kjennskap til *Har du lyst*, blant annet på grunn av at Amnesty sender med strykemerker med kampanjens budskap til russedressen, samtidig som det er en russeknote å ha strykemerket på dressen. Kampanjen er altså svært synlig for russetiden. På den andre siden var det ingen av informantene som kjente til *Kjernekar*. Det er nærliggende å tro at man favoriserer ting man kjenner til, og at kampanjens synlighet for målgruppen er en helt sentral faktor for hvorvidt de liker kampanjen eller ikke. I så tilfelle kan man argumentere for at det lovbyterorienterte forebyggingstiltaket treffer bedre enn det kontrollorienterte forebyggingstiltaket, til tross for at informantene ikke nødvendigvis tenker at det er faktorer knyttet til personen som er årsaken til voldtekter i russetiden.

En annen faktor kan bero på hva slags retoriske virkemidler kampanjene bruker. Det er nærliggende å tro at kampanjenes retoriske virkemidler er med på å påvirke hvorvidt kampanjene treffer målgruppen. Informantene trekkes mot *Har du lyst*, og flere av dem peker på at den oppleves mer naturlig og avslappet. Dersom informantene snakker om kampanjen med utgangspunkt i videomaterialet som ble vist i forkant er det nærliggende å tro at måten budskapet formidles på er en av årsakene til dette. I *Kjernekar* blir budskapet formidlet annerledes, og flere av informantene pekte på at det opplevdes som en «pekefinger». I så tilfelle

kan kanskje dragingen mot den ene kampanjen forklares mer ut fra følelsen informantene sitter igjen med i etterkant, snarere enn det konkrete budskapet som formidles. Det er ikke sikkert at informantene faktisk tenker over at kampanjene legger ansvaret på ulike steder i forebyggingen - altså at *Har du lyst* kan anses som et mer lovbrüterorientert forebyggingstiltak, mens *Kjernekar* kan anses som et kontrollorientert forebyggingstiltak.

Videre kan en årsak dermed være at informantene faktisk ikke helt forstår hva kampanjene formidler, for eksempel, når det kommer til hvor de legger ansvaret. Ved å benytte et mer kontrollorientert forebyggingstiltak, kan man blant annet argumentere for at Kripos tar høyde for at det kan være utfordrende å «tenke klart» i situasjoner hvor egne lyster kan trumfe fornuften, slik informantene også påpeker kan være tilfellet i festrelatert voldtekt. Ved å rette ansvaret utover, mot en person som bryr seg, vil de kanskje i større grad lykkes med forebyggingen. Blant annet fordi kjernekar kan være den som begrenser muligheten for voldtekt under russetiden (Cohen og Felson, 2018; Ellefsen og Sandberg, 2022). Kanskje bygger det på tanken om at dersom politiet setter en person som mulig gjerningsperson bryr seg om på saken (om å forebygge), altså en kjernekar, er det mer sannsynlig at de avstår fra å begå kriminalitet fordi de bryr seg om hva vedkommende tenker om han eller hun (Hirschi, 2018). Det er i så fall i tråd med tanken om at jevnaldrenes påvirkningskraft er svært stor under russetiden, og at man veldig ofte er opptatt av hva andre mener og tenker om deg. Hvis du da opplever kontroll fra andre, er det nærliggende å tro at det vil ha en stor påvirkningskraft på atferden så lenge du bryr deg om vedkommende. Hirschi (2018) peker nemlig på at man ikke i like stor grad er bundet av normer og står friere til å avvike dersom man er ufølsom for andre menneskers ønsker og forventninger. I så tilfelle er det nærliggende å tro at det å bruke venner og nettverk aktivt inn i forebyggingen kan ha en positiv effekt, ved at de som kontrolleres bryr seg om vedkommende sine innspill.

På den andre siden tar kanskje Amnesty kampanje *Har du lyst* i større grad høyde for at festrelatert voldtekt ikke nødvendigvis er like synlig for alle andre rundt, og retter seg mer direkte mot de involverte partene. Det vil være utfordrende å plassere ansvaret til andre utenfor situasjonen, dersom situasjonen foregår på et privat sted. Ved å henvende seg direkte til partene involvert i sexen/voldtekten bidrar Amnesty til å øke unge voksnes bevissthet knyttet til grenser. Utfordringen er imidlertid at det antageligvis er andre ting enn holdningskampanjen de tenker på i situasjoner hvor en voldtekt kan oppstå.

Det kan altså være ulike årsaker til at informantene forklarer voldtekt ut fra faktorer knyttet til situasjonen, samtidig som de liker best lovbryterorienterte forebyggingstiltak. Informantenes kjennskap til og forståelse av kampanjene kan være en faktor som virker inn. Samtidig kan også kampanjenes retoriske virkemidler påvirke på hvilken måte kampanjen blir tatt imot hos mottaker. Det er nærliggende å tro at det i all hovedsak dreier seg om at ikke informantene nødvendigvis forstår skillet mellom kampanjene, når det kommer til hvordan de retter seg mer mot lovbryter eller situasjon.

7.3.1 Kan man forebygge annerledes?

Avslutningsvis ønsker jeg å trekke frem informantenes tanker knyttet til forebygging av festrelatert voldtekt. Flere av informantene ga uttrykk for at kampanjene kan ha effekt, samtidig som andre stilte seg mer kritisk til effekten. De viste blant annet til at man har mulighet til å velge i hvilken grad man ønsker å ta innover seg og eventuelt justere egen atferd basert på budskapet i kampanjene. Informantene fikk derfor spørsmål om man kan forebygge på en annen måte for å treffe målgruppen bedre.

Flere av dem ga uttrykk for at det ville vært nyttig med et mer omfattende undervisningsopplegg i skolesammenheng, som handler om grenser og grensesetting, samtykke og lignende. Noen ga uttrykk for at man i større grad ville tatt informasjonen til seg dersom den ble formidlet av en person med kunnskap og/eller erfaring om temaet. Informantene ønsket seg med andre ord ikke flere innlegg i sosiale medier eller flere plakater i gangene på skolen, men en dypere forståelse og diskusjon rundt temaet – gjerne gjennom obligatorisk undervisningsopplegg. Det virket som om flere av informantene var opptatt av at festrelatert voldtekt og grenser er et komplekst tema, og at det blir for «enkelt» å tenke at man bare skal følge en oppskrift. De gir uttrykk for at det i mange tilfeller vil være gråsoner knyttet til sex, og at det derfor er nyttig å diskutere dette med andre. Slik kampanjene er utformet nå, med plakater, strykemerker og informasjon som deles via sosiale medier, er det flere av informantene som tror at mange mottakere bare «får det med seg», men ikke tar det innover seg.

Noen av informantene mente at det ville ha større effekt å få innblikk i andres personlige opplevelser; å få høre det direkte fra personer som har blitt utsatt for voldtekt, men også personer som har skjøvet på grensene. Det virket som at disse informantene tenkte at de ville være mer motivert for å høre på budskapet dersom det ble formidlet gjennom historier man kan relatere til, og at det ville gå mer inn på dem hvis historiene ble fortalt av personer som selv

hadde stått i situasjonen fremfor fagpersoner. Å påvirke holdninger på denne måten kalles gjerne for fryktvekkende kommunikasjon (Aronsen, m. fler, 2013). Fryktvekkende kommunikasjon innebærer at man prøver å skape holdningsendring ved å vekke en moderat redsel hos den som ser eller hører på. Dette er en form for overtalende kommunikasjon som ofte brukes i reklamer for sosiale problemer, som for eksempel bilkjøring uten bilbelte (Aronsen, m. fler, 2013).

Fryktvekkende kommunikasjon fungerer kun hvis den vekker moderat frykt og presenterer en løsning på problemet (Aronsen, m. fler, 2013). Hvis en slik tilnærming skal fungere er det altså viktig at russen føler på noe frykt knyttet til å havne i en tilsvarende situasjon, men at de samtidig opplever å få kunnskap om hvordan de kan unngå det. Spørsmålet er hvorvidt personlige historier faktisk vil påvirke hva slags valg russen tar i russetiden. Blant annet er det flere informanter som beskriver russetiden som en unntakstilstand hvor man bare skal feste og «gi faen». I så tilfelle vil det kanskje være vanskelig å se for seg at personlige historier skal påvirke atferden noe mer enn generell kunnskap knyttet til egne og andres grenser og grensesetting. Samtidig kan kanskje personlige historier i enda større grad bidra med å skissere gråsoner, og hvor «lett» det kan være å havne i en situasjon hvor man selv blir utsatt for eller gjør noe dumt. Dersom dette er tilfellet vil slike historier kanskje ha en positiv effekt, gitt at russen tenker seg om en ekstra gang fordi de ikke ønsker å havne i en tilsvarende situasjon selv.

8 Avslutning

Denne oppgaven har sett på hvordan informantene forstår skillet mellom sex og voldtekt i russetiden, samt hvordan de vurderer eksisterende holdningskampanjer mot festrelatert voldtekt. Det er flere sentrale funn som er verdt å trekke frem, både fra analysen og diskusjonen.

Et sentralt funn var blant annet at grensen mellom sex og voldtekt anses å være den samme i russetiden som ellers. Samtidig var det flere av informantene som anså det som mer sannsynlig at noen trør over grensen i denne perioden. Det kan være flere årsaker til at informantene tror at sannsynligheten for å gå over grensen er større i russetiden enn ellers. Et aspekt kan være at det dreier seg om jakten på de gode følelsene, som for eksempel at man får status ved å ha sex i russetiden. En annen årsak kan være at normene og reglene som eksisterer i storsamfunnet kommer i konflikt med russekulturens normer og regler, for eksempel at ønsket om å bli ansett som seksuelt aktiv (som for mange er viktig i russekulturen) kommer i konflikt med reglene og normene fra storsamfunnet knyttet til grenser for sex. Begge deler kan være forklaringer på hvorfor grensen blir mindre tydelig under russetiden enn ellers.

Det var også tydelig at tradisjonelle kjønnsstereotyper knyttet til voldtekt lever i beste velgående, også blant mine informanter. Helt konkret så de for seg tilfeller av voldtekt hvor kvinner er offer og menn er gjerningsperson. Videre var det et flertall av guttene som snakket om sex og voldtekt fra et gjerningspersonperspektiv, mens flertallet av jentene snakker om sex og voldtekt fra et offerperspektiv. Det er nærliggende å tro at det blant annet baseres på tradisjonelle kjønnsstereotyper, tanker om maskulinitet, samt ideelt offer og gjerningsperson. Det er ikke unormalt å se seg selv i situasjonen man snakker om, og da er det nærliggende å tro at svarene farges av stereotyper og oppfatninger man allerede besitter.

Avslutningsvis ble det kartlagt at informantene hadde ulik tilnærming i hvordan de forklarte voldtekt. Noen av informantene forklarte voldtekten basert på faktorer knyttet til person, mens andre begrunnet voldtekten med utgangspunkt i faktorer knyttet til situasjonen. Det ble også synlig gjennom analysen at informantene synes at Amnestys kampanje *Har du lyst* treffer best. Det kan være ulike årsaker til at det lovbrüterorienterte forebyggingstiltaket treffer best, til tross for at flere av informantene forklarer voldtekt ut fra situasjonen. Det kan dreie seg om kjennskap til kampanjene, kampanjenes bruk av retoriske virkemidler, samt hvorvidt de faktisk forstår hva budskapet i kampanjene er.

8.1 Videre forskning

Jeg har sett på hvordan unge voksne, som var russ i 2022, forstår skillet mellom sex og voldtekt i russetiden, samt hvordan de vurderer holdningskampanjene *Har du lyst* og *Kjernekar*. Hensikten har blant annet vært å finne ut hvordan russeren snakker om festrelatert voldtekt, og i forlengelsen av dette undersøke hva slags effekt holdningskampanjer med mål om å redusere forekomsten av festrelatert voldtekt har. En fersk artikkel fra NRK viser at «russeren selv vil prate mer om grenser, press og voldtekt» (Påsche og Paulsen, 2023). Flere av informantene ga også uttrykk for at det ville vært nyttig med et mer omfattende undervisningsopplegg på skolen, med fokus på temaer som sex, voldtekt, grenser, samtykke og lignende. Det kunne vært svært interessant å forske på effekten av et slik undervisningsopplegg knyttet til festrelatert voldtekt. I et slik prosjekt kunne man for eksempel presentert Amnestys kampanje *Har du lyst*, Kripos' kampanje *Kjernekar* og et annet undervisningsopplegg for flere klasser – og deretter undersøkt hva elevene opplever at lærer dem mest og treffer dem best. Det konkrete undervisningsopplegget kunne eksempelvis inneholdt definisjoner av relevante begreper (samtykke, sex, voldtekt), personlige erfaringer og/eller ulike diskusjonsoppgaver knyttet til temaet (for eksempel caseoppgaver knyttet til gråsoneproblematikk).

Antall ord: 33 333

Referanser

- Abrahamsen, M.** (2022). *Russetiden nærmer seg: - Skuff foreldrene dine i ord istedenfor handling*. Hentet [17. april 23] fra: <https://bymag.no/2022/04/russetiden-naermer-seg-skuff-foreldrene-dine-i-ord-istedenfor-handling>
- Adler, F.** (2018). Sisters in Crime, i: F.T. Cullen, R. Agnew og P. Wilcox (red.). *Criminological Theory: Past to Present. Essential readings*. New York: Oxford University Press, s. 311-318.
- Alaggia, C.V. og Lateef, R.** (2017). Facilitators and barriers to child sexual abuse (CSA) disclosures: A research update (2000-2016). *Trauma, Violence & Abuse*, 20 (2), s. 260-283. <https://doi-org.ezproxy.uio.no/10.1177/1524838017697312>
- Amnesty.** (2017a). *Russ 2018 sier #NeiErNei*. Hentet [5. mars 23] fra: <https://amnesty.no/russ-2018-sier-neiernei>
- Amnesty.** (2017b). *Derfor sier Amnesty nei er nei*. Hentet [3. april 23] fra: <https://amnesty.no/derfor-sier-amnesty-nei-er-nei>
- Amnesty.** (2017c). *Russ 2017: Seks filmer om sexvett*. Hentet [5. mai 23] fra: <https://amnesty.no/russ-2017-seks-filmer-om-sexvett>
- Amnesty.** (2018a). *Om Amnesty | Amnesty International Norge*. [Hentet 5. mars 23] fra: <https://amnesty.no/om-amnesty>
- Amnesty.** (2018b). *Har du lyst? En kampanje for trygg og samtykkende sex*. [Hentet 3. april 23] fra: <https://amnesty.no/hardulyst>
- Anderson, E.** (2018). The Code of the Street, i: F.T. Cullen, R. Agnew og P. Wilcox (red.). *Criminological Theory: Past to Present. Essential readings*. New York: Oxford University Press, s. 93-105.
- Aronsen, E., Wilson, T. D. og Akert, R. M.** (2013). *Social Psychology* (8. utgave). New York: Pearson.
- Av-og-til.** (2022). *Annenhver russ er bekymret for overgrep*. Hentet [29. jan. 23] fra: <https://avogtil.no/aktuelt/annenhver-russ-er-bekymret-for-overgrep/>
- Bakken, A.** (2021). Ungdata 2021. Nasjonale resultater. *NOVA Rapport 8/21*. NOVA, OsloMet. <https://hdl.handle.net/11250/2767874>
- Becker, H. S.** (1973). *Outsiders: Studies in the sociology of deviance*. New York: The Free Press.
- Bitsch, A. og Kruse, A.E.** (2012). *Bak lukkede dører. En bok om voldtekt*. Oslo: Cappelen Damm AS.
- Braun, V. og Clarke, V.** (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), s. 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Brinkmann, S. & Kvale, S.** (2018). *Doing interviews*. London: SAGE Publications.
- Buvik, K., Rossow, I. W. & Akutte forgiftninger.** (2011). *Russ og alkohol*. Hentet [1. mars 23] fra: <https://www.fhi.no/ml/alkohol/russ-og-rus/#kva-veit-vi-om-russ-og-rus>

- Chriss.** J. J. (2013). *Social Control an introduction*. Cambridge & Malden: Polity Press.
- Christie,** N. (1986). The Ideal Victim. I: Fattah, E.A. og Ezzat, A. red. *From Crime Policy to Victim Policy. Reorienting the Justice System*. MacMillan Press Ltd, s. 17-30.
- Christie,** N. (2004). *En passende mengde kriminalitet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Cohen,** L. E. Og Felson, M. (2018). Routine Activity Theory, i: F.T, Cullen, R. Agnew og P. Wilcox (red.). *Criminological Theory: Past to Present. Essential readings*. New York: Oxford University Press, s. 402-412.
- Connell,** R. W. (1995). *Masculinities. Second Edition*. Berkeley og Los Angeles: University of California Press.
- Cornish,** D. B. og Clarke, R. V. (2018). Crime as a Rational Choice, i: F.T, Cullen, R. Agnew og P. Wilcox (red.). *Criminological Theory: Past to Present. Essential readings*. New York: Oxford University Press, s. 373-379.
- Crozier,** W. R. (1997). Music and social influence, i D. J. Hargreaves og A. C. North (red.). *The Social Psychology of Music*. Oxford: Oxford University Press.
- Cullen,** F. T, Agnew R. og Wilcox, P. (2018a). Reviving Classical Theory: Deterrence and Rational Choice Theories, i: F.T, Cullen, R. Agnew og P. Wilcox (red.). *Criminological Theory: Past to Present. Essential readings*. New York: Oxford University Press, s. 353-362.
- Cullen,** F. T, Agnew R. og Wilcox, P. (2018b). Varieties of Control Theory, i: F.T, Cullen, R. Agnew og P. Wilcox (red.). *Criminological Theory: Past to Present. Essential readings*. New York: Oxford University Press, s. 150-160.
- Dalen,** L. og Bierud, E. (2022). – *Det er kokain på alle russefester*. Hentet [17.april 23] fra: https://www.nrk.no/sorlandet/_-det-er-kokain-pa-alle-russefester-1.15955650
- Dalsklev,** M. og Eimot, K. (2014). *En studie av konformitet*. Hentet [1. mars 23] fra: <https://psykologisk.no/2014/03/en-studie-av-konformitet/>
- Det Norske Akademi for Språk og Litteratur.** (2023). *guttastemning*. Hentet [22. jan. 2023] fra: <https://naob.no/ordbok/guttastemning>
- Donahue,** J. J. (2020). Fight-Flight-Freeze System. *Encyclopedia of Personality and Individual Differences*, s. 1590-1595. https://doi.org/10.1007/978-3-319-24612-3_751
- Ellefsen,** R. og Sandberg, S. (2022). Everyday Prevention of Radicalization: The Impacts of Family, Peer, and Police Intervention. *Studies in Conflict & Terrorism*, (ahead-of print), s. 1-7. <https://doi-org.ezproxy.uio.no/10.1080/1057610X.2022.2037185>
- Fasting,** J. W. (2017). *Vi har brukt cirka 40 000 kroner på sanger*. Hentet [15. nov. 2022] fra:

<https://www.austagderblad.no/russ/kultur/risor/vi-har-brukt-cirka-40-000-kroner-pa-sanger/s/5-6-97383>

Feeley, M. og **Simon, J.** (1992). The New Penology: notes on the emerging strategy of corrections and its implications. *Criminology*, 30(4): s. 449-473.

<https://doi.org/10.1111/j.1745-9125.1992.tb01112.x>

Ferrell, J., Hayward, K. og **Young, J.** (2015). *Cultural Criminology. An invitation. Second edition.* London: SAGE Publications Ltd.

Finkelhor, D. (2009). The Prevention of Childhood Sexual Abuse. *The Future of Children*, 19(2), s. 169-194.

<https://doi.org/10.1353/foc.0.0035>

Fjær, E. G. og **Pedersen, W.** (2015) *Drinking and moral order: Drunken comportment revisited.* *Addiction Research and Theory*, 23 (6), s. 449-458.

<https://doi.org/10.3109/16066359.2015.1028922>

Fjær, E. G., Pedersen, W. og **Sandberg, S.** (2016). Party on wheels: mobile party spaces in the Norwegian high school graduation celebration. *The British Journal of Sociology*, 67 (2), s. 328- 347.

<https://doi.org/10.1111/1468-4446.12189>

Fjær, E. G. og **Tutenges, S.** (2017). Departies: conceptualizing extended youth parties. *Journal of Youth Studies*, 20(2), s. 200-215.

<https://doi.org/10.1080/13676261.2016.1206865>

Folkhelseinstituttet. (2023). *Narkotikabruk i Norge.* Hentet [3. april 23] fra:

<https://www.fhi.no/nettpub/narkotikainorge/bruk-av-narkotika/narkotikabruk-i-norge/>

Forbundet mot rusgift. (2005). Hvorfor virker ikke holdningskampanjer – eller gjør de? *Tidsskriftet mot rusgift*, 75/75 – Jubileringsseminar – FMR 100 år. Hentet [12. feb. 23] fra:

<https://www.fmr.no/hvorfor-virker-ikke-holdningskampanjer-eller-gjoer-de.246867-37594.html>

Franklin, K. (2004). Enacting Masculinity: Anti-Gay Violence and Group Rape as Participatory Theater. *Sexuality Research of Social Policy*, 1(2), s. 25-40.

<https://doi.org/10.1525/srsp.2004.1.2.25>

Garland, D. (2000). The Culture of High Crime Societies. *British Journal of Criminology*, 40(3), s. 347-375.

<https://doi.org/10.1093/bjc/40.3.347>

Gilling, D. (1997). *Crime prevention: Theory, policy, and politics.* London og New York: Routledge.

Grier, S. A. og **Kumanyika, S. K.** (2008). The context for choice: health implications of targeted food and beverage marketing to African Americans. *Am J Public Health*, 98(9), s. 1616-1629.

<https://doi.org/10.2105/AJPH.2007.115626>

Grønmo, S. (2016). *Samfunnsvitenskapelige metoder* (2. utgave). Bergen: Fagbokforlaget.

Haukaas, K. (2013). *Vær en kjernekar!* Hentet [3. april 23] fra:

<https://www.aftenposten.no/meninger/sid/i/Kvw3M/vaer-en-kjernekar>

- Hayes, S.** og **Carpenter, B.** (2013). *Social moralities and discursive constructions of female sex offenders*. *Sexualities*, Vol. 16(1/2), s. 159-179.
<https://doi.org/10.1177/1363460712471112>
- Hayward, K.** (2001). The Vilification and Pleasures of Youthful Transgression, i: *Youth Justice: Critical Readings*. J. Muncie, G. Hughes og E. McLaughlin (red.). London: Sage, s. 1-15.
- Hayward, K.** og **Young, J.** (2004). Cultural criminology: Some notes on the script. *Theoretical Criminology*, 8(3), s. 259-273.
<https://doi.org/10.1177/1362480604044608>
- Hazan, M.** og **Grobbelaar, M. M.** (1994). A criminological view of rape: myths and misconceptions. *Acta Criminologica: African Journal of Criminology & Victimology*, 7(3), s. 63-71.
https://doi.org/10.10520/AJA10128093_157
- Hennink, M., Hutter, I. & Bailey, A.** (2020). *Qualitative research methods*. Thousand Oaks, California: SAGE Publication.
- Hessen, F. D.** og **Eidhamar, I. M.** (2022). *Elevene roper varsko: - Dramatisk utvikling*. Hentet [17. april 23] fra:
<https://www.tv2.no/nyheter/innenriks/elevene-roper-varsko-dramatisk-utvikling/14732505/>
- Hessen, F. D.** og **Nymoen, M.** (2022). *Dette er årets første russeknuter*. Hentet [15. nov. 2022] fra:
<https://www.tv2.no/nyheter/innenriks/dette-er-arets-forste-russeknuter/14687385/>
- Hirschi, T.** (2018). Social Bond Theory, i: F.T. Cullen, R. Agnew og P. Wilcox (red.). *Criminological Theory: Past to Present. Essential readings*. New York: Oxford University Press, s. 169-177.
- Howitt, D.** (2013). *Introduction to Qualitative Methods in Psychology* (2. utgave). United Kingdom: Pearson Education Limited.
- Hütt, M. O. A.** (2022). *Annenhver russ er bekymret for overgrep*. Hentet [29. jan. 23] fra:
<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/47wzEG/annenhver-russ-er-bekymret-for-overgrep?fbclid=IwAR1hJH5kNjgzc0csNLXbw0VDhVrspSmLMuAgC0BgSzlNOOIiwuGwVxWfUhs>
- Hvitmyhr, B. L.** (2023). *Dette er årets russeknuter: Kongla består*. Hentet [5. april 23] fra:
<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/Kna2Oy/dette-er-russeknutene-for-2023-russen-i-oslo-gjoer-endringer>
- Jon, N.** (2017). Maskulinitetsperspektiv på kriminologiens kjerneområder: Kontroll, ofre og kriminalitet. *Nordisk tidsskrift for Kriminalvidenskap*, 104(2), s. 181-201.
<https://doi.org/10.7146/ntfk.v104i2.115041>
- Kansellert og Helle.** (2022). *COKE ANTHEM*. [Spotify]. Brisk City Records.
- Klausen, J. F.** (2018). *Hver tredje voldtekt skjedde mens andre så på*. Hentet [26. feb. 23] fra:
<https://www.nrk.no/osloogviken/hver-tredje-voldtekt-skjedde-mens-andre-sa-pa-1.14021027>
- Kriplos.** (2020). *Voldtektssituasjonen i Norge 2019*. Hentet [30. sept. 22] fra:
<https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/voldtekt-og-seksuallovbrudd/voldtektssituasjonen-i-norge-2019.pdf>

- Larsen, H.** (2021). "Jævla hore, sett deg ned på kne»: Russepappa forsvarer grove russelåter. Hentet [12. mars 23] fra:
<https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/russepappa-forsvarer-grov-russelat-og-mener-vi-lar-oss-krenke-for-lett-1.15482256>
- Mazerolle, L.** (2003). The pros and cons of publicity campaigns as a crime control tactic. *Criminology & Public Policy*, 2(3), s. 359-570.
<https://doi-org.ezproxy.uio.no/10.1111/j.1745-9133.2003.tb00013.x>
- Messerschmidt, J.W.** (2018). 24. Masculinities and Crime, i: F.T. Cullen, R. Agnew og P. Wilcox (red.). *Criminological Theory: Past to Present. Essential readings*. New York: Oxford University Press, s. 311-318.
- Miller, J.** (2002). The strengths and limits of 'doing gender' for understanding street crime. *Theoretical Criminology*, 6 (4): 433-460.
<https://doi.org/10.1177/136248060200600403>
- NOU 2022: 21.** *Strafferettslig vern av den seksuelle selvbestemmelsesretten – Forslag til reform av straffeloven kapittel 26.*
- NTB.** (2019). *Kripas med et varsku om voldtekter før russetiden*. Hentet [26. feb. 23] fra:
<https://www.fremover.no/kripas-med-et-varsku-om-voldtekter-for-russetiden/s/5-17-544279>
- Nyborg, J. K.** (2017). *Holdningskampanjer*. Hentet [4. mars 23] fra:
<https://ndla.no/nb/subjects/subject:14/topic:1:185036/topic:1:185600/resource:1:92820>
- O'Brien, M.** (2005). What is Cultural about Cultural Criminology? *British Journal of Criminology*, 45(5), s. 599-612.
<https://doi.org/10.1093/bjc/azi045>
- OsloMets nettverk for seksualitet og folkehelse.** (2016). *Kan menn voldtas?* Hentet [8. nov. 2022] fra:
<https://uni.oslomet.no/seksuellhelse/2016/11/17/voldtatt-mann/>
- Pape, H.** (1996). Tenåringsdrikking i et utviklingspsykologisk perspektiv. *Norsk Epidemiologi*, 6(1), s. 85- 90.
<https://doi.org/10.5324/nje.v6i1.337>
- Pedersen, W., Tutenges, S. og Sandberg, S.** (2017). The pleasures of drunken one-night stands: Assemblage theory and narrative environments. *International Journal of Drug Policy*, 49, s. 160-167.
<http://dx.doi.org/10.1016/j.drugpo.2017.08.005>
- Politiet.** (u.d.). *Hvor går grensene?* Hentet [17. april 23] fra:
<https://www.politiet.no/rad/voldtekt-og-seksuelle-overgrep/hvor-gar-grensene/>
- Presdee, M.** (2004). Cultural criminology: The long and winding road. *Theoretical criminology*, 8(3), s. 275.285.
<https://doi.org/10.1177/1362480604044609>
- Påsche, E. S. og Paulsen, K. I.** (2023). *Russen selv vil prate mer om grenser, press og voldtekt*. Hentet [11 mai 23] fra:
https://www.nrk.no/osloogviken/russetid-og-grenser_hvordan-sta-imot-press-og-klare-a-si-nei-1.16394224?fbclid=IwAR09MjQiK03PErVf_2ZrZON1plp58zWxrx4vBjFSJXW2mJS7PYjG_mJJA6c

Ravnås, J. og **Kalstad, L. M.** (2021). *Neste års russ ønsker å sjokkere med ny låt: - De krysser en linje*. Hentet [15. nov. 2022] fra:
<https://www.nrk.no/rogaland/ny-russelat-skaper-sterke-reaksjoner.-russen-2022-sier-de-bare-vil-provosere-1.15542713>

Regjeringen. (2019). *Handlingsplan mot voldtekt 2019-2022*. Hentet [4. mars 23] fra:
<https://www.regjeringen.no/contentassets/1469f9bedad1476aadb0369ee899ab65/handlingsplan-mot-voldtekt-20192022.pdf>

Renzetti, C. (1999). The Challenge to Feminism Posed by Women's Use of Violence in Intimate Relationships. I: Sharon, L. (red). *New Versions of Victims. Feminist Struggle with the Concept*. New York: New York University Press, s. 42-56.

Sandberg, S. (2016). The importance of stories untold: Life-story, event-story and trope. *Crime, Media, Culture: An international Journal*, 12(2), s. 153-171.
<https://doi.org/10.1177/1741659016639355>

Schultz, P. W., Nolan, J. M., Cialdini, R. B., Goldstein, N. J. og **Griskevicius, V.** (2007). The Constructive, Destructive, and Reconstructive Power of Social Norms. *Psychological Science*, 18(5), s. 369-468.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.2007.01917.x>

Siegler, R., Saffran, J. R., Eisenberg, N., DeLoache, J., Gershoff, E. & Leaper, C. (2017). *How children develop* (5th edition). New York: Worth Publishers.

Skilbrei, M. L. (2017). Ofre, i Lomell, H. M. og Skilbrei, M. L. (Red.), *Kriminologi*. Oslo: Universitetsforlaget, s. 99-120.

Skilbrei, M. L. og **Stefansen, K.** (2018). *Seksuell vold – en samfunnsvitenskapelig innføring*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Small, M. L. (2009). How many cases do I need? On science and the logic of case selection in filed-based research. *Ethnography*, 10 (1), s. 5-38.
<https://doi.org/10.1177/1466138108099586>

Soppgirobygget. (2019). *Domen 2019*. [Spotify]. Soppgiro inc.

Stefansen, K. og **Smette, I.** (2006). «Det var ikke en voldtekt, mer et overgrep ...». *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 47(1), s. 33-46.
<https://doi.org/10.18261/ISSN1504-291X-2006-01-02>

Straffeloven. Lov 20. mai 2005 nr. 28 om lov om straff.

Svendsen, S. H. B. og **Rudi, I. B.** (2020). *Normer for kjønn og seksualitet*. Hentet: [4. mars 2023] fra:
<https://ndla.no/subjects/subject:3/topic:1:55163/topic:1:168398/resource:1:168407>

Sykes, G. M. og **Matza, D.** (2018). Techniques of Neutralization, i: F.T. Cullen, R. Agnew og P. Wilcox (red.). *Criminological Theory: Past to Present. Essential readings*. New York: Oxford University Press, s. 161-168.

Thagaard, T. (2003). *Systematikk og innlevelse – en innføring i kvalitativ metode* (3. utgave). Bergen: Fagbokforlaget.

Thjømøe, S. L. (2016). *Kripos frykter flere russevoldtekter – ber russen passe på hverandre*. Hentet [26. feb. 23] fra:

<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/d3VX1/kripos-frykter-flere-russevoldtekter-ber-russen-passe-paa-hverandre>

TIX. (2015). *Sjeiken 2015*. [Spotify]. The Pøssy Project. Tix Music.

TIX og The Pøssy Project. (2018). *Nasjonen 2018*. [Spotify]. Andreas Haukeland. Universal Music AS.

Tokle, R., Buvik, K., Stefansen, K. og Solstad, G. M. (2023). Safety strategies, status positioning and gendered double standards: adolescents' narratives of sexualized risk in alcohol intoxication context. *Journal of Youth Studies*, 0(Issue ahead-of-print: Ahead of Print), s. 1-16.

<https://doi.org/10.1080/13676261.2023.2174010>

Thoresen, S. og Hjemdal, O. K. (2014). *Vold og voldtekt i Norge. En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv*. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress, Oslo. Rapport 1/2014.

Tutenges, S., Sandberg, S. og Pedersen, W. (2020). Sexually violent effervescence: Understanding sexual assault among youth. *Sexualities*, 23(3), s. 406-421.

<https://doi.org/10.1177/1363460719830342>

Zedner, L. (2007). Pre-crime and post-criminology? *Theoretical Criminology*, 11(2), s. 261-281.

<https://doi.org/10.1177/1362480607075851>

Ugelvik, T. (2019). *Sosial kontroll*. Oslo: Universitetsforlaget.

Westersjø, M., Kval, K., Andreassen, O. G. og Henningsen, R. (2017). *Mangfold. Programfaget Sosiologi og sosialantropologi*. Oslo: Cappelen Damm AS.

Wolff-Hansen, E. S., Nyborg, J. N., Tørdal, R. M. og Aftret-Sandal, M. (2017). *Holdningskampanjer*. Hentet [3. april 23] fra:

<https://ndla.no/nb/subject:1:ca0f428c-d59a-4836-83be-83cbc3191a23/topic:15b52cc7-187b-4504-8040-424b5d6eacca/topic:1:021d7891-db77-458d-a129-5b086f0d448a/resource:1:92820>

Ællis og Malou. (2016). *We Made You 2017 Stabekkrussen (Hjemmesnekk)*. [Spotify]. Sportsalleen. Holst Music.

Vedlegg

Vedlegg 1 (Godkjennelse fra NSD, nå Sikt)

Norsk ▾

Meldeskjema / Etter festen - en kriminologisk studie av russ 2022 sine tanker om holdningskampa... / Vurdering

Vurdering av behandling av personopplysninger

🖨 Skriv ut

📅 07.06.2022 ▾

Referansenummer

716134

Vurderingstype

Standard

Dato

07.06.2022

Prosjekttittel

Etter festen - en kriminologisk studie av russ 2022 sine tanker om holdningskampanjer med mål om å forebygge voldtekt i russetiden.

Behandlingsansvarlig institusjon

Universitetet i Oslo / Det juridiske fakultet / Institutt for kriminologi og rettssosiologi

Prosjektansvarlig

[Redacted]

Student

[Redacted]

Prosjektperiode

19.05.2022 - 30.06.2023

Kategorier personopplysninger

Alminnelige

Lovlig grunnlag

Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)

Behandlingen av personopplysningene er lovlig så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det lovlige grunnlaget gjelder til 30.06.2023.

[Meldeskjema](#) 🔗

Kommentar**OM VURDERINGEN**

Personverntjenester har en avtale med institusjonen du forsker eller studerer ved. Denne avtalen innebærer at vi skal gi deg råd slik at behandlingen av personopplysninger i prosjektet ditt er lovlig etter personvernregelverket.

Personverntjenester har nå vurdert den planlagte behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at behandlingen er lovlig, hvis den gjennomføres slik den er beskrevet i meldeskjemaet med dialog og vedlegg.

VIKTIG INFORMASJON TIL DEG

Du må lagre, sende og sikre dataene i tråd med retningslinjene til din institusjon. Dette betyr at du må bruke leverandører for spørreskjema, skylagring, videosamtale o.l. som institusjonen din har avtale med. Vi gir generelle råd rundt dette, men det er institusjonens egne retningslinjer for informasjonssikkerhet som gjelder.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til den datoen som er oppgitt i meldeskjemaet.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake.

Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

Personverntjenester vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke behandles til nye, uforenlige formål

- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), og dataportabilitet (art. 20).

Personverntjenester vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

Personverntjenester legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1 f) og sikkerhet (art. 32).

Ved bruk av databehandler (spørreskjemaleverandør, skylagring eller videosamtale) må behandlingen oppfylle kravene til bruk av databehandler, jf. art 28 og 29. Bruk leverandører som din institusjon har avtale med.

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og/eller rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til oss ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde:

<https://www.nsd.no/personverntjenester/fylle-ut-meldeskjema-for-personopplysninger/melde-endringer-i-meldeskjema>

Du må vente på svar fra oss før endringen gjennomføres.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

Personverntjenester vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Vil du delta i forskningsprosjektet

”Etter festen”?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke hvordan unge voksne som har vært russ i 2022 tolker og forstår holdningskampanjer som har mål om å forebygge festrelatert voldtekt i russetiden. I dette skrivet vil du få informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg. Hvis du har behov for å snakke med noen om dette temaet utenom intervjusettingen er det flere du kan snakke med: [Oversikt over hjelpeinstanser](#)

Formål

Formålet med masterprosjektet er å gjennomføre intervjuer for å etablere kunnskap knyttet til hva unge voksne som har vært russ i 2022 tenker om russetid, alkohol og festrelatert voldtekt. Mer spesifikt vil intervjuene ta utgangspunkt i holdningskampanjene «*Kjernekar*» og «*Har du lyst?*». Spørsmålene i intervjuene vil derfor dreie seg om innholdet i kampanjene og russetid, alkohol og festrelatert voldtekt uten å legge vekt på personlige erfaringer. Materialet analyseres opp mot kriminologisk teori med et særlig fokus på kjønn. Oppgavens problemstilling er: *Hvordan tolker russen 2022 holdningskampanjer med mål om å forebygge voldtekt i russetiden?*

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Institutt for kriminologi og retts sosiologi ved Universitetet i Oslo er ansvarlige for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Utvalget er trukket på bakgrunn av visse utvalgs kriterier knyttet til alder og at man har vært russ i 2022. Du får altså spørsmål om å delta i forskningsprosjektet fordi du har vært russ i 2022 og er mellom 18 og 20 år.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det at du vil bli intervjuet en-til-en i ca. 45 minutter. Intervjuet inneholder spørsmål om egne tolkninger og tanker knyttet til holdningskampanjer som har

mål om å redusere eller forebygge festrelatert voldtekt. Ved eget samtykke, vil intervjuene tas opp med lydopptaker lånt fra Universitetet i Oslo og notert av meg. Dette er for å sikre at informasjonen du gir i intervjuet blir helt korrekt og ikke kan tas ut av kontekst. Lydopptaket vil transkriberes kort tid etter intervjuet, og all informasjon anonymiseres fortløpende.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Jeg vil kun bruke opplysningene om deg til formålene jeg har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Det er kun jeg som

gjennomfører masterprosjektet; [REDACTED] som vil ha tilgang til dine opplysninger og datamaterialet. Navnet og kontaktopplysningene dine vil erstattes med en kode som lagres på en egen navneliste adskilt fra øvrige data. Dataen oppbevares på UiOs brukersystem bak lukket tilgang ved hjelp av innloggingsfunksjon. Jeg vil ikke skrive om eller publisere informasjon der du eller andre deltakere vil kunne gjenkjennes.

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Prosjektet vil etter planen avsluttes innen mai 2023. Etter prosjektslutt vil datamaterialet med dine personopplysninger slettes. Den seneste sluttdatoen for prosjektet vil være i november 2023. De anonymiserte personopplysningene vil ikke gjenbrukes for videre forskning etter prosjektslutt.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Jeg behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Universitetet i Oslo har Personverntjenester vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

Universitetet i Oslo ved:

[REDACTED]
[REDACTED]

Hvis du har spørsmål knyttet til Personverntjenester sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- Personverntjenester på epost (personverntjenester@sikt.no) eller på telefon: 53 21 15 00.

Med vennlig hilsen

[REDACTED]

(Forsker/veileder)

[REDACTED]

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet "Etter festen", og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju.
- at intervjuet blir tatt opp med lydopptaker.
- at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet.

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 3 (Intervjuguide)

Intervjuguide – «Etter festen»

Introduksjon:

- Presentasjon av meg selv og prosjektet.
- En kort gjennomgang av holdningskampanjene og materialet de har fått utdelt i forkant av intervjuene knyttet til kampanjene.
- Vise kampanjer: få umiddelbare reaksjoner.
 - o https://www.youtube.com/watch?v=StN_wMxi_Dk&list=PL218OumsAMarffyGsAEKBf_TnmQf8LRIC&index=5
 - o <https://www.youtube.com/watch?v=cpaIGA8Y8u8&t=34s>
- Utdeling av samtykkeskjema

Åpningsspørsmål:

- Har du kjennskap til *Har du lyst?* eller *Kjernekar* eller begge holdningskampanjene fra før?
 - o Hvor fikk du eventuelt høre om kampanjen(e)?
- Hva slags forventninger hadde du til russetiden før den startet?
- Er det noe ved russetiden som har vært annerledes enn du har sett for deg? Eventuelt hvordan?
- Var du medlem av en bil, buss eller en gruppe?
 - o Hvordan opplevde du det å være en del av en gruppe i russetiden?

Litt mer utdypende spørsmål:

- Hva tenker du om hvordan holdningskampanjene fremstiller voldtekt?
 - o Er det tydelig hva som ligger i begrepet?
 - o Klare grenser?
- La du merke til noen likheter og forskjeller mellom kampanjene?
 - o Eventuelt hva?
 - o Syns er en av kampanjene bedre enn den andre? Eventuelt hvorfor.
- Har du lagt merke til noe som skiller kampanjene fra hverandre knyttet til hvordan de definerer voldtekt?
- Tenker du at grensen for hva som regnes som voldtekt er annerledes i russetiden enn ellers?
 - o Russesanger
 - o Russeknuter
 - o Forventninger
 - o Gruppepress/gruppedynamikk
- Hva tenker du når du hører festrelatert voldtekt?
 - o Hvor går grensen?
 - o Hva er voldtekt/ikke voldtekt.
 - o Samtykke.
 - o Frivillighet.
 - o Kjønn; hvem tenker du umiddelbart på?
 - o Alkohol/rus.
- Ser du for deg at det er noen kjennetegn ved de som utfører festrelatert voldtekt og de som er offer for det?
 - o Hvordan opplever du at det fremstilles i kampanjene?
- Mer åpne spørsmål knyttet til kjønn, ansvar og makt.

Avsluttende spørsmål:

- Hva sitter du igjen med fra de to kampanjene etter å ha sett gjennom materialet?
- Hva med spørsmålene jeg har stilt og det vi har snakket om i etterkant?
- Hva slags effekt tror du slike kampanjer har?
 - o Tror du det påvirker medruss, eventuelt deg?
- Tenker du at det er noen andre måter som ville være bedre å benytte seg av for å nå frem med budskapet? Eventuelt hva/hvilke.
- Er det noe vi ikke har snakket om i løpet av intervjuet som du tenker er viktig å snakke om i forbindelse med filmene, russetiden eller voldtekt.